

Edice Osobnosti 3. LF UK

VLASTNĚ JSEM MĚL V ŽIVOTĚ ŠTĚSTÍ

(K PĚTAOSMDESÁTINÁM PROF. MUDR. JIŘÍHO SCHINDLERA, DRSC.)

Edice Osobnosti 3. LF UK
Praha 2016

SE STIM
SMIR!

VLASTNĚ JSEM MĚL V ŽIVOTĚ ŠTĚSTÍ

(K PĚTAOSMDESÁTINÁM PROF. MUDR. JIŘÍHO SCHINDLERA, DRSC.)

© Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, 2016

Editor: Jaroslav Veis

Photos: Karel Meister, Jiří Schindler a jeho osobní archiv

ISBN: 978-80-87878-21-7

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být žádným způsobem reprodukována, ukládána a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu vydavatele.

I. CESTA ŽIVOTEM	10
II. CESTA VĚDOU	60
III. UČITELÉ	84
IV. PŘÁTELE A ŽÁCI	96
V. VLASTNĚ JSEM MĚL V ŽIVOTĚ ŠTĚSTÍ	112
VI. INGREDIENCE	126
VII. QBFFFS	138
VIII. CV	160
IX. BIBLIOGRAFIE	164
X. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	180

Stáří...

V různém věku začíná rašit v podvědomí a jeho klíček se s přibývajícím věkem létat po povrchu. Je-li v úrodné půdě, mění se záhy v odolnou rostlinku, jinak zpočátku jen živoří. Každopádně, když se objeví, konkuruje optimismu a spokojenosti ze zbývajících života. Stává se buď utajovaným, nebo otravně nabízeným tématem myšlenek a rozmluv. Zpočátku je předmětem veselí a humoru, později vlídné shovívavosti bližních. V tvrdohlavé formě, umíněnosti a pseudologice trápí okolí.

Tento nejzazší scénář se nemusí rozvinout. Buď díky duševní síle hostitele, nebo je důvodem somatická nezpůsobilost – nemoc či konečný odchod ze života. Každopádně stáří je zhusta nepřístupné sebepoznání a ani ranní pohled do zrcadla nepomůže.

Jsou i jiné scénáře: Protivný dědek, Milý starý pán, Roztomilý staříček – podle toho, jak ten, o koho jde, vnímá okolí. Také Roztržitý starý profesor. To netřeba rozbírat a komentovat.

A pak je tu i lichotivý institut Moudrost stáří. Moudrost takhle vázaná je posbíraná zkušenost, utříděná paměť a smíření. A schopnost komunikace. Alespoň minimální. Okolí nemusí tuto moudrost brát, ze zvědavosti se však může zaposlouchat. Take it or leave it. Svobodná volba. To je můj vzkaz čtenářům.

CESTA ŽIVOTEM —

— **BEZSTAROSTNÉ DĚTSTVÍ**

Narodil jsem se v Praze, čtyřiaadvacet dětských a posledních třicet čtyři let jsem prožil v Dejvicích, na dvou místech, od sebe co by kamenem dohodil. Dětské vzpomínky do roku 1938 jsou většinou plné světla. Dítě vidí jen bezprostřední okolí a vnímá jen to, co vidí a cítí. Leteckou havárii otce, vojenského pilota, v době, kdy mi byly tři měsíce, jsem si uvědomil o hodně později.

Rané vzpomínky dítěte jsou jako klipy, rychlé krátké záběry. Jako Cimrmanův vizionář Hlavsa: „Vidím jen výjevy, víc po mně nechtějte.“ Když dospějeme, a především ve stáří, díváme se, že jsme si je zapamatovali.

Jedním z prvních je výjev před hangáry letiště na Božím daru u Milovic, nahazování motoru, pokyn kontakt! a celá příprava letadel ke startu s vůní výfukových plynů a ricinového oleje. Zapamatoval jsem si také dispozici našeho slunného bytu na Božím Daru, připomněl jsem si vše při návštěvě po převratu – byt celkem nezničen, jen v bývalém dětském pokoji sovětské malby povzbuzující odvalu, vytvořené s příslušným vkusem.

RODINA

Babička z matčiny strany pocházela z rodiny vlašimského židovského obchodníka. Vzala si celkem chudého Jaroslava z podblanického rodu Bořkoců, muže nepříliš nakloněného církvi, který byl o 17 let mladší než jeho nejstarší bratr, inženýr, a naopak zbožný bohatý pražský stavební podnikatel Bohumil, otec skauta a skladatele Pavla Bořkovce. Dědeček, na nějž si nepamatuji, byl velmi nakloněn neobvyklým novotám, na začátku minulého století lyžoval, fotografoval barevně na škrobové desky, cestoval se svým skoro stejně starým synovcem, později mlynářem ve Vítově mlýně u Vlašimi. Mlýn byl světem a rájem sám pro sebe a centrem rodu. Trávil jsem tam od dětství nádherné časy. Schindlerové jsou z Moravy, snad byli povoláni jako řemeslníci někdy ve 13. století z Německa. Až do nedávna, kdy stáří ponouká vyhledávat příbuzné, jsem měl povědomí o nich jen útržkovitě.

Matka Magdalena vystudovala práva, celý život se však věnovala rodině. Byla vzdělaná a sečtělá, tyto své kvality však neuplatňovala. Otec Zdeněk, student techniky, po válce zůstal v armádě a přihlásil se k letectvu. Měl letecký diplom č. 249 a titul polní pilot letec. Byl odvážný, jako museli být všichni letci dvacátých a třicátých let, na což téměř dopltil.

Oba si vzájemně imponovali, ona jemu inteligencí, on jí šarmem a rozhodností. Měli dva jedináčky, mě a bratra, který se narodil právě v den, kdy jsem začal studovat na lékařské fakultě. Bratr, částečný otisk matky, vystudoval ČVUT. Měl také vždy tendenci své kvality ukrývat.

Já jsem se po studiu oženil se spolužačkou Emmou. S jejími dvěma syny z prvního manželství a dvěma našimi dětmi jsme vytvořili šestičlennou rodinu a Emma ji kormidlovala obtížným obdobím socialistu stylem pracovité energické matky.

Oba Emmini synové vystudovali stavební inženýrství. Starší Pavel, všestranně vzdělaný a úpěnlivě svědomitý respektovaný statik, je už penzista a aktivní čtyřnásobný dědeček; mladší David je charismatický stavař s pragmatickým úspěšným přístupem k oboru.

Naše dcera Madlenka, profesorka matematiky, je dokonce ještě věrnějším otiskem své babičky Magdaleny, obohaceným o obětavost na všechny strany. Bystrý syn Jiří vystudoval prakticky ve vlastní režii MIT v Bostonu a postgraduálně Carnegie Mellon University v Pittsburghu. Vždy aktivní a s vizí, jako Gilbert Bécaud, Monsieur 100 000 Volts, působí dojmem člověka elektrického a v neustálém pohybu.

Houževnatý vnuk, novopečený inženýr VŠE, je úspěšně zaměstnán v moderní IT džungli, s obsahem a pravidly, jimž už nerozumím. Velice chytrá a (dosud) úspěšně tvrdohlavá vnučka studuje velmi dobře veterinární lékařství v Brně, kam dojíždí týdně vlakem s jedním nebo oběma svými cvičenými psy, členy její pětičlenné domácí zoo.

Chladně odmítla moje opakované rady a nabídky před zkouškou z mikrobiologie jako nepotřebné. Originální každým coulem. Překvapení na každém kroku.

Z Dejvic třicátých let si vybavuji lehký modrý poštovní vůz tažený koněm a rozvážející balíky, parní válec na rekonstrukci vozovky, mlékaře, co denně nosil až ke dveřím bytu mléko a přeléval ho kovovou odměrkou z bandasky do hrnce v ruku hospodyně. Parní nákladní automobil Škoda Sentinel, kde se síla stroje přenášela kovovým řetězem na nápravu, cvičiště včlat na louce, na níž dnes vyrostla Fakulta architektury ČVUT. Nepohodlné nedělní oblékání do punčošek a svetříku, všechno štípalo, a do šedého zimníčku se sametovým límcem a zlatými knoflíky, k tomu rádiovka se štítkem.

Zajímala mě tenkrát práce metaře, měl popelnici na dvojkolce a širokou lopatu, na sobě zástěru, v ruce březové koště na dlouhé dřevěné násadě s kovovým zobcem na opačném konci, hojně používaným. Koňských potahů bylo na ulicích víc než aut a metař tím zobcem čistil spáry mezi dlažebními kostkami od koňského trusu. Za metařem spousta hladových vrabčáků.

Metař operoval ve velkém rajonu ulic po celý den, vždy sám. Nevím, proč mi tak utkvěl v paměti. Snad proto, že ukazuje na péči magistrátu o čistotu města dostupnými technickými prostředky, snad proto, že byl jakýmsi neuvědomělým symbolem přijetí dostupného zaměstnání s pokorou. V Paříži se v té době už ulice denně splachovaly proudy vody a černí metaři jí koštětem pomáhali do kanálu.

Živě vzpomínám na cesty s maminkou pěšky z Dejvic „do města“: Terronskou, přes Špejchar, Myší dírou dolů na Klárov, pak přes Mánesův most a na Příkopy, kde jsem Na Můstku dostal banán koupený za korunu od pouliční prodavačky; maminka pak šla nakupovat či prohlížet textil k Wolfovi a Schleimovi.

Nevybledl ani obraz formování a vypalování cihel přímo před nosem ve dvou vzkvétajících cihelnách na místě hotelu Internacionál, na prodejnu Družstevní práce, která zásobovala rodiny střední třídy vkusnými předměty, nábytkem a bytovými doplňky.

Bruslení na politých tenisových kurtech SK Dejvice. Hrál se hokej, složení týmů volili kapitáni. Hráči měli šlajfky či džeksny (později i já, po tetičce), do toho z amplionu zněly vídeňské valčíky, v ohřívárně s kamny uprostřed se odpočívalo a nezapomenutelně smrděly vysušované mokré vlněné rukavice, kalhoty, čepice a jiné svršky.

Vedle kurtů bylo škvárové fotbalové hřiště téhož klubu a kolem dřevěné ohrady mladí i staří fandové, stojící na cihlách, přihlíželi utkání. Stejný trvalý hromadný zájem o dění zdarma přes zeď jsem pak viděl ještě jednou, o třicet let později v Chartúmu v Hospital Street – v malých domcích tam bydlely pracovnice útěchy a rozkoše a pracovaly na dvorečku pod širým nebem. Ale zpět na hřiště SK Dejvice, kde se také jezdila plochá dráha, vstup zdarma.

Vidím rovněž *Jízdu smrti* na motocyklech v kouli a ve válci na Matějské pouti, psí kopanou, lochnesku, divoký kolotoč s vyřezanou polychromovanou figurou Skota uprostřed a zejména zápasnický ring a před ním obecnstvo, megafonem osobně zvané ke vstupu. Na prkenné rampě v ušmudlaných koupacích kabátech tři černoši, tehdy se jim ještě jinak neříkalo, představovaní jmény: Rigi Siki z Ameriky, Esau a velmohutný, velmi černý Ali Ben Abdul. Ten budil největší respekt. Zápasili s jindy křičícím a neukázněným, před nimi však vážným zápasníkem Průchou o nepředstavitelné odměny. Největším zážitkem bylo potkat je, byť vzácně (jen po dobu Matějské pouti) v Dejvicích v civilu. První tři černoši v životě. Skoro na dotyk. Úžasné.

Nic jsem nevěděl o nemocech, existenčních a sociálních problémech, o politice. Cihelňáci, děti dělníků v Podbabské cihelně byli lotři, prali se, špatně se učili a nás bili.

Pak 14. září 1937 zemřel Tomáš Garrigue Masaryk. To už do mého života začala pronikat politika. Tolik, kolik mohlo šestileté dítě pochopit. Národ opanoval všeobecný smutek a lítost. Z rádia jsem slyšel báseň Ten štíhlý bílý prst od Otakara Fischera. Zvláště Jaroslav Seifert zapůsobil citlivými verši; dnešní generaci, živené tvorbou reklamních agentur, by nejspíš připadaly příliš patetické:

Za sto let možná děti našich dětí
svým dětem budou teskně vyprávěti
o šedém ránu navěky označeném v kalendáři.
To kalné ráno, to si pamatuj, mé dítě.

Smrt Prezidenta Osvoboditele vyvolala ve všech smutek a obavy z budoucnosti. Souvislostem jsem přesně nerozuměl, ale zažil jsem předlouhý zástup defilující před rakví na Hradě, a pohřební průvod, jehož cestu Prahou jsme, jako mnozí jiní, sledovali z přeplněných oken. Působivý byl obrázek rakve převážené noční krajinou na železničním vagonu zvláštního vlaku do Lán. I jako šestiletý jsem vnímal obavy, ale přesně jsem jim ještě nerozuměl. Vlastenecké nadšení, odhodlání i obavy pronikaly celým národem, tehdy ještě národem československým, a pronikly i k dětem. Tedy i ke mně.

Mluvílo se o Hitlerovi, v rádiu jsme sledovali gradované výhružné řeči, množily se incidenty s německými bojůvkami, ordneři v pohraničí terorizovali i vraždili české obyvatele i četníky. Rozhlas i noviny byly plné zpráv o tom, co se děje. Občané podporovali armádu, letectvo, stavbu pohraničních opevnění. Ale taky hltali filmy, hudbu i nové lidové popěvky.

X. VŠESOKOLSKÝ SLET

Morální vzepětí vyvrcholilo přípravou a průběhem X. všesokolského sletu. Sokol se stal novým krystalizačním jádrem zdravého vlastenectví. Jak to v Písni 29. října psal o prvních dnech republiky Viktor Dyk: Kokardy, jásoť, na praporu prapor... Všude, v oknech, na domech, na tramvajích. Otec dokonce zhotovil z lepenky barevný symbol sletu a umístili jsme ho na balkon. Překvapilo mě to. Na strahovském stadionu jsme nebyli, ale sledoval jsem průvod sokolů Prahou. Čtyři hodiny pochodovali kromě sokolů z Československa i sokolové ze světa. Mám před očima zástup tleskající urostlým Jihoslovánům, kteří měli nezvyklé stejnokroje a na námořnické čapce nápis *Ratna mornarica*. Naivně jsme věřili, že nás proti Německu bude bránit i jugoslávské válečné námořnictvo. Držel jsem jim palce, takoví siláci, máme to dobré.

Jugoslávie byla velice oblíbená; rázní a srdeční lidé, říkalo se, i můj dědeček miloval Srby a můj otec měl v době, kdy jsme s ním byli v Boce Kotorské, mezi Srby mnoho přátel. Velel tam letce hydroplánů, které vláčely na laně velké pytle, a naše protiletadlové dělostřelectvo se do nich cvičně střefovalo ostrými. Nic zlého se při tom nepříhodilo, mně zbyly v paměti jen obrazy oblázkové pláže a fotografie otce ve sněhobílé uniformě s kolegou pilotem jugoslávského letectva s italským jménem Nardelli. Jméno Nardelli v Jugoslávii mě dlouho překvapovalo, aniž bych se zároveň divil, jak to, že Schindler je Čech.

MNICHOV A DRUHÁ REPUBLIKA

Doba však byla nesmírně vážná, rozdávaly se plynové masky, děti se učily, jak s nimi zacházet. Oblíbené byly ty s chobotem, ohebnou trubicí, která přiváděla vzduch z filtru pod masku.

Brzy nato byla 23. září 1938 vyhlášena všeobecná mobilizace. Branci se hlásili sami a spěšně nastupovali. Nakonec bylo v krátké době připraveno skoro půldruhého milionů vojáků. Že hrozí válka, jsem dobře slyšel, rozuměl jsem té hrozbě, ale nedovedl jsem si představit nic

konkrétního. Spolu s matkou jsme jako mnoho obyvatel opustili Prahu, strach z bombardování byl všeobecný.

Podzim byl krásný, bydleli jsme u příbuzných ve Vítově mlýně u Vlašimi a v paměti mi utkvěly švestkové koláče s mákem. Dodnes se mi v čase švestek vybavují. Pět dní po našem příjezdu byla podepsána Mnichovská dohoda. Mocnosti, s nimiž jsme měli smlouvy a spoléhali na ně, chránily svůj vlastní mír a smířily se s Hitlerovou rozpínavostí. Seděli jsme kolem rádia, ve kterém Zdeněk Štěpánek tragickým hlasem přečetl oznámení o Mnichovu.

Zrada. Spontánně se rozšířil citát básně tehdy známého literárního historika a zaměstnance ministerstva národní obrany Jana Vojtěcha Sedláka: Kdo zradil, toho zrada čeká, kdo zrazen, ve cti bude žít. Byla jak náplast na jednání Británie a Francie, tiskli ji v novinách, přečetli v rozhlase, lidé ji recitovali; vzpomínám si, že byla i ve výkladních skříních obchodů na Dejvické.

Po mnoha a mnoha létech jsem tu dobu pochopil. Zklamání, defetismus, poraženectví, na povrch vyplouvaly ošklivé lidské vlastnosti, svalování viny na jiné, jizva v srdci národa až k nastolování nového pořádku. Prezident Beneš odletěl do Velké Británie a doma, v tak zvané druhé republice to vřelo či spíše se to mlelo.

Nacionalisté na lékařské fakultě KU si pospíšili s vylučováním židovských učitelů, předseda vlády Rudolf Beran hřímal proti „černošským skřekům“ v hudbě, zároveň se brzdila Vlajka, ryze pronacistická česká organizace.

Život šel dál, dokola a nikam, přímo do chřtánu nacistického Německa. V březnu další napětí. Slovensko hrozilo odtržením a 14. března k němu skutečně došlo. Maďarská vojska vstoupila na slovenské území, aby přerušila územní spojení Slovenska a Podkarpatské Rusi, která se za pomoci místních bojůvek rovněž odtrhla.

Vzpomínám a vidím jasně, jak 14. března 1939 s maminkou projíždím v tramvaji dolů po Václavském náměstí a vidím průvod mladých mužů s nacistickými vlajkami, v krátkých kalhotách a s bílými podkoženkami. Nerozuměl jsem tomu a ani tomu, co mi matka vysvětlovala. Večer ve zprávách jsem se snažil pochopit, co dělá tehdejší prezident

doktor Hácha v Berlíně. Ráno jsme se dozvěděli, vyděšení a smutní, že Němci nás okupují a jsou v Praze. Padal sníh, bylo sychravo a velmi nevlídno. Pro osmileté dítě to byl šok. Co bude následovat, si neuměli představit v celé šíři a hloubce dospělí, natož děti.

Vítězný Hitlerův pohled z okna Hradu na Prahu, bleskově vydaný na poštovních známkách, zřízení tak zvaného protektorátu Čechy a Morava, represe, zatýkání, odvlékání lidí do koncentračních táborů, do vězení, germanizace života, kolaborantství, Židé systematicky zbavování občanských práv. Uplatňování norimberských zákonů, ještě později exterminace. Prvního září vypukla válka, zatemnění v celé zemi, přidělové hospodářství, přišly surovosti a omezování pro mladou generaci a starší chápaní děti dosud nepředstavitelné. Transporty Židů, heydrichiáda, Lidice a další všeobecně známé smutné události naplňovaly život v protektorátu.

—

STAROSTI. ŠOA

Ve svých deseti letech jsem se ocitl uprostřed zmatených zpráv a domněnek, které provázely přípravu tak zvaného konečného řešení židovské otázky. Nelidská mašinerie se v českých zemích v roce 1940 teprve rozjížděla. Moje babička byla Židovka a její tři sestry měly i židovské manžele a děti. Ti všichni podléhali norimberským zákonům, které v českých zemích začaly platit už od června 1939. Represe se vztahovaly také na děti ze smíšených manželství, míšence prvního stupně, i na děti míšenců, míšence druhého stupně. Vše začínalo tak zvanou registrací. Rozjížděla se zvolna, mnozí se bláhově těšili, že na ně Němci zapomenou. V Praze ve Střešovicích bylo ústředí, tak zvaná *Zentralstelle für Regelung der Judenfrage*, kde byla kartotéka. Židé, rodiny i jednotlivci, byli už mezitím vypovězeni z bytů a sestěhováni, vždy několik rodin do jednoho vybraného bytu.

Registraci podléhali Židé, jejich manželé či manželky a míšenci prvního stupně. Po registraci následovalo předvolání do transportu do Terezína. Registraci Židů nebylo možno úplatkem ovlivnit, u mí-

šenců se dařilo za alkohol přes české policisty docílit oddalování registrace přesunováním kartotéčních lístků. Počin to byl riskantní, ale můj otec, který tehdy pracoval jako provizor v lékárně, riskoval a vyráběl z alkoholu s karamelizovaným cukrem pro policistu pana Zvěřinu cosi, co prohlašoval za koňak. Šlo o registraci mého strýce, míšence prvního stupně. (O devět let později už strýc jako pracovitý a úspěšný podnikatel neunikl věznění v Jáchymově jakožto třídní nepřítel.) Mezitím se už dost tušilo či vědělo, co následuje, a jak jsou rozesílána předvolání do transportu.

Život v takovém tušení byl deprimující. Všichni Židé povinně nosili žlutou hvězdu. Babička, když k nám chodívala, ji se strachem schovávala pod kabelkou přitisknutou na prsa. Už to samo bylo trestné. Ačkoliv jsme bydleli v domě důstojníků a i v sousedství bydleli lidé s jasným demokratickým názorem, přišel nám jednoho dne nepodepsaný dopis, který sděloval, že: „Jestli nepřestanou návštěvy židovské osoby k vám, čeká vás tato hvězda“; přiložena byla nová Davidova hvězda. Nevím, kde a jak si tu věc ten dobrý český spoluobčan obstaral, hvězda nebyla na prodej, byl to vlastně státní majetek. Motiv takového činu bez újmy na tělesném zdraví adresáta spíše politováníhodný. Dnes je to jen konstatování, ale tehdy to bolelo.

V prvních létech okupace před heydrichiádou všichni vyhledávali přátele, tím spíše Židé, a s předtuchou něčeho neurčitě zlého se snažili navštěvovat i ty příbuzné, se kterými se jinak moc nestýkali. Babička chodívala k nějaké snad sestřenici z vzdálenějšího kolena s pro mě tehdy legračním jménem Šludrpachlová. Znělo mi tenkrát opravdu komicky, šlůdr jako štrůdl, už kvůli jménu byla ta dobrá osoba skoro politování hodná. Její syn je prý herec, slyšel jsem. O řadu let později jsme ho viděli na plátně a ještě později jsem ho identifikoval: Herbert Charles Angelo Kuchačevič ze Schluderpacheru známý jako Herbert Lom. Nijak mě ten vztah nevzrušuje, jen je památkou na babičku a na její s námi nějak propletenou příbuznou. Třeba si mladá slečna Kuchačevičová vzala hraběte Schluderpachera. Tak či onak, ani jedno z těchto příjmení nelze v současnosti v České republice dohledat.

Velmi silný, poněkud nesoudržný vjem mám z návštěvy babičky u příbuzných v Libochovicích. Vezli jsme ji tam s rodiči naším autem Praga Piccolo, těsně předtím, než muselo být odstaveno na špalky, protože nebyl benzin. Vše kolem bylo, a ještě pro mě je, zahaleno jakousi mlhou – nevěděl jsem, kde že jsou ty Libchovice, kam jedeme, nepochytil jsem z hovoru ani jméno příbuzných a byl jsem překvapen, když jsme tam přijeli. Příbuzných bylo několik, měli krámek; vím, že vzadu za ním byl přichystán oběd, a mně se velmi líbilo, že jsem se mohl pohybovat za pultem.

A opět obraz a vjem: nejstarší dáma, dozajista babička těch příbuzných, jediná, kterou si z nevelké množiny přítomných detailně vybavuji, seděla v tom krámku, vzala mi hlavu do ruky a políbila mě. Políbila? Tak bych to neřekl. Mám to zafixované jako že vlídná stará paní s uvadlými bílými tvářemi, docela hezká, tehdejší řečí silně neárijského vzhledu, která mě viděla poprvé v životě a jistě naposled, mi vzala hlavu do rukou a dala mi pusinku, kterou mě uvedla do rozpaků – trochu jsem se styděl, trochu mi to bylo nepříjemné, měla studené rty a i ta pusinka byla studená a vlhká. Pak jsem se tomu shovívavě skoro smál. Nevěděl jsem a nemohl rozumět ničemu.

Až o hodně později mi ten obraz splynul s prostředím filmu Obchod na korze a vlídná stařenka s Idou Kaminskou. Ani ne fyzicky, ale tragicky pravdivě vykreslenou postavou i nepochopením zjištěné přítomnosti. (Pátral jsem po téměř osmdesáti letech v matrikách Vlašimi a Libochovic i v jiných zdrojích a zjistil, že jsme tam zřejmě jeli za rodinou strýce mé babičky Adolfa Röhra. Ona stařenka mohla být její teta Ernestina Röhrová. Adolf zemřel brzy po jednom z prvních transportů do Terezína ve svých 88 letech a za 11 dní po něm i o 6 let mladší Ernestina. Pečlivé úmrtní listy *Todesfallanzeige Ghetto Thresienstadt*, které vystavila vězeňská *Ältestenrat* prozrazují, že Adolf Röhr zemřel 9. 3. 1942 ve 20:35 na „paralysis cordis“ při „myodegeneratio cordis“. Jeho žena zemřela v 0:10 na „marasmus“. Podepsáni tři židovští vězňové, kteří se třeba domnívali, že jsou-li lékaři, jejich zařazení do transportu dál na východ se oddálí a zůstanou ve funkci ohledače mrtvol, úředního lékaře

a šéflékaře. Byla to zvrhlá kombinace nařízení anonymních brutálních vězňů a formálního úředního postupu spoluvězňů při úmrtí dvou starců vytržených z domova a během měsíce deportovaných.

—

TRANSPORTY

Otec vybavil matčiny příbuzné věcmi pro předpokládanou cestu do neznáma – batohy, noži, jídelními miskami, teplým oblečením, přikrývkami, vším, co se vešlo do povolené váhy. Za války bylo velmi těžké všechny ty věci sehnat. Zprvu se nevědělo zda, kam a kdy zamíří transporty z Terezína. Zdrojem informací tenkrát byla jen šeptanda, která v prvních letech byla často vzdálená surové pravdě. (Slyšel jsem, jak prastrýc, již s rodinou v sestěhovaném bytu, řekl, že slyšel, že Židé nebudou vězněni, ale deportováni. Myslel tím z dosahu Němců a dával to k lepšímu jako skoro důvtipné řešení.)

V napjaté době do roku 1942, kdy začaly první transporty do Terezína, žili Židé v čím dál tím větším strachu, byť někteří se snažili nebrat situaci na vědomí a s nejmenším rizikem užívali, co bylo dovoleno. U rodin sester mé babičky Ludviky jsem pozoroval jen obavy a strach. Nejstarší, dvašedesátiletá Olga, tedy moje prateta, skromná a velmi chytrá dáma, vedla administrativu lékárny, kterou vlastnila v Praze se svým manželem; ten nebyl Žid. V době, kdy se převážná část léčiv připravovala podle předpisu, magistraliter, se musely vyčíslovat náklady na látky, práci a obaly a účtovat každý recept – tak zvané taxovat. Užívané položky znala bezchybně z paměti. Aby zachránila lékárnu, rozvedla se a byla první z širší rodiny, která nastoupila v únoru 1942 do transportu do Terezína a odtud po třech měsících do vyhlazovacího tábora Belzec na východě Polska. Její sestra Barbora v hluboké depresi spáchala sebevraždu, její muž také, skokem pod vlak. Dcera s vnučkou a manželem byli transportováni do Lodže. Prastrýc Bertík, muž jejich sestry Ely, bojoval od první chvíle druhé republiky úpěnlivou korespondencí do ciziny, aby jeden ze synů-dvojčat mohl emigrovat do Anglie. Podářilo se a syn pak pracoval jako zaměstnanec české firmy v Gateshead on

Tyne. Druhý, mladý lékař na klinice profesora Herlese, odešel s rodiči do transportu s úmyslem pečovat o ně. Byli ale odděleni, rodiče zůstali rok v Terezíně, než byli odvezeni do Osvětimi, lékař František o rok déle. Jedinou stopou jejich osudu byl glajchšaltovaný korespondenční lístek, máme se dobře, asi z Terezína. Ten černobílý lístek jsem měl tehdy v ruce, netušil jsem ale, že se jedná o koncentrační tábory.

Babičku jsme doprovodili až k branám výstaviště, kde byly na místě dnešního Parkhotelu v Holešovicích dřevěné veletržní pavilony. Vždy brzy ráno se odtud ubíral zástup na nedaleké nádraží Bubny, odkud odjížděly nákladní vagony do Terezína. Dnes je na cestě k nádraží symbolický pomník Aleše Veselého Brána nenávratna ve tvaru vztyčených kolejí. Olga putovala první, po ní moje babička dalším transportem do Rigy. Tento transport ani na místo určení do řížského ghetta nedorazil. Všichni byli z vlaku vyhnáni a na louce vedle trati postříleni.

Když jsem dospíval, pozvolna a pak stále naléhavěji se mi vtírala otázka, na niž není jasná odpověď: Jak se kulturní německý národ mohl stát vykonavatelem či i jen pasivním divákem neskutečně promyšleného Zla a jak strojově postupně zbavoval jiné lidi svobody a života. A jak dlouho poté nikdo nesměl a ani nechtěl vědět, že na východ od tohoto jeviště se současně odehrávalo v neuspořádané a primitivně živelné sovětské verzi totéž.

Transporty Židů přijímali někteří lidé v protektorátu jako jakýsi důsledek něčeho. Směsi nacionalismu a odporu k němčině pražských Němců, snad opovržení pramenícího ve středověku, závisti bohatým a mírného antisemitismu. Židé nebyli v českých zemích obyvatelstvem odvrhováni, nebyli však ani hladce přijímáni. Zhruba pro polovinu židovských občanů v Československu byla jazykem denní komunikace němčina. Neznamená to, že by lépe či hůře neovládali češtinu. Bohatí byli vydělováni závistí a svým způsobem života. Intelektuálové se v Praze odlišovali německým jazykem a jejich přínos společnosti stále ještě malého státu nebyl a ani nemohl být doceňován. Ti i oni se v mnohém lišili, byli v době míru přijímáni, tolerováni a nemuseli se jazykově přizpůsobovat. Asimilace Židů

probíhala dobře na malých městech a na venkově. Třeba ve Vlašimi bez problémů. Můj pradědeček měl obchod na náměstí, blízko domu obchodníka s obilím, dědečka spisovatele Arnošta Lustiga. Roky tam všichni žili bez problémů.

— ŽIVOT V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Všední den v protektorátu byl tísnivý. Všeho byl nedostatek. Děti chodily do obecné školy a pokud neměly dobrý prospěch nebo byly míšenci prvního stupně, šly do učení. Z měšťanky se mohly hlásit na gymnázium nebo na průmyslovou školu. Základní předměty se učily paralelně německy. Dohlíželi němečtí inspektoři s odznaky NSDAP v klopách.

Německá propaganda se rozhodla využít nálezu hromadného hrobu polských důstojníků v Katyni. Nevěřili jsme ale, že je zavraždili Sověti. Nevěřili jsme Němcům nic, stejně jako později komunistům. Ze zásady. Byla to účinná obrana svědomí.

Šedá tíseň nedopadala na všechny stejnou měrou. Jako děti jsme si vážnost situace uvědomovali hlavně v jednotlivých dramaticky vypjatých událostech – za heydrichiády, kterou provázelo systematické vyvražďování českého obyvatelstva. V novinách každodenní seznamy odsouzených stanným soudem k smrti za schvalování atentátu, totální nasazení, bombardování a nakonec válečná jeviště.

Ne všechny vrstvy národa prožívaly okupaci stejně. Dělníci v továrnách, jež byly pro válku významné, měli vysoké přídíle potravin a cigaret. Na manifestace oddanosti protektorátnímu režimu chodili i lidé, kteří k tomu nebyli donuceni. Žili tu kolaboranti i udavači. Nebylo možné věřit neznámým lidem. Byli tu ale i aktivní odbojáři, byly skupiny napojené od počátku na Londýn, později i na Sověty. Komunisté po puči v roce 1948 ale pravdu o odboji napojeném na Západ systematicky mazali z historie.

Pátého května k polednímu se najednou z některých oken spustily československé prapory ukryvané šest let. Odstraňovaly se německé nápisy, někde se demonstrativně kácely Hitlerovy busty. Trochu se to podobalo roku 1918 při převratu. Nešlo to však tak hladce. Wehrmacht a oddíly SS se formovaly k odvetě, armáda částečně ze strachu, SS z inherentní agresivity.

Pražský rozhlas volal americkou a Rudou armádu na pomoc a informoval o prvních bojích na barikádách v ulicích. Otec odešel na velitelství Bartoš, do budovy ministerstva financí, na místo určené odbojovou skupinou, již byl členem. Bylo mi pouhých čtrnáct let, sebral jsem se s několika kamarády a běželi jsme do parku, kde jsme chtěli najít prý zakopané zbraně. Jistěže jsme nic nenašli; prožíval jsem najednou vlasteneckou romantiku, snad trochu napodoboval otce. Až po létech jsem pochopil, jaký strach měla matka, když jsem v tom zmatku prvních hodin povstání nebyl dvě hodiny doma.

Po volání rozhlasu vypuklo „dole ve městě“ povstání už dramaticky. V Dejvicích vládl zatím za deštivého odpoledne klid. Pozoroval jsem z okna, co se děje. Do Podbaby přijelo německé samohybné dělo, vystřelilo na Babu a pak zas odjelo. Volal jsem otci na zmíněné velitelství Bartoš a jednomu důstojníkovi jsem událost co nejpřesněji popsal. Cítil jsem se jako platný pomocník povstání. Nikoho to však nezaujalo. Z dětské romantiky jsem se probral už za chvíli. Na křižovatce prázdné hlavní ulice s vedlejší, asi 150 metrů od našeho domu a na dohled z balkonu, padla rána. Obraz jak ve zlém snu. Viděl jsem, jak uprostřed křižovatky padl německý voják, nikdo kolem. Nevypadalo to, že byl mrtev, a ačkoliv jsem nic slyšet nemohl, zdálo se mi, že křičí. Po chvíli k němu vyběhl někdo v civilu, popadl ho za nohy a vlekl za roh. Možná byl mrtev, mně se zdálo, že umíral, ale jen jsem si to domýšlel. Tehdy jsem viděl poprvé smrt člověka.

Druhý den ráno jsme stavěli barikády z dlažebních kostek a nějakého harampádí a přestěhovali se do sklepa. Osmého května večer se otec vrátil domů s tím, že kolony SS táhnou na západ k Plzni. Opustili

jsme sklep. Ráno bylo slunné, v bytě dokořán otevřená okna a z Baby sjíždělo několik tanků Rudé armády. Měl jsem radost, nevýslovnou radost. Za tanky následovaly nákladní studebakery a jeepy, jež Sovětům dodali Američané. Na nich vojáci, unavení a radostní, rozhazovali čokoládu, kterou jsme šest let neviděli. Čokoládu z německých armádních zásob. Radostně jsme vojáky na jeepech a ukořistěných terénních volkswagenech vítali. Na stupátku jednoho auta ležely dva bledé prsty. Zarazil jsem se, nic víc. Později se mi ten obraz vrátil. Ve srovnání s miliony zabitých a zavražděných dva oddělené prsty jako symboly nemístného násilí, ať patřily vítězi, nebo poraženému, patřily tělu oběti Války.

—

VLASTENCI POSLEDNÍCH DNÍ

Nezapomenu další obraz z 9. května: Naše široká ulice zalitá odpoledním sluncem a pod okny bytu ve čtvrtém patře odklizení barikády. Odklízeli ji zbylí dejvičtí Němci, mezi nimi starý pán, majitel bubenečské Mautnerovy papírny z počátku 19. století. Němci už měli šaty označeny širokým pruhem bílé barvy. S těžkými dlažebními kostkami se sotva potáceli, vždyť na konci války tu zbyli jen starci a ženy. Nenáviděli jsme Němce po celých šest let, pohled z okna však byl velmi ošklivý. Netekla sice krev, ale Němce poháněli čeští výrostci. Jeden z nich, sedmnáctiletý, můj o tři roky starší pozdější spolužák z gymnázia, držel v jedné ruce rudý prapor, v druhé nějaké dřevo a tloukl jakéhosi starce, který cupital drobnými krůčky, v ruce dlažební kostku. Vedle onoho spolužáka byl jeho kamarád, bez praporu, pozdější významný sportovec-reprezentant. Nebyl to hezký pohled a zejména zvuk ran dopadajících na záda byl nesnesitelný. Zavřel jsem okna. Nechápal jsem, kde se to v klucích vzalo, za co se oni mstili, oni pronásledováni nebyli. V těch dnech ještě nikdo nevěděl, jaké hrůzy se děly v koncentračních táborech. Nerozuměl jsem ani, co měl znamenat ten prapor v ruce.

Válka rozpoutala běsy na všech stranách. Po osvobození se na povrchu dění objevila ona příslovečná pěna. Lidé, kteří se za okupace nijak neangažovali (při brutálním potlačování jakéhokoliv aktivního

odporu ať zbraní či slovem nebylo divu), se za den proměnili v mstitele a vlastence. Z dálky jsem viděl, jak zapřáhli do zabrzděného žebříňáku vyslečené německé ženy a poháněli je ke sběrnému táboru do Podbaby. Obraz trochu rozmlžený, ale pravdivý.

— **RADOST A ÚSMĚVY**

Vojáci Rudé armády byli vítáni, objímáni, zahrnováni úsměvy, potřásáním rukou. Byli různí. Lidé si rozuměli s těmi dobrými, upřímně naivními lidmi, kteří si vytrpěli své od nepřítele i od vlastních nekompromisních velitelů. Byla válka a nešlo to jinak. Zdá se mi, že tehdejší náladu vystihl básník Vítězslav Nezval: Přišli včas jak legendární vojska z dávných kronik / Zvítězili! Nyní sedí v hloučcích u harmonik... / Mají kouzlo ruských písní, jejich zvláštních tonik... / Jejich světlé oči září nad osmahlou pleťí. / Jsou tak lidští, chovajíce malé pražské děti. (Později mi tam něco nehrálo, nejen že jsem nevěděl, o jaká vojska z jakých kronik se jedná, nerozuměl jsem těm tonikám; omlouvám se za hnidopišské šťourání.)

S vojáky jsme si na ulicích povídali rukama i česky. Divil jsem se milému vojákovi, že přímo na zaschlé bláto zbědovaného nákladního forda nanáší barvu, pěkný email. To jsem ještě nevěděl, jak to na vojně od Aše na východ chodí. S porozuměním jsme sledovali vojáky a jejich sbírky náramkových hodinek na jedné nebo obou pažích, které dostávali po vyslovení spolehlivě fungujícího zázračného hesla Davaj časy. O něčem to vypovídalo, avšak nic moc zlého o těch vojácích, pokud to probíhalo po dobrém.

Se svým heslem ale někdy narazili. Naše sousedka na venkově, rázná paní hospodská, ještě neznala tehdy běžnou výzvu k převodu majetku Davaj suda a spustila: Já ti dám, sudy jsou drahý, nic nedostaneš. Uspěla. Hoch hnal fašisty stovky kilometrů a s kořistěním narazil až u Benešova. Podobných historek bylo v té době hodně. Byly i horší. Ale všichni vojáci, mrtví i ti živí, co přijeli, nesli břemeno a zaslouží si obdiv i soucit. Soucit za válečné utrpení i za tolik let krutého života v Sovětském svazu.

Jen jsem tehdy nemohl pochopit, proč k nám do Prahy nepřijeli Američané, když to už 5. května měli tak blízko. Co bylo za tím a co nás ještě čekalo, jsme nevěděli nejen my, sotva odrostlí dětství, ale ani generace našich rodičů. Že mašinerii nenávisti a zabíjení spustil Hitler a jeho porážka uvolnila rozpínavou ničivou sílu Stalinovu.

Život jako by rozkvetl, tedy na povrchu. V paměti dominují zprvu střípky zábavy. Nejezdily tramvaje a pěšky jsme šli na Václavské náměstí na barevný americký film Woodrow Wilson, kterému jsem moc nerozuměl. Filmy mě přitahovaly. Chodil jsem do kina často a s podobně naladěnou spolužačkou z gymnázia jsme rekordně stihli od dvou hodin představení Zloděj z Bagdádu v kinu Na Příkopěch, poté od čtyř snad na Letné už nevím co a nakonec od šesti v Dejvicích v kinu Svornost, myslím že Zasněženou romanci.

(Do kina se tehdy v našem věku chodívalo s děvčaty i proto, aby byla příležitost je potmě vzít za ruku. Opravdu nic víc, naše generace byla jiná než dnešní. Byť to nebyl záměr návštěvy kina – s touto spolužačkou to ani nebylo možné, svou přímostí a naivitou každého odzbrojovala. Ale pak se to o moc později všelijak několikanásobně zamotalo, takže jsme teď už padesát osm let manželé.)

— ZLATÁ LÉTA NA LA GUARDIOVĚ GYMNÁZIUM

Naše gymnázium bylo tehdy přejmenováno na La Guardiovo, podle starosty New Yorku. Chodili jsme do divadel a na koncerty, užívali jsme si svobody, hráli sami divadlo. S oddílem vodních skautů z Dejvic jsem pochodoval k vodě, Císařským mlýnem k plavebnímu kanálu na konci Stromovky. Vodní skauti byli elita, náš oddíl měl klubovnu na louce, kde je nyní Fakulta architektury ČVUT, k vodě tak dva kilometry a někteří z nás neuměli moc plavat. Cestou jsem troubil na někde ukořistěnou německou poštovní trubku, stejnokroje se šily, jak se dalo. Lidová tvořivost a představa námořnictva hrály hlavní roli. Na přehlídce mi sousedka z důstojnické brigády odpárala štítek, potáhla ji bílým plátnem, vzadu přišila dvě bílé stuhy, a když jsem si

navlékl modrou vlněnou bundu německého námořnictva, byl ze mě vodní skaut. Zpívali jsme Byla jedna loďka malá. I když jsem si nepřípadal komicky, z oddílu jsem přestoupil k *regrecht* vodním skautům u Mánesova mostu. Nikoho jsem tam ale moc neznal, taky jsem nijak zvlášť neplaval, a tak moje skautování skončilo. Předtím jsem ale ještě odjel se svým předválečným oddílem devčických vlčat, už o šest let odrostlejších, na tábor v Měsíčním údolí, kde nás zastihla zpráva, že na Japonsko dopadla atomová puma. Vůbec jsme netušili, o co jde. Tak to někdy bývá s mezníky dějin.

S velkou radostí jsem tenkrát taky handloval německé a americké konzervy, žvýkačky a poplašňáky a nevadilo mi, že hodnota nově nabytých komodit postupně klesá. Mou nejzajímavější transakcí byla výměna poplašné pistole za kilogramovou konzervu vepřového masa se spolužákem. Věřil jsem, že rodiče budou vděční za víkendový oběd. Khaki konzerva však obsahovala vařené zelí. Prst boží zasáhl včas. Pochopil jsem, a celý život se vyhýbám obchodu. Obchodní talent ostatně postrádali i mí rodiče i jejich rodiče, postrádá ho můj bratr, dcera i syn.

Řádná výuka probíhala tak od poloviny května 1945 do poloviny června a pak následovala klasifikace. Byl jsem ohodnocen dostatečnou ze zeměpisu (nebo z fyziky?) a následovalo otcovo ultimátum: jestli se příští rok nezlepšíš, půjdu na ševce. To se nestalo.

—

MRAKY

Vcelku to byl od května 1945 do svatého Matěje 1948 krásný čas. Plný naděje, plánů a studentského veselí. Nevšimli jsme si, že se pod povrchem něco děje, že se připravuje temné období, pro všechny ztráta svobody, pro někoho ztráta majetku, a pro někoho dokonce ztráta života. V době únorového puče vulgo Vítězství pracujícího lidu jsme se někteří demonstrativně nezúčastnili stávkou a nahrnuli se místo toho všechny čtyři sexty do jedné třídy a s profesorkou Siebrovou se učili. Platné to nebylo nic, jak známo. Někteří profesori byli poplatní, někteří věřili propagandě, někteří se báli, právě tak studenti.

V kvintě nás spolužák přemluvil, abychom vstoupili do organizace národně socialistické mládeže. Někteří jsme tam vstoupili, snad jsme ani nevyplňovali přihlášku a dostali jsme odznak s brkem a kladivem. Politický pes po nás neštěkl – před Únorem, a naštěstí ani po Únoru. Spolužák-verbíř, dosud dobrý kumpán a živelný obdivovatel Ameriky, ovšem obrátil, pokud tedy nebyl obrácený předem, stačil ještě před maturitou kádrově poškodit spolužačku, pak nám zmizel, snad někam k vnitru, dodnes přesně nevíme. Jinak to ale byla krásná doba, slovy dnes zapomenutého milovaného Fráni Šrámka doslova čas her a malin nezralých

K MATURITĚ A DÁLE

Mezitím se blížila maturita a zpočátku jsem si ani neuvědomoval, že si musím zlepšit prospěch. S příchodem svobody jsem se věnoval už zmíněným skautským činnostem a neučil se. Až do septimy jsem přijímal moudro jen z úst profesorů, které jsem si oblíbil, nebo jen takové, které se mi líbilo. Latinu jsem uměl dobře, biologie a chemie mě bavily, také zeměpis a filozofie. Bral jsem učení jako zábavu a nevěnoval mu patřičnou péči. Prospěch byl také poznamenán chováním. Bylo to také dvakrát vyjádřeno známkou na vysvědčení; rodiče si té dvojky z mravů nevšimli, ale objevila ji dobrá sousedka. Neprováděl jsem nic nezákonného ani nemorálního, ale tu a tam jsem protestoval, vyrušoval, a když jsem měl pravdu, přel se s vrchností. Musel jsem být k roztrhnutí. Od septimy jsem se ale učil, jak se patřilo, a maturoval už s vyznamenáním.

PANÍ TŘÍDNÍ

Na La Guardiově gymnáziu nás podle zásady non multa sed multum v převážné většině učili kvalifikovaní profesori, hluboce znalí svého oboru, pedagogové svou osobností.

Naše paní třídní Libuše Žufanová byla jádru třídy prisouzena na celých osm let. Uvážíme-li, v jakých časech nás provázela dospíváním,

od našich jedenácti do osmnácti let, heydrichiádou, pak léty po osvobození, komunistickými turbulencemi až k maturitě, vychází z toho, že s námi prožila životní epochu svého povolání. Žila sama, nesla čerstvý bol po svém bratrovi, výborném malíři Bořivoji Žufanovi (1904–1942). Nevěděli jsme, že zemřel půl roku před tím, než nás začala vyučovat češtinu, ale i kdybychom to věděli, nic by se nezměnilo, protože v primě jsme teprve opouštěli svět dětství a v oktávě už z nás byli dospělí, zahledění do vlastní budoucnosti.

Když hlídka na chodbě hlásila, že nenese kóny čili kompozice, aneb sešity na písemky, začal denní rituál zápisem do třídní knihy. Zapisovala na první lavici obrácená čelem k nám. Kdykoliv je profesor zaujat administrativou, třída přirozeně šumí. V takové chvíli paní profesorka udeřila dvakrát energicky plochou dlaní na první lavici. Rázně, nikoliv zlostně, jen jako upozornění a žádost o klid. Přitom hlasitě, od primy do oktávy, neměnnou formou, dvěma slovy a vždy stejnou intonací, jen s roční obměnou oslovení nás měla k pořádku: Primáni (sekundáni, terciáni, kvartáni, kvintáni, sextáni, septimáni, oktáváni), nehučte!. Jen první dvě hodiny na začátku školního roku se pletla a oslovovala nás podle třídní příslušnosti minulého roku. Třída z předstíraného protestu zahučela. Byla to taková hra.

Kde jsou ty zlaté časy českého školství... Když učitel chvíli n sledoval dění, studenti po něm neházeli křídou ani houbu, nenaráželi mu na hlavu koš na papíry, nezapalovali u hlavy prskavky ani neodpalovali dělbuchy jako dnes zde, natož aby na něj jako v zámoří či ve Francii stříleli. Jenom jsme trochu hučeli.

Paní třídní Žufanová žila ponořena do svých starostí, do české a francouzské literatury a s námi to moc neuměla. Měla až příliš korektní odstup, ale nikdy nebyla zlostná. Jistě jsem jí svou náturou dělal vrásky. Do svého nitra mi dala nahlédnout dvakrát. V septimě jsem byl pasivním objektem malého incidentu. Při zeměpisu jsem řádně stoje v lavici odpovídal a můj kamarád a veselý soused, pozdější akademický funkcionář jedné vysoké školy, z legrace podržel silnou násadku na pero v místě, kam jsem dosedl. Jak to bylo dál, si lze představit, ale není to důležité. S poraněním jsem zůstal doma, při tom jsem dostal spálu

a dlouho absentoval. Jednou zazvonil zvonek, u dveří nikdo, jen na prahu láhev višňového sirupu od paní profesorky.

A po druhé, asi dvacet let po maturitě, navštívila nás, dva své bývalé žáky, již dvanáct let manžele. Vyprávěla nám o událostech ve škole a také, co si myslela o každém z nás. To, jak mě viděla, mě potěšilo, myslím jsem, že její vztah ke mně bude při nejlepším neutrální. Ještě jednou nás později navštívila, a pak jsme ztratili kontakt. Kariéristka nebyla, byť snad z osamění vstoupila do komunistické strany.

—

PO MATURITĚ

Maturita byla první etapou k dosažení cíle – studia na lékařské fakultě. Radost, ale žádné velké oslavy. Vzápětí následovalo shánění brigády, tedy manuální práce, což byla tehdy absolutně nutná podmínka přijetí na vysokou školu. Ostravské stavbě mládeže jsme se chtěli vyhnout, a tak jsme našli lesní brigádu v Podbrdsku.

Z naší třídy gymnázia nás bylo pět, ubytovaných na podlaze tělocvičny ve Voznici, kde jsme našli další maturanty z pražských gymnázií. Slunečné dny v lesích. Byli jsme docela spokojeni; pan hajný nám dal všeobecný pokyn, co máme v lesích dělat: jdeš na východ a stále hledáš brouka. Když jsme ho pod kůrou našli, vzali jsme kaprovku, tahali, strom porazili, odvětvili a rozřezali. Tak to šlo čtrnáct dnů a brigáda skončila.

Další brigáda byla už na budování dráhy do hrudkovny na stavbě mládeže v Mníšku, a ta už byla po výtce svazácká. Ubytování jsme byli ve vsi vzdálené asi půl hodiny pochodu od staveniště. Kráčeli jsme tam, na rtech píseň káámandir geroj geroj Čapájev byl vsjovrímja v pě-re-di, jindy s pochodovou baladou, jak jednou jel jistý soudruh Buďonnyj krajem řek a luk a tam, na louce zelené, potkal jízdní Donský pluk složený z kozáků, přeudatných junáků, kteří mu ovšem na jeho přímou kontrolní otázku, zda zpívají písně a bijí nepříteli, odpověděli vyhýbavě jen buď zdráv táto Buďonnyj, zdráv buď soudruhu. V poledne jsme v příkopu na dohled od Mníšku pohodlně poobědvali teplý pokrm z ešusu čili

jídelní misky, pak opět spěchali humus s drnami urovnávat hrábkami a se zpěvem zase zpátky do vsi. Také to jsme přežili.

Stihl jsem ještě praktikovat v laboratořích Vojenské nemocnice ve Střešovicích. Druhý měsíc jsem už pozoroval provoz přímo v bakteriologické laboratoři, kde si odbývali vojenskou službu lékaři Ctirad John a Jaroslav Šterzl, oba z Patočkova Mikrobiologického ústavu.

Ke klukovi ze školy byli vlídní a vstřícní, řekli mu o bakteriích (a ukázali) všechno, na co se zeptal.

—

MOTIV A VOLBA

Nejvyšší čas, abych řekl, proč jsem se zhloubal právě do mikrobiologie. Přivedly mě k ní dva motivy. První souvisel s tím, že po válce, ještě na gymnáziu, přišel z bojišť do Evropy penicilin. Tehdy zázrak, který zachránil životy tisícům spojeneckých vojáků. Brzy po válce byl aplikován i u nás, zejména na streptokokové a stafylokokové infekce včetně sepsí. Penicilin sice u lidu nedosahoval popularity nylonek nebo amerických cigaret Lucky Strike, avšak úspěch to byl stejně, když uvážíme četnost cílových skupin. (Kuřáků bylo o hodně víc a všechny ženy chtěly americké nylonky, dokonce za ně byla k máni i jejich početnost. Popularitě penicilinu nepomohlo ani to, že tehdy dobře léčil kapavku, byť se tím kruh symbolicky uzavřel.)

V roce 1947 pak byl k dispozici streptomycin, zejména pro léčbu tuberkulózy. Do té doby byla kromě jiného užívána chirurgická léčba – pneumotorax, různé plombáže zasahující kavernu a torakoplastika. Tento mutilující zákrok byl úspěšný, zachraňoval tehdy i život, ale hrubě zasáhl do jeho kvality a zdraví. Viděl jsem, jak torakoplastika provedená pro kavernosní tuberkulózu zrušila celou hrudní klenbu na jedné straně. Torakoplastiku podstoupil i můj otec a streptomycin byl u nás zaveden pouze několik málo měsíců po jeho operaci.

Znovu – antibiotika byla zázrak. Patolog profesor Václav Jedlička nám v roce 1953 dramaticky vykládal, jak na plících s miliární tuberkulózou, ve skiaskopickém obrazu jakoby posněžených, začal po streptomycinu snít tát, a hle – plíce byly zázračně čisté. Cum grano salis,

avšak tak působivě pronášeno, že si ono líčení (i jeho jiná, dramatictější) dodnes pamatují.

V sextě jsem si vypůjčoval anglické knihy v Americké informační službě a dostala se mi do ruky taky populárně vědecká kniha o penicilinu. Líbilo se mi vyprávění, jak neškodná plíseň zatočí s bacily a jak se penicilin vyrábí. Také jsem to doma chtěl ozkoušet. Vypravil jsem se do Státního zdravotního ústavu za doktorem Jiřím Sedlákem¹, rokcanským kamarádem mého strýce, a s respektem požádal o „spory penicilia“. Naivita skončila v prvním kole, ale zájem o mikroby se mě od té doby drží.

Druhý motiv, vskutku až druhotný, bylo přání zakotvit v Patočkově ústavu. Ctírad John mě už v prvním ročníku k panu profesorovi uvedl. Stál jsem tenkrát za dveřmi Patočkova skromného pokoje a dočkal se posla dobrých zpráv.

—

NA LÉKAŘSKÉ FAKULTĚ

V září jsem šel na pohovory na Fakultu všeobecného lékařství. Mé komisi předsedala jedna čerstvá paní docentka, byli v ní i svazácký fámulus a fámuluska, oba o rok starší než já, velmi důležití, pozdější kolegové, zprvu divoce angažovaní, po roce 1968 přátelští. Pohovor proběhl vcelku benigně, na dobové otázky jsem měl připraveny noviny odpovědi, na orientační otázky z biologie či chemie jsem dokázal snadno odpovědět. Byl jsem přijat, začaly přednášky a před koncem semestru jsem 29. ledna 1951 vstoupil do Ústavu pro lékařskou mikrobiologii a imunologii (nedávného Bakteriologicko-serologického ústavu) Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze nafurt a vydržel tam do

1 Po promoci jsem se pak setkával s doktorem Sedlákem často. Byl to o generaci starší zkušený mikrobiolog. Začátkem padesátých let byl českým odborníkem na střevní tyčky, chodíval do ústavu v Studničkově ulici a nakonec jsme trochu spolupracovali. Udělal kariéru, byl však lidský a pomáhal i těm, kteří měli kádrový vroubek. Využil svého politického vlivu i odbornosti a zachránil mého strýce, chemika a kapitalistu, z jáchymovského koncentráku. Chronickou kolitidu s častým krvácením prohlásil za dysentérii. Strýc byl hned propuštěn, šikanován ale byl stále, továrnu mu pochopitelně nevrátili.

jara 1988. Nebýt pozdějšího soudružského přidušování, byl bych tam zůstal a možná vydržel i po převratu dalších deset, patnáct let.

Čas plynul, první dva roky mě každý předmět bavil. Měl jsem velice dobrý prospěch, myslím, že všechno za jedna, po patologii úleva a radost. V tu dobu byli někteří z nás brutálně nakomandováni na hygienickou fakultu, stvořenou spolehlivými kádry, kteří měli pocit, že nejsou dost uznáváni stranickými kolegy na dosud jediné lékařské fakultě. Radikálním hygienikům se však v průběhu let nepodařilo novou fakultu znetvořit. Zároveň byla také založená fakulta dětského lékařství.

Docházel jsem do ústavu vždy odpoledne, jen ve zkouškovém období jsem jako mnoho jiných studentů trávil čas ve studovně Univerzitní knihovny. Od devíti hodin ráno, v poledne jogurt a rohlík, nebo pěšky do menzy ve Spálené ulici. Po obědě bylo ve studovně ještě větší ticho než před obědem, většinou se krátce pospávalo. Nejvíce nevydělali prý byli medicci před patologií a studenti techniky před zkouškou z pružnosti a pevnosti. Odpoledne jsme peripateticky prosklenou chodbou studovali ve dvou a polohlasem se navzájem zkoušeli, jak to umíme. V šest hodin domů, při večeři z rádia znělka kupředu levá, kupředu levá, pak zprávy, po večeři od osmi do půlnoci zase studium. Tak to šlo celé zkouškové období. Pracoval jsem opravdu pilně. Současně nás všechny v padesátých letech masírovali propagandou, studiem marxismu-leninismu a prožívali jsme dramatické momenty Slánského zatčení a pak procesu s ním i jeho spolusoudruhy.

—

KROMĚ POLITICKÉ EKONOMIE I POLITICKÁ MIKROBIOLOGIE

Ve třetím ročníku jsem už také chodil na Patočkovy přednášky a vyšla učebnice mikrobiologie Ivana Málka se spoluautory Jiřím Málkem, Dionýsem Blaškovičem a Karlem Raškou, datovaná 1953. Autoři byli kompetentní odborně, každý, byť trochu jinak, rovněž politicky, zkrátka prověřeni. Kniha měla náběh být moderní učebnicí, s mnoha obrázky, bohužel vzhled byl poničený tiskem nevalné úrovně a limitovalo ji také, že nebyla

recenzována. Nejspíš i proto vzniklo dílo velmi obsáhlé, snažící se pokrýt veškerou mikrobiologii a zbytečně mnohomluvné, neredigované a neoponované. Politicky zajištění autoři se domnívali, že nepotřebují kritiku a kompetentní recenzenti nebyli režimu po chuti. To vše lze z hlediska doby pochopit, i když ne schválit. Co si však pomyslet o pasáži:

„A vidíme nyní mikrobiologii V jednom svém ohnisku, v imperialistické Americe a v zemích jí ovládaných, neubránila se tomu, aby se nestala útočným nástrojem hnijícího řádu zoufale bojujícího za své udržení tak, jak byla zneužita za poslední války imperialistickými silami Japonska. Pokud (mikrobiologie) neslouží zisku průmyslu, utíká se do laboratorního theoretizování, ale i přitom se jí zneužívá pro podporu nevědeckých názorů mendelismu morganismu o dědičnosti. Na druhé straně vidíme, jak se mikrobiologie v Sovětském svazu stává zcela v duchu tvořivé biologie mičurinské jedním z velkých nástrojů, jimiž se zvyšuje úrodnost půdy a tím blahobyť všeho obyvatelstva.“

To vše v učebnici mikrobiologie. Zamysleme se nad každým slovem, nad jeho významem a souvislostmi. Taková to byla doba, tak promluvil inteligentní a kultivovaný vysokoškolský učitel a vědec a vyslovil dnes komický nesmysl, jemuž snad i věřil. Nebyl sám, na lékařské fakultě a v celém státě bylo takových ještě víc. Ba co víc, byli kromě nich i informátoři, agenti StB, byly i hloupé loutky strany. Po celých čtyřicet let. Někteří z nich dost mazaní, aby po převratu v listopadu 1989 okamžitě převlékli kabát.

Čas do promoce jsem dělil mezi studium a práci v ústavu. Přestože mě zajímaly klinické obory, po zkoušce z patologie už převažovala bakteriologie. Studijní výsledky byly pořád dobré, propadl jsem jednou z vojenské přípravy, nejhorší výsledek byl dobře z psychiatrie a očního lékařství.

Padesátá léta se zkrátka při dobrém prospěchu a všeobecné vědomosti o práci v mikrobiologickém ústavu musela vydržet, byť za použití politických frází. V té době už se také roznesla pověst o mém elitářství, ovšem nebyl jsem v tom sám, většinou měli toto označení nestraničtí studenti s dobrým prospěchem a koncentrovaným zájmem o některý obor. Označení se mě ve stranických kruzích drželo až do

listopadu 1989 také u soudruhů v Institutu hygieny a epidemiologie, pozdějším Státním zdravotním ústavu.²

— ZA KATEDROU

Zájmová práce studenta na univerzitním ústavu během studia přepokládala zájem o vyučování. Sám název této úředně ustavené a odměňované pozice, totiž demonstrátor, předpokládal přítomnost na praktikách, zejména u morfologických disciplín. Sám jsem zažil demonstrátory na anatomii a patologii. Měli náš respekt. Ještě víc to platilo o další hodnosti, pomocné vědecké síle, která už měla jistou důvěru a samostatnost asistenta. Když na anatomii sestoupili tito studenti mezi nás na besedě, kupodivu tehdy ještě bez alkoholu, byli jsme šťastní a smáli jsme se vtipům, zpívali za doprovodu kytary, hltali drobné drby z ústavu, které snižovaly pocit napětí a strachu před zkouškou.

Nejvyšší studentská šarže pak byl asistent 4. třídy. Takové výše jsme z údolí druhého i třetího ročníku nedohlédli a tyto vysoké suverénní hodnostáře ani nerozeznávali. Z mnoha našich studentských učitelů se v životě stávali profesori, znamenití lékaři, náměstci ministrů i přátelé nebo přiřazení příbuzní. Někteří zanikli, buď pro malé nadšení pro medicínu, nebo pro alkohol.

Zmiňuji se o této stránce života studentů, protože jsem brzy proputoval všemi těmito stupni, ovšem na mikrobiologii, jejíž tajemnost po třech létech studia pro studenty vyrchala, takže automatický a tradovaný respekt veškerý žádný. Mluvíím o angažovaných studentech proto, že společensky tento systém asi patří minulosti. Ani si na toto období nepamatují, do vyučování jsem zasáhl někdy ve třetím ročníku jako demonstrátor a pak úředním postupem v pátém jako asistent 4. třídy. Víím jen to, že tenkrát jsme učili a praktikovali věci, které vymizely některé po právu jako obsoletní a některé jako zbytečně obtížné nebo

2 Podle informace od pramene nás soudruzi ve své agendě ještě se čtyřmi kolegy označovali krycím názvem 5P, aneb *Pět Pravicových Patočkových Pohrbků*.

neetické. Vazba komplementu, titrace toxinu a antitoxinu, pokusy na zvířeti, difterický nekrotoxin na morčeti, drastický účinek histolytického toxinu, účinek tetanotoxinu na myškách a mnoho dalších se už dlouho nepraktikuje. Mnoho témat je přežitých, diagnostika se provádí na soupravách a pomocí více či méně nákladných přístrojů, takže není je třeba učit. Hlavním úkolem je oboru porozumět.

Když se ohlížím a líčím tehdejší dobu a náš přínos výuce, je to, jako kdybych teď, kdy se jezdí Škodou Superbem, předváděl automobil Škoda Tudor, hvězdu našeho průmyslu padesátých let.

— RODINNÁ SITUACE V PADESÁTÝCH LÉTECH

V padesátých létech nebyla u nás doma dobrá situace. Otec jako nespolehlivý buržoazní důstojník v důchodu, jeho penze obnášela kolem 800 Kč, měl za sebou radikální torakoplastiku. Matka, ačkoliv vzděláním právnička, přijala místo prodavačky v klenotnictví a hodinářství, aby mohla otci vařit a podávat oběd. Můj o rovných dvacet let mladší bratr se narodil přesně v den, kdy jsem začal studovat. Peněz tak bylo opravdu málo a peněžní reforma dokonala své. Rodiče ze zoufalství investovali a postavili do kuchyně tkalcovský stav, což ovšem byl obchodní i technický propadák.

Zarputilost režimu v osobě komunistického generála Reicina šla do takových detailů, že se armáda snažila rodinu nemocného penzionovaného důstojníka vystěhovat do různých objektů: na Kokořín, do nouzové kolonie v Zahradním Městě a několika dalších míst. Nakonec po mnoha protestech a korespondenci byl nám do bytu alespoň přidělen podnájemník a s ním kolonie štěnic. Tento pan Faltus chodil do pokoje, kde jediné mohl být, přes náš obývací pokoj. Byl tiskařem na hlavním štábu nebo co, nebyl zlý, jen přihlouplý, ale nevěděli jsme, co od něj můžeme čekat. Byla to invaze, do domova nám to vneslo nejistotu, ale na druhé straně pořád lepší než žít někde u starého hradu bez vody a vytápění.

Byl jsem tehdy ve druhém ročníku medicíny a dnes, v pokročilém věku, nemohu pochopit, že jsem nebyl schopen s rodiči aktivně

sdílet tíhu situace. Nevděk a šikanování jsem vnímal, zdaleka jsem nebyl bezcitný, ale do pocitů rodičů jsem se nějak nevžil. Mládí se spoléhá, že rodiče za vše přebírají odpovědnost a všechna trápení vyřeší. A srovnám-li to s jinými osudy padesátých let, tragédiemi, hromadnými zločiny, organizovanými policejními a justičními vraždami, šlo vlastně jen o nepříjemnost a šikanování.

— MÁ HŘÍŠNÁ ZAPOJENÍ

Čtyřicet let v komunistickém režimu, charakterizovaném střídáním přílivu a odlivu nátlaku, rytmickým přituhováním a nepatrným zmírňováním běžného života i života v ústavu se rozplývá ve vzpomínkách do jakési šedé směsi. Opatrnost, přetvářka, snaha převést soudruhy od stranické skupiny až po děkanát, registrovaná účast v prvomájovém průvodu, atmosféra prázdných frází a lží, polykaných na schůzích a školeních, to vše s kyselým kouřem smradlavých partyzánek, zbytečnými brigádami, periodickými hodnoceními za předsednictví kolegů straníků nabádajících se zapojit, jinak hrozí přeražení do výzkumu. Defilují osobnosti stranického a odborářského života, jejich důrazné vystupování, materialistické planutí, čím dál tím víc průhledné prospěchářství a snaha o zajištění postavení ve věrchuše, tehdejší establishmentu.

V tom všem jsem netrpěl přímo nepřátelskými útoky – jednak díky svému negativnímu společenskému šarmu, a v jisté chvíli i díky mírnému ústupku. Byl jsem při závodním výboru ROH zprvu správcem knihovny, a když můj nadřizený začal svou kariéru šedé eminence v roli předsedy závodního výboru a s tím souvisejícím velkým vlivem na fakultě, postoupil jsem na funkci kulturního referenta. Chodil jsem na schůze tohoto grémia a zprvu překvapen, ale pak s pobavením jsem poslouchal ironické, nikoliv protistátní, ale drbavé kritické poznámky na jiné aktivní soudruhy. Bylo to jádro osmašedesátníků. Na ultimativní vyzvání k zapojení jsem měl asi tři přednášky pro důchodce v Praze 7 o biologii ve Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí,

kde byla předsedkyní kypře formovaná dáma, trochu odkvetlá svazačka z rané bojůvky v Praze 7. Při jednom z četných pravidelných hodnocení jsem byl naveden na činnost ve výboru v Praze 5. V jedné místnosti se tam sešla pitoreskní směs občanů, s všelijakou zahrádkářskou praxí, členů s různým stupněm razance, někteří byli vzhledem k pokročilému politickému vývoji vyčichlí.

Na Plzeňské třídě před Kotlářkou nebyly umístěny semaforey. Viděl jsem tam na stejném místě v rozmezí asi tří let tři mrtvé, sražené automobilem. Nepěkný pohled na nehybné tělo pod příkrývkou. Vzal jsem funkci doslova a na tehdejší Národním výboru Prahy 5 se snažil o nápravu. Odpověď po několika urgencích byla lhostejná. Pak už jsem do toho výboru přestal chodit. Další poslušnost ke kolaboraci spočívala v tom, že jsem se rovněž z důvodu zapojení stal tzv. vedoucím brigády socialistické práce. Dohodou jsem byl zvolen, ale v projevu jsem pronesl k plánované ne/činnosti, za přítomnosti předsedy závodní rady, že aby nás pánbůh při dobrém rozumu zachovati ráčil. Ačkoliv byl předseda odborů činovníkem strany lidové, asi po dvou letech jsem byl jemně sesazen iniciativou mé bývalé laborantky a kolegy, bývalého člena národně socialistické strany, aktivního agenta StB a ředitele jedné nemocnice. Neměl jsem jim to za zlé; ten institut brigády jsme měli jen pro derivaci a filtrování pokynů shora.

Do strany mě nelákali, protože mě znali jako elitáře a nejsem nijak družný. Do StB také ne, asi jsem se nehodil. Když jsem byl pozván na chemoterapeutický kongres do Bostonu, kam jsem hodlal jet přes tzv. devizový příslib pro turisty, děkan Baláž mou cestu nedoporučil a stvrdil to razítkem a podpisem. Jindy jsem měl cestu omylem byrokracie Ministerstvem školství schválenou jako služební. Pas s výjezdní doložkou jsem měl v ruce. Předseda stranické organizace mi však sdělil, že i když nemohou mé cestě zabránit, důsledky si ponesu sám, protože výbor skupiny ji neprojednal. Hrozbě jsem nakonec vyhověl, protože jsem nechtěl opustit ústav a přijít o místo.

Když jsem po promoci s jistou pomocí Ctirada Johna mohl nastoupit jako odborný asistent na Ústavu lékařské mikrobiologie a imunologie, octl jsem až po uši ve výuce a byl jsem rád. Netrvalo dlouho a začal jsem profesora Patočku obtěžovat návrhy na reformu praktik a všelijakými novotami. Aby se mě zbavil, pověřil mě za podpory Ctirada Johna, příznivce novot, vedením praktické výuky. Projevil-li profesor Patočka, jemuž jinak byly veškeré organizační novoty podezřelé, důvěru, znamenalo to *laissez passer*. Šlo to tak daleko, že jsem ve stylu bruselského Expo 58 s eklatantním triumfem československého vkusu nechal z moci nové funkce a nadšení natřít kovové šatní skříňky „moderními“ sytými barvami: zeleně, žlutě, červeně, modře, každou jinak. Prošlo to.

Protože bakterie po naočkování nečekají na studenty až na příští týden a kompaktní studijní příprava je efektivnější, změnil jsem praktika na bloková. Uskutečnil jsem svůj záměr využít ve výuce televizi. Novinku bylo nutno zorganizovat technicky i obsahově. Sehnal jsem výrobce televizní kamery a zavedl dvacetiminutové vysílání tématu cvičení čtyřikrát týdně do všech praktikáren. Projekt byl úspěšný. S tehdejším studentem a zaujatým učitelem Michalem Andělem jsme v roce 1972 referovali o televizi ve výuce na stránkách českého odborného časopisu Vysoká škola.

Před příchodem výpočetní techniky jsem sestavil programovaný ověřovací test k racionalizaci přípravy na praktika. Během pobytu v súdánském Chartúmu (k němu se „dovzpomínám“ později) jsem měl možnost na sálovém počítači vyzkoušet za technické pomoci testy s výběrem odpovědí a způsob hodnocení a klasifikace. Jakmile jsme pak v Praze získali stolní počítač-kalkulátor Hewlett-Packard HP2640 a také snímač datových štítků, zavedl jsem několik verzí standardních testů. Odpovědi studenti značili tužkou na kartách čtených snímačem. Napsal jsem program, který sejmutá data ihned vyhodnocoval. Byl to na fakultě, ba na všech lékařských fakultách první takový počín. Dnes to vyhlíží jako sport krkonošských lyžníků v Jilemnici v pravěku lyžařského sportu...

HRADBA KÁDROVÉ BRZDY HABILITAČNÍHO ŘÍZENÍ

Tyto a všechny ostatní nepříjemnosti však byly jistě pevně zakotveny v nějaké hlubině kádrových zásad, jež střežila kádrová referentka, dříve kadeřnice. V roce 1969 jsem přednesl habilitační práci a zahájené habilitační řízení pak zamrzlo. Přirozeně jsem chtěl alespoň vědět, kde a proč to vážne, a zkusil jsem všechny cesty něco zjistit. Jenže ani přednosta ústavu se nic nedozvěděl, přátelsky se tvářící odborářský funkcionář nic nevyptáral, a dokonce laskavě se tvářící sekretářka děkana záhadně mlčela.

Společensky je i fakulta složená z lidí nejrůznějších charakterů podobně jako na malém městě nebo vesnici: tedy z přátel, z opatrníků, z lidí, kteří by chtěli, ale obávají se, i z těch, kteří hůře či lépe ukrývají antipatie nebo nepřátelství. Jeden z předních nestraníků, nepříteli vzdálený příbuzný mé ženy, soudce z lidu upsaný dáblu, byv soukromě tázán, nic neprozradil. Myslím, že věděl, protože – ač jsme se znali od studentských let – jen mi opět doporučil, abych se zapojil třeba jako soudce z lidu. On byl zapojen, zmínila se o něm i Svobodná Evropa.

Dnes dobu svého rozkvětu označuje za tuhou normalizaci. Všechno je možné. Je to člověk vzdělaný a pilný, výborný didaktik, i v důchodu se ve svém oboru těší respektu. Myslím, že zbytečně zastával svou úlohu ozdoby dvora a nemusel netrpělivě vsadit na špatnou kartu. Ostatně nebyl v té roli mezi učiteli na naší fakultě jediný. Někdo dokonce mluví o zradě intelektuálů.

POSLEDNÍ KAPKY

Měl jsem také dalšího „příznivce“ – diktátorského předsedu spojených kateder mikrobiologie, epidemiologie a infekce, člověka poměrně primitivní povahy, strážce houfu. Opravdu se snažil. Zavolal mi třeba večer domů a nařizoval protekci u zkoušky svazáckého studenta, syna jedné autority.

Jednou mě předvolal na koberec, formálně úředně za přítomnosti profesora Patočky a mého šéfa (oběma to bylo trapné), a vytkl mi, že při přednášce ukazují diapozitivy s anglickým textem. To krátce poté, co na náslech poslal kolegu a ředitele upsaného ďáblu. Mou poznámku potvrdil zlostným popřením. Takovými hloupostmi se hlídači, sami hloupí, zabývali. Přidušovali mě různým pořouchlým způsobem, třeba tak, že soustavně odmítali žádost o zvýšení platu mým laborantkám, o mém platu nemluvě.

Ke konci režimu, kdy můj šéf již ve funkci končil, mi byla tlumočena výzva stát se po odstupujícím přednostovi přednostou ústavu, pokud ovšem vstoupím do komunistické strany. Pak to šlo rychle, nový šéf přišel z epidemiologie, za rádce měl aktivního svazáka plus stranickeho rádce, ambiciózního a upsaného ďáblu. Měli dobrý nápad a při zvyšování platů mi přičkli stokrunu. Trik jim zafungoval a já jsem po sedmatřiceti letech z Ústavu pro lékařskou mikrobiologii a imunologii Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy v roce 1988 dobrovolně odešel. Měl jsem kam jít.³

UČIL JSEM RÁD

Učil jsem rád, a proto se taky u své pedagogické práce zastavím. V pedagogice je spousta dílčích momentů, které určují úspěch studentů a učitelů. V medicíně jejich vztah probíhá jako interakce na půdě přírodních věd. Úspěch jedněch i druhých závisí na schopnosti interpretace objektivní skutečnosti a porozumění rozdílu vlastních rolí, na něž působí odraz momentálního stavu společnosti. Studenti mají (i my jsme měli) přirozenou snahu absolvovat zkoušku s maximálním úspěchem při hospodárném vynaložení energie. Učitelé i studenti mají společný cíl, poskytovat (získávat) speciální vzdělání.

3 Onen svazák byl jedním z lékařů, pro které neplatily už tenkrát hranice. Po vyzvání ihned odlétal vybaven úřady na různá místa v cizině. Po převratu pracoval u soukromých firem, po čase se znovu etabloval v původním ústavu a se svým talentem, neutuchající pílí a univerzální nezdolnou vitalitou vyučuje a vychovává mládež.

Když jsem ještě studoval, žehrali moji kolegové na farmakologii, že se musí učit telefonní seznam. Přitom to tehdy byla ve srovnání s množstvím dnešních léků se sci-fi jmény, ale hlavně s pozoruhodnými mechanismy účinku, úplná idylka. Mám k farmakologii respekt a zdá se mi, že její možnosti a úskalí někteří lékaři zdaleka nevyužívají, možná právě proto, že ji chápou jen jako seznam.

Výuka mikrobiologie, právě tak jako farmakologie, nespočívá v memorování nějakého seznamu, i když si studenti stěžují na obtížnost systematiky a množství jmen mikrobů, jež mají znát. Jejich stesky lze samozřejmě chápat. Jenže tématem mikrobiologie je něco jiného, interakce mikrobů s hostitelem, jejich role v patogenezi infekcí a o antimikrobní léčbě. (A navíc už ze své podstaty není v ohnisku zájmu studujících medicíny. Zabývá se prokaryoty, zatím co zdraví člověka je dáno vlastnostmi eukaryot.)

Jistě, druhů bakterií s dosahem na člověka je hodně, ale zas ne tak moc (z miliónů druhů jen stovky). Jejich význam je ovšem těžké pochopit, když se studuje s malým úsilím a s potlačovaným odporem. Často ho studenti poznávají až u lůžka nemocných.

Proto mikrobiologii studovat musí i ti, kteří ji nemilují, a učitel, i kdyby nechtěl, ji musí učit s plným nasazením a malým zájmem o mikrobiologii nesmí být rozladěn. Pro obě strany zde platí povzbuzení správné rady nymburského pivovaru v Hrabalových Postřižinách: *musíte se snažit, pane správče, musíte se snažit*. A když to moc nejde, pak cynický výrok císaře Zmikunda (Zikmunda) z komiksových českých dějin Oprásky sčeskí historje na adresu nespravedlivě odsouzeného: *...se s tím smiř*.

—

HODNÝ, PŘESVĚDČUJÍCÍ, TVRDÝ

Někdo se mě jednou ptal, zda jsem byl hodný, přesvědčující, nebo tvrdý pedagog. Odpověděl jsem tehdy taky „klasickým“ citátem, slovy jednoho ze svých oblíbených hrdinů, státního tajemníka sira Humphreyho ze seriálu BBC Jistě, pane ministře: ano i ne.

Protože za prvé, nejdřív si musím definovat pojmy; za druhé, poznat, jak mě vnímají studenti a jak já vnímám je, za třetí specifikovat

situaci – jinak je tomu při výuce a jinak při zkoušení; a konečně zda a jak to vše ovlivňuje věk examinátora.

Nejošemetnější je slovo hodný, rozumějme ve významu vlídný, mírný, nekonfliktní, vstřícný, mírně klasifikující a podle svého přesvědčení činící dobro. V tom je háček, neboť paušální poskytování dobra obdarovanému neprospívá. Je dojemná báseň Petra Kříčky o předobřím učiteli:

Ten stařeček, Pán Bůh dej mu nebe, / nás jistě měl raději než sebe./
Byl anděl, nás kluky miloval / a takto klasifikoval: / mha nade mnou,
přede mnou, za mnou a vůkol, / dvě jedničky sázel mi na každý úkol.
/ Tu první z pravopisu / a druhou z úpravy spisu.

Tak takhle ne. Komu to prospívá? Examinátor má při rozhodování roli soudce, jehož verdikt vychází v první řadě ze studentových vědomostí, z jeho způsobu odpovídání, ale i z úvahy o jeho osobnosti a rezistenci k jakémukoliv ovlivnění. Jsem rád, že jsem se nenechal nikdy ovlivnit slzami ani výstřihem. Ale byl jsem hodný, nebo zlý? Byl jsem citlivý na neznalost kombinovanou s lehkomyšlnou logikou. Proto se o mně jeden čas říkalo, že nejsem hodný na studentky, jinými slovy, že nemám rád u zkoušky ženy. Myslím zkrátka, že se učitelův principiální přístup vyplácí, a to i studentům, přes jejich mnohdy pochopitelný okamžitý odpor.

Význam slova přesvědčující je jasný. Posoudit přesvědčivost je obtížnější než bodování sportovního výkonu akvabelek. Sebe sama posoudit v této věci nelze, u studentů se to nepozná a zeptat se jich je naivita. Snažil jsem se být srozumitelný od určité úrovně. Můj učitel Patočka vštěpoval k obsahu přednášek náročný vědecký přístup. Dnes se na přesvědčování zaměřují a školí je odborníci na public relations. PR činnost je prospěšná, když pomáhá osobám nebo zboží, jež se jinak neprosazuje. Může však nahrazovat deficit přesvědčivosti silou líbivosti. Učitel je svým vlastní píaristou.

A tvrdý pedagog? Zvláštní spojení, ale rozumím mu. Za své téměř šedesátileté pedagogické praxe, kdy se průběžně měnily podmínky

přijímacích zkoušek a hlediska, kdy z kádrových důvodů nesměli studovat nadaní, a se snahou, aby nadaní studovali, kdy se měnila technika přijímacích zkoušek s proklamovaným cílem vybrat ty nejlepší, až po dobu svobody, jsem poznal, že rozložení nadání, píle a obecných schopností studentů je vcelku konstantní.

Deset procent tvoří studenti excelentní, s nimiž je radost pracovat ve výuce i při zkoušce. Asi dvacet až třicet procent tvoří inteligentní studenti se zájmem a úspěšnou snahou. Dalších dvacet procent jsou studenti, kteří z napravitelných důvodů nemají u některých zkoušek úspěch. Asi pět procent přijatých studentů (nejen lékařských fakult) má potíže s vyjadřováním, s písemným projevem, s logickým uvažováním a během studia se pozná, že se k němu nehodí. Potácejí se mezi zkouškami, opakují je a odkládají, což jim zákon dovoluje. K jedné zkoušce se mohou dostavit třikrát, dokonce až devětkrát. (Takto dramatické to na lékařských fakultách není.) Na studiu se drží zuby nehty. Netalentovaní s velmi slabým prospěchem by však měli studia zanechat.

Toto vše je osobní kvalifikovaný odhad na základě dlouholeté zkušenosti. Odhadnuté frekvence jednotlivých tříd se mohou lišit, ale v základě jsou ověřené mnoha aktivními kolegy.

Studentům netalentovaným, ale pilným je nutno pomoci, byt nemají velké naděje na úspěšnou kariéru. Talentovaným, či dostatečně inteligentním a málo pilným je nutno pomoci přísnou zkouškou, a tak je resuscitovat. Pro uplatnění v praxi mají větší naděje na úspěch než ti předchozí.

Sobě ani studentům jsem nepovoloval povrchnost či chytračení. U zkoušky jsem radil, vyžadoval či pomáhal, to podle toho, jak student otázku uchopil a snažil se odpovídat podle schématu Co, Jak, Proč, pokud to bylo aplikovatelné. Co – tedy popis, vlastnosti či problém, Jak – tedy funkci, tj. fyziologii, patogenesi a Proč – vztahy a interakce.

O věku ani nemluví. Stařec může být hodný (nebo to vzdát), či zatvrzelý (chtít zachránit na poslední chvíli, co se dá, neřku-li být pomstychtivý).

Na sklonku profesní dráhy jsem v pozvolném přechodu do důchodu působil mimo Karlovu univerzitu na jednom zdravotnickém

učilišti jinak prestižní technické univerzity. Vytvořil jsem tam systém online výuky podporující přednášky a praktika. Ze záliby a vědomí vlastní povinnosti jsem vytvářel pomůcky, o něž mě nikdo nežádal. Vznikly tak obrazově vybavená online skripta praktik, širší obrazový materiál k praktikům, obrazový atlas sestavený z jednotlivých tematických powerpointových souborů a slovník pojmů. Plus obsáhlý interaktivní online soubor nutných základních znalostí obecné bakteriologie, virologie, mykologie a základů antibiotické terapie – Repetitorium vytvořené v redakčním systému Joomla.

Orientační testy i testy pro závěrečné zkoušky jsem zpracoval v mnoha obsahových verzích. Z technických důvodů formou testů s nabízenými odpověďmi. Odpovědi se hodnotily online a bez prodlení oznamovaly a analyzovaly na webové stránce oboru, kterou jsem administroval. Bylo to pracné, ale zábavné.

Věci porozuměl a kvalifikovaný zájem projevil pouze pozdější rektor oné univerzity...

Nakonec nechť mi je prominut a odpuštěn jednoduchý přístup, necitlivost či zatvrzelost, když shrnu:

Student, který má dobré osobní a hmotné podmínky, má studovat a bez výmluv plnit všechny povinnosti a studijní svobodu užívat zodpovědně. Nemá se bát. První v řadě zájmu a vynaložené práce musí být příprava na zodpovědné povolání lékaře k prospěchu vlastnímu i příštích pacientů.

Vysokoškolský učitel má umět to, co učí, má mít vědeckou praxi a liberálně vycházet studentům vstříc. Jako examinátor vyžadovat výkon, a to výkon inteligentní. Individuálně, s maximálním ohledem a úlevou, řešit zdravotní a sociální situace. Má rozpoznat hraný zájem a přejít ho, a byť je to někdy těžké, trpělivě osvětlit studentům jejich námitky. Není pro něho větší radost než inteligentní student či studentka, kteří se, byť třeba jen přiměřeně, pilně připravují a při praktikách nebo třeba po přednášce se rozumně ptají.

Tak praví tvrdý pedagog, který je i hodný. A aby nebylo mýlky, tato slova nemají implikovat jeho pedagogickou historii.

Vraťme se proto raději k historii životní.

— OTEVŘÍT MŘÍŽ A BERLÍN

Již v adolescentním věku jsem četbou beletrie, knih o biologii, posloucháním rozhlasu i jinak inklinoval k anglosaskému světu. Jako gymnazisté jsme zbožňovali soubor karikatur Billa Mauldina *Up front* o amerických GI pěšácích ve válce v Evropě nebo (jak se dnes říká kultovní) knihu Wiliama Saroyana *Dobrodružství Wesleye Jacksona* a dílo Sinclaira Lewise Arrowsmith, které pomohlo k rozhodování o oboru studia mnoha pozdějším lékařům.

Tato sympatie přešla později do uvědomělého respektu k vědě, k přímému řešení problémů a ke způsobu života v kontinentální Evropě nezvyklému. Byl bych rád alespoň nahlédl do světa, k němuž jsem byl mladistvě až nekritický; tím spíše, že obranná komunistická propaganda na mě měla opačný účinek než ten, o který usilovala.

Snažil jsem se dostat „ven“ různými způsoby. Vcelku naivně jsem se přihlásil do konkurzu na Monashi University v Austrálii, na podnět a s podporou profesora Patočky jsem se přihlásil na universitu na Jamajce a nebo k přednášení na Fidži, na univerzitní místo přidělované v gesci WHO. I když jsem vyplnil všechny dotazníky a zdálo se, že jsou věci na dobré cestě, nějak z toho vždy sešlo.

Ven z republiky jsem se však chtěl dostat. Pochopil jsem, že to lze jen cestou úřední a konečné rozhodnutí záviselo na kádrovém profilu. Koncem zlatých šedesátých let režim trochu periodicky změkkl a mohl jsem vyjet na tři měsíce do Max Planck Institutu v západoberlínském Dahlemu, nedaleko Freie Universität Berlin. Život na Západě byl pro mě ohromným překvapením. Nebyli jsme zas tak dlouho pod jhem, ale rozdíl to byl ohromný, na každém kroku patrný. Tamní společnost, provoz a způsob práce v ústavu, který vedl prof. Fritz Kaudewitz s porozuměním pro naši situaci, mě nadchl. Brzy jsem se zabydlel, poznával nové prostředí a pracoval v laboratoři s právě moderními RNA fágy.

Hlavně jsem se na každém kroku učil. Ohromující zážitek přechodu z našeho dvacet let živořícího prostředí do prostředí svobodné práce se vším všudy si dnes naše svobodné děti a vnuci už nemohou představit. Dnes si s vděčnou a usilovnou snahou ten pocit prožitku

vybavuji už s jistou námahou. Poznal jsem svobodu v laboratoři a v životě, získal jsem přátele, s některými z nich jsem byl dlouho v kontaktu. Dodnes jsme přátelé s rodinou jedné tehdejší mladé doktorandky, ženy profesora biochemie a už matky dalších dvou generací.

—

SÚDÁN

V druhé polovině šedesátých let vypuklo období usilovného kontaktování československého vysokého školství s univerzitami třetího světa z frankofonní i anglofonní oblasti. Využil jsem situace, abych se tímto způsobem dostal do světa, a navíc vyučovat anglicky mě i bavilo. Stručně řečeno: ministerstva, české i slovenské, se snažila naplnit dohodu se súdánskou Khartoum University. Po odborném pohovoru byly uzavřeny smlouvy s lékaři, farmakology, stavebními inženýry, veterináři, a dalšími profesemi, aby českoslovenští odborníci doplnili polské a maďarské příslušníky tamní vysokoškolské cizinecké legie. Plat byl v súdánských librách, s drobnými obtížemi volně směnitelných, přičemž stát všem prostřednictvím (zlodějské) agentury Polytechna automaticky část platu odebíral. Byla to však dobrovolně zvolená životní epizoda a jakákoliv menší či větší dílčí zklamání nebo potíže pozitivní bilanci oněch dvou let neovlivnily.

Do Chartúmu jsem odlétal se směsí očekávání. Měl jsem pracovat jako Senior Lecturer v prostředí s britskou stopou a aplikovat své zkušenosti ve výuce, poznat nové infekce a nálezy, s možností ihned účinně zasahovat. Měl jsem v plánu pokračovat i v tomto prostředí ve výzkumné práci a vzal jsem si s sebou velkou krabici separátek, potřebných pro studium a sepisování publikace. Představoval jsem si, že se přenesu 4 000 kilometrů na jih a tam budu moci pokračovat v tom, co jsem dělal v Praze. Alespoň podle informací při pohovoru s rektorem se to zdálo být možné. Nové prostředí však mladickou naivitu odhodlaného pětatřicátníka usměrnilo. Bylo to zcela neočekávané: lidé, oblečení, způsob života a jednání, denní rytmus, podnebí, krajina, výstavba města, úřady, osli a ptáci a vůbec všechno další.

Když letadlo po několikerém nalétávání na chartúmské letiště přistálo, udeřilo mě pochopitelně okamžitě po prvních krocích po přistávací ploše horko, velké horko. Ani po několika dalších ale neustávalo, a tak přišlo první překvapení, totiž že horkem nezhnou motory rozpálené námahou několika tisíc kilometrů dlouhé cesty, ale je to žár ještě ranního slunce. Přišel šok a vyklíčily první zaječí úmysly.

Taxík mě odvezl do Grandhotelu koloniálního stylu na březích Nilu, kde pobyt první tři dny platila univerzita. Na zaplacení jsem neměl drobné a úslužný řidič také ne. Odešel jsem s kufry do hotelu, a aby si řidič nemyslel, že zmizím, ponechal jsem mu bankovku jako zástavu své poctivosti, v hotelu rozměnil další a vrátil se, abych zaplatil v drobných. On však vyhodnotil situaci ze svého úhlu pohledu a byl ten tam. Další překvapení z naivity. Zaječí úmysly zesílily. Chtěl jsem ihned zrušit smlouvu a vrátit se zpět, rodina byla ještě v Praze. Opět naivita. Nenapadlo mě, že by těžko platili cestu do Afriky a zpět jen tak.

Život v Chartúmu je odjakživa určován v první řadě nezvyklým, naštěstí suchým, přesto vyčerpávajícím horkem. Děлил se na dopolední aktivitu, nutný spánek po obědě, v pozdním odpoledni výjezd střídavě na tržiště, do obchodů, na koupaliště, na návštěvy. Práce v diagnostické laboratoři ani jinde se odpoledne nekoná, místnosti byly chlazeny jen větrákem u stropu, nebo coolerem, chladičem, kde se vzduch žene přes trvalé zvlhčované textilie. Klimatizace byla v té době velmi nákladná a instalována byla jen na některých operačních sálech. V laboratoři lékaře je zvonek, po zazvonění přijde zřízenec čili attendant a dojde pro colu, *tamarhindi* nebo *šaj*, kdykoli a nezáleží na tom, kolikrát denně je poslán. Chtít připravit roztok, umýt laboratorní sklo, přinést ze skladu sušenou půdu však už bylo pod jeho úroveň. Přinést šéfovi pepsi je společensky důležitější.

Zdravotnický personál byl buď vycvičen za britské přítomnosti, nebo to byli přímo Britové, kteří se úrovní nevešli do rodné země. Můj laborant byl bývalý seržant zdravotník, jedním slovem hrůza. Zvláštní doslova osobností byl však attendant Mister S. ze Surinamu, příšedší z Holandska.

Byl statné, spíše zavalitější postavy, světle čokoládové pleti, s šedivými vlasy, šarmantní, zevnějškem připomínal Ernesta Hemmingwaye.

Byl velmi družný, a ačkoliv attendant čili kvalifikovaný pracovník na nižší úrovni než technický asistent, provozoval něco jako soukromý výzkum: lovil schistosomy a plže v Nilu a bádal. Předmět svého výzkumu nespecifikoval, ale rozuměl naprosto všemu.

Mně dával rafinovanou kontrolní otázku Do you know bacteriology? Říkal to tak přátelsky s touhou opravdu vědět, zda tento obor znám, že mě nutil k sebezpytování, jestli mohu odpovědět yes. Měl spoustu odborných knih, rád zapřádal rozhovory týkající se biologie a medicíny i politiky. Kromě nevinné ješitnosti neměl žádnou zjevně špatnou vlastnost.

Po návratu jsem o něm už neslyšel. Až později přijel do Prahy profesor anatomie z Holandska a vyprávěl, že měl na svém ústavu jakéhosi zřízence, který jednou sebral z knihovny spoustu knih, odjel do Afriky a ačkoliv neměl vzdělání, vystupoval jako odborník, získal tam místo a vydělával mnoho peněz. Univerzita mu zpočátku poskytovala peníze na cestu celé rodiny o dovolené do Chartúmu. Mister S. měl asi šest dětí, na jejichž prázdninové cesty dostával peníze. Jenže letenky se nepředkládaly a on rodinu nechával doma. Skrz naskrz sympatický podvodníček, dokonce s malým rizikem.

Studenti, spíše z majetných rodin, se vyznačovali absolutní neschopností namalovat schéma, nakreslit obrys žaludku nebo ledviny. Je to velká překážka nejen pro vyučujícího, ale hlavně pro ně. Nemohli za to, náboženství a z něj plynoucí kultura jim nedovoluje kreslit, zobrazovat lidi a zvířata. Na závěrečné zkoušky zvala fakulta profesora mikrobiologie z Velké Británie, kterému hradila cestu a pobyt i se ženou a nepochybně i honorář. Podepsal vždy prohlášení, že se úroveň studentů Chartúmské univerzity neliší od těch britských. Je to klíč k pracovnímu umístění a ke stáží v Británii.

Studenti si již uměli vydělávat, na záchodě školy léčili soukromě kapavku. Byla to dobře umístěná praxe, hned v sousedství Hospital Street, několik set metrů dlouhé ulice s domky z vepřovic a dvorky, před jejichž vratky stály dlouhé fronty rozkoše nedočkavých mužů. Ti, kdož ještě nebyli na řadě, přikukovali přes plot a zdarma sledovali provoz, který v době oběda a večer zesiloval. Pracovaly tam Etiopanky.

Pracovní pobyt v Chartúmu byl ve všem rozdílný od toho, co jsem dosud znal. Dalo se to čekat, ale pro Středoevropana dosud uzavřeného v zemích „tábora míru a socialismu“ byl přece jen překvapivý. Zírali jsme jak na věci, které jsme ještě neznali, tak na jiné, které jsme už opustili. Banky, šeky, smlouvání, místo zalévání prosté zaplavování trávníku v malé zahrádce, totální závislost na automobilu, zboží z volného trhu, to vše pro nás bylo nové. Jindy, například pokud šlo o administrativní práci na poště nebo ve státních institucích, sem moderní doba nedorazila.

Mohl bych toho napsat o súdánské životní epizodě ještě hodně mnoho: o našich krajanech, o Muslimském bratrstvu, o slavnosti v prezidentském paláci, o osudu žen, které se provdaly za Súdánce, o pyramidách v Meroe, o Nilu, o našem domácím, z něhož se později stal velvyslanec v Česku, o našem sluhovi, kterého musela mít každá domácnost. Vybavuju si zápach spáleniny ze skládky, nekonečně doutnající kousek za Chartúmem, a ošklivé ptáky marabu kolem ní, gekony, ještěrky lezoucí po stěně i po stropě, kteří jsou symbolem štěstí. Experta zamilovaného do Etiopanky z Hospital Street navzdory jejímu povolání a zlato, které jí kupoval, (ne)zištné inspekční návštěvy z ministerstva a tak dál, a tak dál. Dlouho trvalo si zvyknout na způsob jednání, kdy slovo neplatí, vše se odkládá, bukra, doslova zítra, znamená snad, někdy, zatímco baden bukra znamená nikdy. Zdálo se, že obelhávání je čestný způsob jednání, slib jako by nebyl vyřčen. Zcela výjimečně jsem našel pod stěračem lísteček s napsaným výkřikem: You christian dog, you have none work in this country. To byl tehdy jen nějaký úlet. Chartúm byl oproti zmatku v Alexandrii nebo Káhiře, jimiž jsme naštěstí jen projížděli, bezpečné místo, takové klidné, div ne ospalé město.

Ačkoliv jsem zpočátku byl zklamán, že nemohu pracovat v laboratoři, jak bych byl chtěl, šířaný obavami, že mi mnoho věcí uniká, včetně života (bylo to před 60 lety), zaskočen prostředím a podnebím, zasáhla tato africká epizoda do mého života pozitivně – z výdělků jsem pomocí tuzexového úplatku získal dekret na byt, koupil si automobil, ale hlavně na cestách na dovolenou a zpět procestoval velkou

část Evropy automobilem i lodí s pocitem volnosti a zaznamenal přitom do paměti prožitky, které jsou na konci života nejcennější uloženou hodnotou.

Ostatně, Edith Piaf tehdy zpívala: Je ne regrette rien.

UROLOGIE

Urologickou kliniku začal profesor Eduard Hradec budovat krátce po svých pětapadesátinách v sedmdesátých letech minulého století ve Všeobecné fakultní nemocnici. Postavit novou kliniku v Praze vyžadovalo tehdy (i dnes) splnit několik základních podmínek.

První a neopominutelnou podmínkou je obstarat finance, alias získat schválení mocných. Tedy téměř výhradně mužů, navíc v letech, kteří jsou jako urologičtí pacienti vděčnější než pacientky gynekologické. Pokud je lékař velmi dobrý a k tomu velmi dobrý chirurg, nemusí mít jinou společenskou či politickou kvalifikaci.

K založení a výstavbě kliniky však jen toto nestačí. Profesor Hradec měl navíc jasnou představu a organizační talent. Klinikou koncipoval jako špičkové chirurgické pracoviště s potřebnou komplementární službou přímo v místě, tak jak tomu bylo ve světě. Na urologické klinice tudíž měla být mikrobiologická laboratoř. Pozval mě, zbytečně nemluvil, přečetl seznam inventáře od laboratorních stoliček po mikroskop a tím to bylo odbyto. Viděli jsme se tenkrát snad poprvé. Vyžádal jsem si krátkou dobu na rozmyšlení. Brzy na to se mnou Jan Dvořáček (už tehdy vynikající odborník na dětskou urologii) probral základní informace. Měl jsem smíšené pocity, ale bylo zřejmé, že půjde o něco zajímavého.

Na urologii jsem nastoupil v roce 1976 na částečný úvazek jako vedoucí mikrobiologické laboratoře, vybavené do vínku ne špatně, ale podle představ chirurga. To, že profesor Hradec zřídil na své klinice snů také mikrobiologickou laboratoř, bylo sice projevem uznání významu mikrobiologie, ale brzy jsem pochopil, že o opravdových potřebách laboratoře musím přesvědčit práci.

Z kdejaké nástěnky tehdy trčela Leninova výzva: Učit se, učit se, učit se. Aniž bych toužil získat medaili Za obětavou práci pro socialismus (dnes se dá koupit na tržišti za 150 korun), jednal jsem podle Lenina a na urologické klinice se učil.

Naučil jsem se, že laboratorní práce se musí zaměřovat na diagnózu a léčbu infekcí a že sobotní služby, na které jsem zprvu naivně chodil, nejsou nezbytné. Naučil jsem se opatrně přesvědčovat kolegy o rizicích nemocničních infekcí. Vyšetřováním prostředí a předkládáním dokladů o tom, co lze v kterém patře nalézt, jsem upozorňoval na možné cesty určitých bakterií z jednoho patra na druhé, nacházel souvislosti metod uklízení s místopisem druhů mikroorganismů na chodbách, ve společných místnostech pacientů a na pokojích. Vše probíhalo v klidu a s porozuměním. Naučil jsem se rozumět problému močových infekcí, zdánlivě jednoduchému, a poznal jsem, že první starostí urologa v prevenci a léčbě infekcí je, podobně jako u dopravního policisty, postarat se o to, aby cesty byly volné.

Od profesora Hradce jsem zpočátku dostal nějaké další vybavení, ale pak jsem vycítil, že štedrosti je konec. Práce se mi líbila, lidé i atmosféra všeobecného porozumění, ale nedostatečné vybavení byl problém. Nakonec se mi metodou udolávání byrokratů na fakultě i na Ministerstvu zdravotnictví podařilo získat pro kliniku potřebné laboratorní přístroje, včetně stolního počítače, legendárního Apple II. Profesora Hradce to překvapilo: byl zvyklý být v čele všeho, těžko si dokázal představit, že je možné něco takového získat bez jeho přičinění. Jenže, stalo se. A protože vše bylo v provozu, něco dokonce ve vzorovém provozu, měla naše laboratoř respekt.

Mohl jsem přijmout lékařku, pracovitou a loajální Jaroslavu Vránkovou, která dlela celou dobu v laboratoři a jen v čase dietního oběda krátce v lékařském pokoji. Děkala všechny odběry a byla stále na telefonu, na ambulanci nebo u lůžka k dispozici. Se zájmem a bez rep-tání ovládala všechny novoty.

V laboratoři jsme měli v provozu očkovací automat, automatický fotometr pro odečítání zákalu v jamkách destiček, rozplňovač antibiotik do destiček a inokulátor ploten. Pořádal jsem příležitostně

instruktáže, jak se s přístroji zachází. Protože programování tehdy bylo ještě přístupné amatérům, napsal jsem v BASICu program pro automatické stanovení minimálních koncentrací antibiotik. Protože jsme chtěli, aby výsledek kultivace byl pro ambulantní pacienty k dispozici v únosné době, vypracoval jsem a zavedl automatizovanou fotometrickou metodu pro detekci růstu, která byla vhodná pro většinu střevních tyčků. Laboratorní informační systém pro tehdejší hvězdu malých počítačů Apple II jsem ale sám napsat neuměl. Angažoval jsem, nebylo to poprvé, opět svého bratra. S vrozenou důkladností a pečlivostí strávil na obtížném zadání mnohem více času, než jsem předpokládal. Počítač sám na úkol nestačil, bylo nutné používat speciální programátorské triky. Využíval jsem seniority i bratrovy dobré vůle, která dovolovala mé „nelidské“ zacházení.

A naučil jsem se také jednat s profesorem Hradcem, kterého jsem obdivoval. Někdy byl, mírně řečeno, všeobecně nevrlý. Naučil jsem se mu rozumět, byť to nebylo jednoduché. Můj kolega, také externista, se snažil uvádět některé jeho požadavky na pravou míru. Ačkoliv se osobně znali děle a tykali si, nepochodil. Nakonec to neskončilo nějak zvlášť dobře.

Utkvěla mi v hlavě jedna epizoda, klíčová, byť vlastně bez pointy. Profesor jednou opouštěl pracovnu pln explozivní energie. Sjížděli jsme společně výtahem, byl poněkud zamračený a něco v té náladě prohodil. Nic proti mně, ale bylo znát, která bije. Bez obavy, protože jsem nebyl přímo podřízený chirurg, jsem situaci okomentoval. Nevím už přesně jak, řekl jsem něco směle neformálního, zdálo se mi jakoby vtípného. Explozivní energie se v tu chvíli katalyticky uvolnila a jeho tvář byla náhle prosta napětí. Ještě několikrát, když byl kvůli něčemu nevrlý, se situace s úspěchem opakovala.

Chodíval jsem k němu do jeho pracovny čas od času na táčky, v pátek k večeru. Sedával jsem v nóbl koženém křesle a dobře jsme si povídali. Po jeho odchodu se z tehdejších mladých kolegů zapsali ve vedení kliniky stálíce, přednostové Jan Dvořáček, Tomáš Hanuš a Radim Kočvara. Zachovávají a rozhojňují, co Hradec zbudoval.

ZAS TO PRASKLO. PODRUHÉ.

Jak už jsem zmínil v předchozím vyprávění, v roce 1988 jsem přešel z Ústavu pro lékařskou mikrobiologii a imunologii do Institutu hygieny a epidemiologie (původně a od roku 1992 opět Státního zdravotního ústavu), kam mi pomohla předchozí činnost pro mikrobiologické laboratoře hygienické služby a z toho plynoucí funkce tak zvaného hlavního odborníka pro mikrobiologii. V novém prostředí jsem mohl vcelku dobře pracovat a získal jsem i možnost vytvořit výzkumnou skupinu klinické mikrobiologie. Měl jsem představu, která byla leckomu z dosavadního personálu cizí; za nově nastavených podmínek ti lidé dobrovolně odešli. Namáhavá byla organizační práce, neboť pracoviště bylo poznamenáno stranickými kádry od lékařů po laboranty, včetně těch upsaných ďáblu. Převažovala byrokracie a slabá pracovní morálka, typická pro dobře zaopatřený rezortní výzkumný ústav.

Sametový převrat v listopadu 1989 očistil atmosféru od zjevných politických překážek a další zlepšení přinesli i nově přizvaní spolupracovníci. Zaměření mé i mých spolupracovníků však stále naráželo na nepochopení ze strany epidemiologického nazírání z dob zakladatele Centra epidemiologie a mikrobiologie. Naštěstí naše skupina dobře pracovala, a tak se vlastně krom námitek vedoucího centra, že taxonomie a s tím spojený základní výzkum do centra nepatří, nic nedělo. Jen to, že brilantnímu mikrobiologovi v naší skupině nešlo zvýšit plat a vypadalo to, že je to způsobeno mým zanedbáním personální agendy. Pochopil jsem. Známa taktika, už od šéfů totality. Chyběly věcné argumenty. Později pak následovala nabídka zvýšit mladým plat a ulehčit mzdovému fondu svým platem, kterou jsem také pochopil. Pochopil jsem i kolegu, autora těchto kliček, zejména když jsem viděl jeho výzkumné zaměření.

V té době také za mnou přišla delegace pracovníků Ústavu lékařské mikrobiologie Lékařské fakulty hygienické, abych se zúčastnil konkurzu na přednostu. Učinil jsem tak a konkurz jsem proti dosavadnímu stranickému šéfovi vyhrál. Stále jsem však zastával místo v tehdejší IHE jakožto pojistku pro případ nesžití se s neznámým prostředím; navíc jsem tam hodlal dokončit rozpracovaná témata. Práce se mi dařila. Přesto jsem však IHE, respektive SZÚ, od samého počátku devadesátých let pozvolna opouštěl.

První, co jsem jako přednosta ústavu musel udělat, bylo dát do pořádku personální a organizační věci. Nečekal jsem takový nepořádek, jaký normalizace zanechala, a to ve všem. V místnostech, v laboratorních postupech, v pracovní morálce, ve vzájemných vztazích, v neformální hierarchii, v níž pracovali nestraníci, nedružící se v pracovní i popracovní době a nepodlézající vrchnosti, zaujímal nejnížší příčky.

Nový pracovní pořádek a nové priority vyvolaly několik anonymních dopisů, jejichž autory bylo snadné rozpoznat, a dobrovolný odchod nechtěných. Nastolit pořádek a zorganizovat ústav bylo obtížné, ale bylo jen na mně, jak to zvládnou. Zažil jsem cosi podobného už při nástupu do IHE, tehdy ovšem pod kuratelou místní KSČ. Na fakultě však už vládl nový duch, shora porozumění, zdola v ústavu také, neboť kdo nechtěl jinak a víc pracovat, raději sám odešel.

Jedna věc mě překvapila víc, než jsem očekával. V Patočkově ústavu jsme s Ústavem lékařské mikrobiologie za časů Jiřího Sedláka až do roku 1969 spolupracovali. Ústav byl zaměřen jinak. V normalizaci dostal nové vedení, napojené formálně přímo na Městský výbor KSČ a neformálně na ÚV. Měl jistou autonomii a vše, co bylo potřeba a netýkalo se jen výzkumné práce, bylo zajišťováno extramurálně. Výzkum byl ovšem spíše vlašný, spočíval většinou v interpretaci firemních informací o nových antibiotikách.

Nové vedení FNKV, již budovy náleží, proto nepocitovalo nutnost rozšířit prostor ústavu nad limit jednoho podlaží v pavilonu CH. Nebylo však dost místa pro přípravnu půd a umývárnu, ale hlavně nebyly

dostatečné prostory pro praktikárny. S žádostí, aby byla uvolněna technická budova, vyhovující infekčnímu prostředí, kde by bylo možno zřídit dvě praktikárny, jsem neuspěl. Prý to nešlo kvůli odpadům. Příčina však byla kromě návyku na bezzubou mikrobiologii v nedostatku personálu pro vědeckou práci (možná i ve věku přednostově) a zejména v představení, že pro FNKV je univerzitní ústav v první řadě dodavatelem výsledků a výuka je vedlejším produktem. Chyběla tu zkrátka tradice...

Zklamání však naštěstí překrývala radost z konce totality, zkrátka ze svobody. Poměry se nakonec ustálily a osazenstvo ústavu pracovalo s pochopením pro nový řád.

Naproti tomu životem na 3. lékařské fakultě jsem byl po dlouholetém zmaru nadějí od počátku radostně překvapen. Co všechno se dělo! V heslovité zkratce: Všude čiperná činnost, všeobecná aktivita a naděje, vyjádřeno floskulí poválečné doby budovatelské nadšení. Výjezdy s děkanem a ředitelkou FNKV na rektorát univerzity a na Ministerstvo školství s cílem získat pro fakultu opouštěné statky všelijakých svazáckých a estébáckých pseudoorganizací. Nebyli jsme ovšem jedinými nápadníky, navíc s málo ostrými lokty, takže jsme mnohdy čestně ostrouhali.

Na fakultě vládla neočekávaně nová atmosféra, nic škrobeného, žádné prázdné formality, cílem byl výsledek. Liberální atmosféru vnášel zejména nový děkan Cyril Höschl i celý jeho tým. Vědecká rada nebyla ještě zahlcena byrokratickými povinnostmi, byl čas a nálada na debaty, které kultivovaly názory na úkoly fakulty. Debatovalo se hodně, popisovala při tom tabule a vůbec nebyla nuda. S přítelem, dnešním děkanem, jsme seděli vedle sebe, někdy vyrušovali a jako žáci vysvětlovali: my debatujeme k věci, Spectabilis.

Probíhaly habilitace a profesorská řízení, poučná i zábavná, s tajným a svobodným hlasováním. Na výsledek se čekalo leckdy s napětím. Děkan přizval do země a na fakultu vědecké celebrity, ověčené Nobelovými cenami. Hlasu studentů se přímo, nepoliticky a ne prostřednictvím svazáků dostávalo po právu sluchu, byť se jejich požadavky a názory ročníků od ročníku měnily.

Léta strávená na fakultě mi přinášela uspokojení z inteligentního prostředí a věcného řešení záměrů, plánů i problémů. Smělé nové

kurikulum bylo velkou výzvou v četných diskuzích podporovanou většinou učitelů, byť s opatrným přístupem studentů. Samozřejmě vystávalo mnoho připomínek i námitek, které pramenily z nezvyklosti řešení. V tom prvotním jsem měl nedůvěru k rozmělnění základu a páteře medicínského studia – patologické anatomie. Potěšilo mě, že Jiří Horák, který modul organizoval, trval na objemu mikrobiologie *as is*, byť bych byl pro dobro věci i poněkud ustoupil.

Oceňuji a vážím si toho, že se fakulta k mé osobě, byť jsem už přece jen věkem přečníval, všemi svými správnými údy i akademickými funkcionáři i kolegy chovala přátelsky a s porozuměním.

Přece jen však připojuji k poděkování nesmělou poznámku. Nemohu uvěřit, že tu mikrobiologie vymizela jako samostatná disciplína hodná intelektuálního přínosu a nejen vyšetřování materiálu. Snažil jsem se svou osobní historií dokazovat, že mikrobiologie je samostatnou poznávací součástí výchovy lékařů, a oháněl se Patočkovým jménem. Laboratorní vyšetřování je nezbytné a dnešní technické metody mě ohromují. Metody ve službě klinické mikrobiologii jsou racionálním myšlenkovým produktem tohoto oboru.

•••

V stáří se držím dvou zásad. První je mluvit na fóru, pouze jsa tázán. Tuto zásadu právě porušuji. Druhá káže sám se netázat. Je odvozena od rčení mé babičky: Kdo se moc ptá, moc se dozví.

Neptám se.

CESTA VĚDOU

SUCHÝ/ŠLITR:

**„TO KOUKÁTE, TO KOUKÁTE,
CO JÁ VŠECHNO DOVEDU...“**

Vyprávět o své činnosti ve vědě bez toho, aniž bych ji sám kriticky interpretoval, mi nepřipadá správné. Liší-li se totiž vyprávění od skutečnosti, pak zasvěcené a kolegy pozlobí a neznalé uvede v omyl. Psát kriticky o sobě není ale snadné. Je to souboj s touhou dobyt si uznání se střízlivým hodnocením sebe sama.

Pouhý souhrn vědeckých prací pak s časovým odstupem působí jako obchod se starožitnostmi. Něco nestojí za řeč, něco je pouhý bleší trh, něco jsou antikvity spíše zajímavé než použitelné, případně historické nebo dokumentující práci předchozí generace. Čas a neúnavnost lidského ducha mnohé dřívější snažení zanáší jak popel Pompeje. Ale není třeba litovat.

Má cesta oborem vedla všelijakými odbočkami od zaujetí obecnými mikrobiologickými problémy přes vybrané problémové druhy bakterií až po praktickou diagnostiku, antibiotika, rezistenci a problémy s ní spojené, organizaci klinické mikrobiologie v odborné společnosti a hygienickou službu. Byl jsem vždy přesvědčen, že je přirozené, logické a nutné spojovat lékařskou mikrobiologii s praktickou klinickou mikrobiologií. Praxi v klinické mikrobiologii však musí předcházet práce v laboratoři lékařské mikrobiologie.

—

MIKROBIOLOG MEZI KLINIKY

Někdy je problém vysvětlit kolegům klinikům, tedy těm opravdovým lékařům, o co v lékařské mikrobiologii vlastně jde. Vyplývá to z její podstaty. Lékařské obory se zabývají problémy lidského těla složeného z eukaryotních buněk, mikrobiologie pracuje s prokaryotními buňkami (kromě parazitologie) a pak ještě tradičně s ne-organismy, tj. viry.

Klinik má čas se zabývat mikrobiologií při stanovení diagnózy a v antimikrobní terapii, a to jen v závažných situacích. Medicína je stále náročnější a praxe složitější. Proto musí mikrobiologové svůj obor redefinovat, aby jejich partneři neulpěli v názoru, že mikrobiologie je souhrn nerozlišitelných brouček, a aby porozuměli tomu, že zavádění nových metod a rozšiřování vědění v mikrobiologii není jen jakési

eskamotérství, ale proces odehrávající se v průběhu zdánlivě jednoduché cesty vstup/výstup, tedy odebrat materiál/přečíst výsledek.

—

NA POČÁTKU BYLY KANDIDY

První laboratorní kroky jsem podnikl v padesátých letech ještě za studií. Byla to spolupráce na aktuálních infekcích se Ctíradem Johnem a s profesorem Patočkou. Kandidóza se tehdy stala hitem po pitevním nálezů masivního výskytu kvasinkových buněk v pánvičkách ledvin novorozenců. Houba *Candida albicans* byla dobrým objektem studia: v laboratoři krotká, dobře rostla, voněla, měla typické kolonie. Pro pomocníka jako dělaná. Dost jsme si s ní vyhráli a výsledky jsme publikovali s pěknými obrázky ještě s jinými autory v monografii.

Profesor Patočka určil izoláty z hnisavých infekcí jako podobné či identické s *Corynebacterium pyogenes*, bakterií dosud izolovanou od zvířat. Byl to jeden z projevů jeho instinktu. V té době se zájem bakteriologů zaměřoval na biochemii bakterií, na recepturu umělých půd a na zkoumání toxinů, kterým se ve virulenci přisuzoval hlavní význam. Patočka mi dal úkol srovnat hemolytickou aktivitu lidských a zvířecích kmenů. Z další spolupráce jsem se vyvlékl, hlavně proto, že mi došly nápady. Patočka se nezlobil, získal dalšího juniora, houževnatého Andreje Součka. S Annou Součkovou pak pokračovali a nakonec po deseti letech zjistili, že toxinem a jediným faktorem virulence je fosfolipáza D, která rozrušuje membrány buněk hostitele. Byl to respektovaný, skutečný objev.

V roce 1956 měl Patočka dvanáct kmenů z člověka, byť na tohoto mikroba nikdo nepomýšlel a spíše byl nesprávně diagnostikován jako streptokok. Když za pět let v ústavu objevili Leopolda Záhorová a Vladimír Kubelka jednoduchý identifikační test, bylo jich náhle v roce 1960 nalezeno 135. Bakteriologové se pak dlouho dohadovali, jak tyto a podobné kmeny zařadit, přiřazovali je podle tehdejších možností tu k druhu *Corynebacterium haemolyticum*, tu k *Corynebacterium pyogenes varietas hominis* nebo *Corynebacterium pseudotuberculosis*. Nakonec byla definitivně zařazena jako *Arcanobacterium haemolyticum*. Teprve v roce

1998, respektive 2010 byla prohlášena za nově se objevující patogen. V naší generaci nic neobvyklého: země malá, nález velký, kontakty omezené.

— UČNĚM PŘI VÝZKUMU BRUCELÓZY

Na počátku padesátých let byla s importovaným dobyt看em zavlečena do Československa brucelóza. Protože nákaza nezůstala omezená jen na dobytek, začali se problému věnovat Ctirad John a profesor Patočka. Ctirad John rozvinul širokou spolupráci s internisty a s veterináři v diagnostice, léčbě, vakcinaci a důsledné edukaci. Profesor Patočka mu byl na samém počátku rádcem a John později sám celou problematiku převzal. Stal se sám rádcem veterinářů a fungoval jako učitel i pro internisty. S patologem docentem Vaněčkem studoval také virulenci kmenů na novorozených laboratorních potkanech.

Jako ochotný učeň jsem byl do skupiny přibrán. Moc se mi to líbilo a byl jsem spokojený, že jsem byl brán vážně. O Ctiradovi Johnovi jsem neměl pochyb, pracoval jsem s ním už na kandidách. Těšilo mě, že mohu pracovat i se svým nedávným učitelem a examínátorem patologie, ironickým charismatickým elegánem docentem Rudolfem Vaněčkem a také s vlídným krčským primářem Korbelářem. Ctirad John mě tenkrát vzal i na celostátní konferenci o antropozoonózách do bývalého Pálffyovského zámku ve Smolenicích.

— LISTERIE A PAK LIBERÁL PATOČKA

Ve stejné době vzbudily v Evropě pozornost perinatální infekce novorozenců. Pouze tři bakteriologové rozpoznali, že původcem je mikrob dosud známý převážně jen jako patogen zvířat *Listeria monocytogenes*. Patočka se svými spolupracovníky přirozeně téma rozvíjel a mně připadla úloha zkoumat virulenci listerie. Exotoxin nalezen nebyl, a tak jsem pátral po nějaké látce uvnitř mikroba. Panu profesorovi se ten postup

zamlouval, a proto jsme mohli publikovat už v roce 1956, těsně před mou promocí, sdělení, že existuje komplexní bílkovina, která infekci listeriemí potencuje.

Na konferenci s mezinárodní účastí mě nezkušeného nechal přednášet. Obsah byl dobře přijat, ale přednášel jsem i detaily metodiky a profesor Raška, který seděl za mými zády v předsednictvu, se věren své letoře snažil, abych co nejdříve skončil. S vědomím, že mám podporu spoluautora, profesora Patočky, a nevěda, že nedělám dobře, jsem se nenechal vyrušit. Nešlo o žádnou ostudu, celé to byla jen historka pro zasměné.

Protože však tuto práci vzal vážně profesor Heinz P. R. Seeliger, tehdejší listeriová autorita, byl tým rozšířen o biochemika. Hledali jsme, jak izolovat účinnou aktivní látku. Izolovali jsme i L protein, který fungoval, ovšem méně než nečištěný lyzát. Já jsem testoval účinek v experimentální infekci na myškách. Vše fungovalo, nebylo však dosaženo kvantového pokroku.

S profesorem Patočkou jsem polemizoval prostřednictvím dalších experimentů; podle mé hypotézy naše výsledky nevyklučovaly nescifický vliv makromolekulárních látek. Neviděl jsem příliš naději na pokrok v dosavadních metodách a v přístupu, ale ani jsem na žádný jiný nepřišel. Milan Mára pak po mnoha letech izoloval komplex podobný endotoxinu, lipopolysacharidu gramnegativů, o němž jsme uvažovali už v první práci. Po dalších desetiletích vyšlo najevo, že virulence listerií je velmi složitá, vyžaduje souhru několika látek – předně námi zprvu opomíjeného hemolyzinu, dvou dalších bílkovin na povrchu listerie a dalších povrchových bílkovin, jež polymerizuje aktin buňky, který jako sval svými stahy listerie pohání. Ty mechanickou silou prorážejí buněčnou membránu hostitelské buňky a usazují se v ní. Všechno na světě má svůj čas, jak praví Kazatel. Platí to rovněž pro veškerá bádání.

Poměrně obšírně se zmiňuji o této etapě, abych ilustroval dobu a dobré vztahy s profesorem Patočkou, neboť jsem vlastně po druhé dezertoval, abych se se svými tématy osamostatnil. Nebyla za tím koncepcí, spíše jen zvědavost. Témata byla: bakteriofág a bdellovibrio. Pan profesor nebyl rád, avšak nebránil mi, nevyčítal, prostě se neúčastnil,

protože měl konzervativní zálibu v jiných tématech, která brilantně ovládal. Patočka byl u lidí, které si vybral, vždycky i při všech případných protivenstvích liberál. Nechal je vybrat tematiku a pak svobodně pracovat. Když poznal, že je práce nevhodná, dal to najevo.

—

NOVÉ RNA FÁGY A LOVY V ODPADNÍCH VODÁCH

V šedesátých letech se pomocí bakteriofágů studovala genetika bakterií. Živočišné viry vyžadují komplikovanější techniku, ale princip interakce s hostitelskou buňkou je týž jako s bakterií. Bylo tedy nasnadě studovat množení některých virů na modelu fága, což se také dělo.

Pro studium RNA virů byl potřeba nějaký RNA fág. V přírodě jsou fágy všude tam, kde jsou bakterie, a zatímco DNA fágy se izolovaly lehce, RNA fágy zatím nebyly. Až v roce 1961 si je virologové z Rockefellerova ústavu našli v přirozené pokladnici fágů, totiž v manhattanských odpadních vodách. Byl to RNA fág f2 s jednovazcovou RNA. Pokud potřebovali, studovali na něm replikaci jednovazcové RNA jako na modelu viru poliomyelitidy.

S fágy jsem se seznámil u kolegů mikrobiologů na Přírodovědecké fakultě ve Viničné ulici, jen několik málo kroků ze Studničkovy ulice. Bylo aktuální zkusit inhibovat syntézu f2 RNA fága. Testoval jsem streptomycin, spermin, histon a aktinomycin. Práci k publikaci přijaly seriózní zahraniční časopisy, což mě potěšilo.

V roce 1963 jsem narazil na první sdělení o zvláštním fenoménu – tvorbě lyzovaných dvorců na porostu bakterií stejně jako u fágů. Z odpadních vod byla izolována dosud neznámá bakterie, která napadá buňky jiných bakterií a brutálním způsobem je ničí. Vnikne do nich, zpod buněčné membrány vysaje všechny obsah buňky (proto bdello-, pijavice) a pomnoží se v nich.

Bdellovibria jsou primárně parazitická a množí se jen na živých bakteriích, v laboratoři mohou mutovat a množit se na běžných půdách. Několik kmenů jsem izoloval z jímky odpadní vody v Jinonicích

a studoval je, tedy hrál si s nimi. Při zkušenosti s fágem bylo jasné, že i bdellovibria musejí mít své viry. O buňkách a virech to platí obecně. Je na tom založena jedna z domněnek o evoluci virů. Lovit v odpadních vodách v Jinonicích nebylo od věci – fága jsme tam našli a byl virulentní i pro saprofytická bdellovibria.

Přítel doktor Ludvík tehdy udělal krásné elektronoptické snímky bdellofága. Radovali jsme se, že jsme první, ale prohráli jsme. Než jsme to poslali do tisku a bylo to vytištěno, našli bdellofága také v Kentucky. Lišili se, náš měl dvouprovazcovou DNA, byl s hlavičkou a dlouhým ocasem, americký byl sférický 70 nm s jednovazcovou DNA. I kdybychom byli první, nic světoborného by to neznamenal. A pro medicínu už vůbec nic. Byla to jen kontrola správnosti vlastní úvahy a postupu.

— STAFYLOKOKY, DĚRNÉ PÁSKY A MINSK II

K dalšímu studiu stafylokoků jsem se dostal jakoby nic. Profesor Patočka nemohl jednou přednášet a požádal mě, či spíše mě pověřil, abych přednesl stafylokoky místo něj. Protože jsem měl krátce po promoci, měl jsem z toho strach. Na druhé straně jsem byl rád, skoro bych řekl, že jsem byl pyšný, že mi důvěřuje.

Zbývalo pár dní, a tak jsem se dal do čtení. Tehdy nebyl souborný referát na každém rohu jako dnes a k tomu na internetu, k dispozici bylo jen pramálo časopisů ze Západu. Přednášku jsem absolvoval, včetně demonstrace na králíkovi, a pak už mi pan profesor přednášku nadále ponechal. Tím jsem u stafylokoků uvízl.

Nejprve jsem se věnoval tvorbě pigmentů, sestavil definovanou půdu, na níž se pigment spolehlivě tvořil (tvořil se i na agaru s přísadkou smetany, ale nestandardně), věnoval jsem se experimentální terapii erytromycinem abscedující nefritidy u myšek. Frakcionovali jsme extrahovaný pigment na karotenové složky, u divokých kmenů a kmenů s poruchou pigmentace. Všiml jsem si, že náš standardní kmen uložený při -20° C ztrácí po roce pigmentaci a zkoumané bakterie jsou

zároveň rezistentní k tetracyklinu. Odtud byla logická cesta k dalšímu zkoumání spontánních mutant a vztahu rezistence k antibiotikům a k těžkým kovům.

Posléze jsem se od laboratorního kmene vypravil přírodě vstříc a vyšetřili jsme více než 500 kmenů izolovaných od pacientů na 22 markerů – relevantních fenotypových znaků. U tohoto souboru jsme pak ve spolupráci s mým bratrem (tehdy studujícím na Fakultě elektrotechniky ČVUT) formálně analyzovali shluky znaků se zaměřením na pigmentaci. Přípravu zpracování dat děrováním do pásky, použití sálového počítače Minsk II, zpracování dat softwarem napsaným na míru ve Fortranu si dnešní badatelé asi nedovedou ani představit. Získali jsme mnoho zajímavých výsledků týkajících se například asociace pigmentových markerů a multirezistence či pleiotropie spontánních mutant, které potvrzovaly a vysvětlovaly nálezy u infekcí.

Tehdejšími znalostmi a bez molekulární genetiky nebylo možno vysvětlit například zvláštní postavení genu rezistence k tetracyklinu. Dnes se o genech tet ví mnoho, determinují specificky i nespecificky eflux antibiotik z buňky a mají další funkce. Smysl celé té práce před 46 lety spočíval v přiblížení se k problému s přesvědčením, že rezistence stafylokoků bude mít budoucnost.

— NEMOCNIČNÍ INFEKCE

Když jsem začal pracovat na 3. lékařské fakultě UK a ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady, zaujal mě problém nemocničních infekcí na klinice popálenin a z nich zejména v té době nepropracované úlohy acinetobakterů. Svěřil jsem toto praktické aktuální téma Alexandru Němcovi, který pracoval v SZÚ a učil v ústavu, který jsem vedl. Bylo to, jako bych vložil šém a spustil Golema. Tématu se věnoval do šířky i hloubky, byl pak mým postgraduálním studentem, a když dosáhl vysoké úrovně, zvolil útěk od svého učitele dopředu k toho času nejvýznamnější evropské badatelce L. Dijkshoornové. Vzpomněl jsem si na svou dezerci od profesora Patočky. Doktorát obhájil zde i v jámě lvové

v Leidenu. V problému acinetobakterů a jejich rezistence je jedním z předních světových badatelů.

Nemocniční infekce jsou v současnosti tématem dne. Stafylokoky rezistentní k oxacilinu čili MRSA bohudík vešly natolik ve všeobecnou povědomost, že patří k znalostní výbavě všech, kterých se mohou týkat. Ačkoliv označení MRSA není zvláště atraktivní a jeho sugestivita se nevyrovná hororovému masožravému streptokokovi, proniklo a usadilo se. Dokonce u pacientů povýšilo na chorobu. Slýchám: mám mrsa, nebo vyléčil jsem si mrsu. V laické veřejnosti je MRSA atraktivní snad podvědomě („odpudivý jako mrcha“) a zdá se, že v ústech pacientů vytlačil tajemně dráždivého zlatého stafylokoka. Je dobře, že oxacilin-rezistentní stafylokoky mají respekt. Pomáhá to. Mírný strach, dokonce pouhá obava je osvědčený pedagogický prostředek.

V roce 1993 bylo na exponované klinice popáleninové medicíny 13 % stafylokoků druhu *S. aureus* rezistentních k oxacilinu, na ostatních klinikách 3 %. Průzkum kmenů v Čechách, který v devadesátých letech provedli Oto Melter a Helena Žemličková, ukázal, že jsou zde přítomny dva mezinárodní klony, španělsko-portugalský, alias Iberský a brazilský. Studium MRSA se rozrostlo do metodické hloubky a epidemiologické šířky a studují se i kmeny komunitní. Prevalence nemocničních kmenů v Evropě byla v roce 2014 v typickém jihoseverním gradientu, Portugalsko 47 %, Řecko 37 %, Česká republika 13 %, Nizozemsko 1 %, Švédsko 1 %. Epidemiologický problém přetrvává.

— DIAGNOSTIKA BAKTERIÍ ANEB IDENTIFIKACE

Když jsem se jako medik začínal rozkoukávat v diagnostické (tehdy se říkalo klinické) laboratoři, viděl jsem, že těžiště činností spočívá v izolaci a identifikaci bakterií, přípravě autovakcín a komunikaci s tzv. penicilinovou stanicí, která pracovala podobně jako dnešní antibiotická střediska. Identifikace byla založena na charakteristických vlastnostech určovaného izolátu, někdy na znacích nepochybných a na zkušenosti a instinktu.

Ke kvaziobjektivnímu určení sloužily tabulky s popisem známých druhů. U některých druhů či rodů byla identifikace celkem snadná, u jiných obtížná. Obdivoval jsem profesora Patočku, který rozpoznával bakterie celkem neomylně, ale pro denní provoz časově a ekonomicky náročným způsobem. V podvečer usedal k rozpoznávání bakterií na nejrůznějších půdách, před sebou věže Petriho misek a vedle sebe zkušenou laborantkou či laboranta. Jako činnost vědce a učitele to bylo výborné a účinné.

Časem se objevily zjednodušené tabulky, klíče a všelijaké pomůcky. Později v životě jsem poznal bakterioložku i bakteriologa, kteří byli v poznávání bakterií na slovo vzatí. Nebyli závislí jen na algoritmickém přístupu, velkou částí jejich praxe byl um čili heuristika. Byli to svérázná Eva Aldová, která se nevyhýbala zahraničním kontaktům, prohlášená Americkou mikrobiologickou společností Heroinou mikrobiologie a neomylný systematik Oldřich Hausner, jemuž zaměření výhradně na domácí scénu zabránilo, aby se stal partnerem Dona Brennera a J. Farmera III. v CDC v Atlantě, uznávané za Mekku mikrobiologů. Nebyl jsem tak dobrý, pracoval jsem jinak, ale zajímalo mě, jaká je účinnost identifikace v praxi.

Zorganizoval jsem skupinu zkušených mikrobiologů, kteří denně identifikovali z patologického materiálu střešní tyčky. Všichni byli během celé doby spontánně disciplinovaní a v průběhu akce nadšení. Sluší se proto kolegy a přátele vyjmenovat – Eva Aldová, Josef Duben, Oldřich Hausner, Miloslava Lapáčková, Věra Paučková, Věra Zikmundová. Každý rozeslal jednou za měsíc všem ostatním soubor kódovaných izolátů, kmeny vyšetřil a identifikoval. Výsledky se analyzovaly na osobní schůzce a měly význam pro zjištění účinnosti vyšetření v laboratorních hygienické služby. Neočekávaným ziskem byly nálezy neobvyklých druhů nebo variant. Námaha práce vyústila v návrh standardní sestavy testů, výpočtu diagnostického seznamu a vydání tak zvané kódovací knihy. Pro menší laboratoře jsme s kolegou z klatovské nemocnice vypracovali zjednodušenou strategii diagnostiky pro stolní počítače.

Nastal nejvyšší čas přiblížit neobeznámenému čtenáři tehdejší klasifikaci a identifikaci bakterií podle fenotypu. Byla technicky jednodušší, než je novější klasifikace molekulově-genetická.

Takže: pro popis přírodních objektů, tedy i bakterií, je třeba jejich klasifikace a nomenklatura. Klasifikace je subjektivní, závislá na kognitivní schopnosti člověka, a aby se blížila jakési pravdivosti, musí být konsensuální. Ke shodě posuzovatelů, zkušených znalců, dochází diskuzí. Klasifikace tedy nepraví, jak to vidím já, ale jak to vidíme my. Názory se časem upřesňují a v klasifikaci dochází ke změnám.

Snaha po objektivní interpretaci vyústila v numerickou nebo pravděpodobnostní klasifikaci. Identifikace, přiřazení neznámého objektu (bakterie) do známé kategorie, se pak provádí interpretací provedených testů výpočtem z pravděpodobnosti výskytu znaků u určované bakterie.

K objektivní klasifikaci a identifikaci bakterií jsem v roce 1972 použil kalkulátor Hewlett-Packard HP2640. Z programovatelných stolních a kapesních kalkulátorů, předchůdců osobních počítačů, byl, byť s omezenou kapacitou, tehdy nejlepší. Měl alfanumerický displej, externí kazetovou paměť, tepelnou tiskárnu, programoval se v jazyce BASIC a bylo možno k němu obstarat externí diskovou mechaniku pro 14centimetrový floppy disk i externí tiskárnu.

Numerickým metodám jsem se tehdy věnoval jako koníčku a o jejich užitečnosti se mi podařilo přesvědčit kolegy-mikrobiology. Také díky nim jsme se stali při popisu nových druhů de facto kontrolním a konzultačním pracovištěm. U skupiny nejasných kmenů z terénu, dodaných Aldovou a Hausnerem, jsme souhlasili, že jde o nové druhy, a po potvrzení v CDC v Atlantě byly patrioticky pojmenovány *Budvicia aquatica* a *Pragia fontium*.

Další zkušenost s numerickou klasifikací a poučení jsem získal ve spolupráci s přítelem Václavem Hájkem. Houževnatě se věnoval svému osvětlenému nápadu zjišťovat výskyt stafylokoků u hostitelů mimo člověka – od koní, ovcí, prasat přes zajíce, norky a další hostitele až po holuby. Chtěl si u těchto kmenů ověřit své klasické heuristické třídě-

ní porovnáním s výpočtem. Můj výsledek pak význam jeho zkušenosti a úsudku potvrdil. Shlukovací metodou byla klasifikace druhů a poddruhů shodná s jeho přístupem.

—

RÁZNÁ HISTORIE LEGIONEL V ČESKÝCH ZEMÍCH

Tato bakterie, tehdy neznámá, byla poprvé zachycena v roce 1976 z hromadné infekce starších členů Americké legie po jubilejní slavnosti ve Filadelfii. Protože jich 29 ze 182 infikovaných zemřelo, byla tato bakterie, pojmenovaná *Legionella pneumophila*, označena ze nebezpečného mikroba, s nímž se musí pracovat za obzvláštních bezpečnostních kautel. Na nový přírůstek mezi patogenní bakterie, zachycený jen v USA, jsem byl zvědavý a považoval jsem za prospěšné a nutné s ní naše mikrobiologické laboratoře seznámit. Získal jsem kmen od kolegy v Ženevě, přivezl ho v kufru do vlasti, pomnožil a rozdal laboratořím. Mladí mikrobiologové se se zájmem se chopili příležitosti. Jeden z nich, dr. Drašar ve Vyškově, se později iniciativou, pílí a navázáním kontaktů v zahraničí stal na legionely odborníkem.

Kmeny legionel, které izoloval, jsme klasifikovali a dospěli k závěru, že jde zřejmě o nové kmeny. Díky dobrým vztahům s tehdejší význačným taxonomem Donem Brennerem z CDC v Atlantě byly promptně přednostně analyzovány a na přání moravského vlastence dr. Drašara nazvány *Legionella moravica* a *Legionella brunensis*. Budiž konstatováno, že přidělování generických a druhových jmen je celkem liberální, jen nemá být pohoršující.

Měl jsem radost, že někdo více než porozuměl mému záměru, a protože jsem v té době byl angažován na Ministerstvu zdravotnictví jako odborný konzultant v mikrobiologii, mohl jsem zařadit, že ve Vyškově byla zřízena Národní referenční laboratoř pro legionely.

Co všechno jsem vlastně tehdy v oboru identifikace udělal? Pro praktické použití diagnostiky gramnegativních fermentujících bakterií jsem sestavil frekvenční matice z nejvíce diskriminujících znaků. Pro denní použití jsem vybral soubor testů a připravil strategii, jak s nimi pracovat. Vydal jsem tiskem tak zvaný kódovací registr čili diagnostický seznam, kde ke každému výsledku testů byla vypočítána pravděpodobnost identifikace a další ukazatele.

Několik let před tím, než byl uveden na trh první osobní počítač IBM, jsme s bratrem vypracovali způsob příruční identifikace opět na pokročilém kapesním programovatelném kalkulátoru HP 41C jako alternativu k diagnostickému registru. Práce publikovaná v renomovaném časopise měla ohlas, dodnes se někdo ozve, nevím proč. Rychle se rozvíjející osobní počítače identifikaci v laboratoři na kapesním kalkulátoru už dávno potlačily.

Teoretický zájem namodelovat postup klasifikace souboru neznámých bakterií mě vedl ke klasifikaci *de novo*, tedy vypracovat ze souboru bakterií taxonomický systém se standardním počtem znaků. Postupně se přidával vždy jeden nový mikrob do zprvu prázdného klasifikovaného souboru. O této kumulativní metodě jsem přednášel na semináři Mikrobiologického ústavu Helsinské university. Pracoval jsem v tamním univerzitním hostelu velmi intenzivně na svém kalkulátoru, který jsem měl s sebou. Výsledkem byla spolupráce s přednostou ústavu Helge Gyllenbergem, která přerostla v přátelství; začali jsme se i vzájemně navštěvovat. K problému se pak zprvu ze synovské lásky připojil jeho syn, profesor matematiky. Poskytl jsem materiál a on na něm téma rozvinul v samostatný matematický problém.

Mezitím jsem jednoho studenta ČVUT pozval k realizaci nápadu použít pro identifikaci učící se algoritmus neuronové sítě. Vyhodnocovali jsme metodu na souboru kmenů, který jsme dostali od J. Farmera III. z Atlanty. Souběžně jsme kontrolovali původní identifikaci numericky. Práce měla ohlas a byl jsem pozván na přednášku na konferenci Britské společnosti obecné mikrobiologie do Dublinu.

— PRÁCE V ČESKOSLOVENSKÉ SPOLEČNOSTI MIKROBIOLOGICKÉ

Nelze se při bilancování svého působení ve vědě nezmínit o působení v Československé společnosti mikrobiologické. Ta byla založena už v roce 1928 zásluhou tehdy čtyřiaadvacetiletého Františka Patočky, avšak za války a zejména po únoru 1948 byla dosti utlumena. Tehdejší režim politicky nezávislému spolčování nepřál a protěžoval Společnost pro mikrobiologii a epidemiologii pod egidou Československé lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně. Byla velmi aktivní, zejména proto, že v ní panoval duch Karla Rašky a dobře sešikovaní epidemiologové. Byli i politicky činní; někteří členové této společnosti se navíc připojili k sovětskému odhalení, že Američané v Koreji vedli bakteriologickou válku tím, že tam shazovali hmotu podobnou hnoji (sic).

Činnost Československé společnosti mikrobiologické byla vzkříšena iniciativou opět profesora Patočky až v prosinci 1959. Rivalita mezi oběma společnostmi nepanovala, na poli lékařské mikrobiologie vládla spolupráce a porozumění.

Protože jsem byl z Patočkova hnízda a angažovaní byli přátelé z Přírodovědecké fakulty, a protože tato společnost zachycovala nové proudy a byla značně akademická, pracoval jsem v ní. Po čase jsem se stal předsedou sekce lékařské mikrobiologie a velmi dobře jsme spolupracovali se sekretářem Mirkem Havlem a tajemníkem Milošem Rýcem. Práce to byla sice dost náročná, zejména časově, ale byla zábavná a zejména byla prospěšná.

Kromě nepravidelných seminářů jsem zorganizoval ve spolupráci tři větší konference s aktuální tematikou – o biologii *E. coli*, o pseudomonádách a stafylokokách v Písku, v Brně a v Novém Městě na Moravě, seminář o počítačích v mikrobiologii v Karlových Varech a v Řevnicích, ale hlavně pravidelná každoroční tak zvaná minisympózia v mariánskolázeňském hotelu Krakonoš.

Účastnilo se jich vždy na 30 až 40 mikrobiologů z Čech i ze Slovenska, byla monotematická a měla pevnou programovou strukturu. Dopoledne jednání, po obědě vycházka do města nebo výlet do okolí

a od pěti hodin do večere další jednání. Témata byla aktuální – diagnostika, laboratorní užití počítačů, vývoj lékařské mikrobiologie v Evropě, laboratorní metody a podobně. Dobrá zkušenost ze spolupráce při vyhodnocování identifikace zrodila přátelskou pracovní atmosféru. Mnohokrát jsem pozval k přednášce také kolegy mikrobiology z Británie, z Finska, z Polska či z Dánska.

Častým tématem debaty byl stav lékařské mikrobiologie v hygienické službě, metodické zaostávání, přístroje, které nejsou dostupné, protože je málo devizových prostředků. Dospěli jsme k tomu, že na Ministerstvu zdravotnictví je mikrobiologie upozadována, byrokracie ignoruje věcnou stránku věci, a utvořili volnou pracovní skupinu a s Josefem Dubnem jsem se pak vydal na ministerstvo. Přijal nás referent, kterému nebylo lehké vysvětlit, že mikrobiologie je u nás v porovnání s vývojem ve světě opožděná.

Nějakou dobu se nedělo nic, až po čase, když byl obsah a návrh rozmluvy prokonzultován na příslušných úrovních, bylo možno jednat dál. Návrh byl jednoduchý: protože mikrobiologické laboratoře nemají potřebné vybavení, je nutno je více financovat z devizových prostředků. Nevím, co se dělo v pozadí a kde jsem byl prověřován, ale mohl jsem ve vedlejší úvazku 0,2 začít působit jako referent-konzultant. Zřejmě proto, že jsem se zabýval diagnostikou, identifikační skupina měla dobrý ohlas, minisymposia v Mariánských Lázních měla stabilní účastníky z řad mikrobiologů hygienické služby a zabýval jsem se přístrojovou technikou a počítači v mikrobiologii. Nešlo o funkci, která by někoho ohrožovala, ale mohl jsem podávat návrhy vyplňováním referátů, které putovaly výše.

Vzhledem k tehdejší epidemii hepatitidy typu A byly následně uvolněny prostředky a já vyjednal určitou část z nich pro mikrobiologické laboratoře hygienické služby. Dalším cílem bylo obstarat zařízení pro automatické plnění destiček antibiotiky pro kvantitativní vyšetřování citlivosti a inokulátor. Ve velkých laboratořích se kvantitativní vyšetření citlivosti výrazně zlepšilo. O metodě jsme natočili v Krátkém filmu instruktážní film přímo v laboratořích OHS a KHS. Čas od času jsem mohl hovořit s hlavní hygieničkou a vysvětlovat jí podstatu věci.

— TRAMPOTY S ROZHÝBÁNÍM SOCIALISTICKÉ VÝROBY PRO MIKROBIOLOGII

Problém, který bylo těžko řešit, spočíval v nedostatku spotřebního laboratorního materiálu. Nezbyvalo proto než pohnout některými závody, aby ho začaly vyrábět. Pokud se uvolily, vyžadovaly dodat všechno k výrobě hotové – informace, zdůvodnění, nákresy i provádět testování. Podařilo se, že se začaly podle mého návrhu vyrábět kultivační destičky standardního rozměru, s šesti čtvercovitými mističkami, jež se plnily agarem. A dokonce také v jiné továrně začali vyrábět plastové kalibrované bakteriologické kličky, které měly následně značný odbyt. Kalibrované kličky a kultivační destičky tvořily sadu k semikvantitativnímu kultivačnímu vyšetření bakteriurie. Dnes je toto vyšetření po právu z pochopitelných ekonomických i metodologických důvodů opuštěno.

Mikrobiologové ve světě v té době prováděli diagnostické testy k identifikaci bakterií ve speciálních soupravách mikrotestů. Přes veškerou snahu nepadalo v úvahu, že by byly dováženy. Proto jsem se snažil zavést mikrotesty v zmíněných standardních polystyrenových mikrotitračních destičkách. O nejjisté komoditě, o níž nebylo jasno, k čemu slouží, a jaký by byl odbyt, nechtěly kontaktované továrny ani slyšet. Naposledy jsem se zaměřil na známý podnik Okula Nýrsko, který lisoval plasty. Přiblížit se oficiálně nebylo možné, neměli zájem. Pro ty, kdo dodnes polystyrenové destičky užívají a nemají tušení, jak to v reálném socialismu chodilo, stojí za to vylíčit postup.

Nastoupil jsem cestu šedou zónou, tedy mimo vládnoucí stranu, příslušná ministerstva, ředitelství továrny a odbory. Bylo to jak zápletko komplikovaného divadelního kusu: jedna bystrá dáma, kterou jsem od dětství oslovoval teto, bývalá sekretářka jednoho předválečného ministerského předsedy, jezdila se svým mužem, bratrancem mého otce, pěvcem Národního divadla, do Hojsovy Stráže. Přijel jsem tam jednou na motorce na návštěvu a zmínil, jaké mám potíže také s Okulou. Teta pochopila a slíbila pomoc. Nýrsko je nedaleko a soused v Hojsově Stráži byl mistrem v Okule. Asi byl také inteligentní, takže pak už jsem dodal nákres, jednou tam zajel a ukázalo se, že to jde, a výroba se rozběhla.

Destičky byly jen prvním krokem, bylo nutné připravit i vlastní mikrotesty. Protože jsme měli dobré zkušenosti se spoluprací v diagnostice, vypočítal jsem sestavu testů z hlediska optimální diskriminační schopnosti a upravil je podle jednoduchosti přípravy a ekonomiky. Pilná a znalá Věra Paučková z OHS v Opavě modifikovala a otestovala receptury a společně s Josefem Dubnem jsme začali jednat s n.p. Lachema zprvu o výrobě sestavy 12 a později i 24 testů pro diagnostiku střevních tyčků. Firma si při vývoji vyžadovala pomoc při modifikaci receptury, zejména od Věry Paučkové. Jednání s Lachemou bylo velmi namáhavé, avšak výsledek byl nakonec pro ni úspěšný a Lachema začala vyrábět Enterotest, destičku naplněnou 8 řadami 12 lyofilizovaných půd pro diagnostiku 8 izolátů. Od tehdejšího kapitána průmyslu jsme byli odměněni diplomem a i na poměry oné doby nevelkou sumou za zlepšovací návrh či průmyslový vzor. Produkt byl později rozšířen na jiné skupiny mikrobů a vyrábí se dodnes.

— **POČÁTKY INFORMATIKY V KLINICKÉ MIKROBIOLOGII**

Když se mi v sedmdesátých letech podařilo obchvaty byrokracie dostat na ústav programovatelný kalkulátor, otevřely se mi tím velké možnosti nějak zaznamenávat data o diagnostice a o rezistenci bakterií k antibiotikům. Tato formulace se v dnešní době jeví oprávněně jako nepřesná a mlhavá, ale vystihuje stav v oboru před více než čtyřiceti lety, a to nejen u nás.

Naše práce publikované na tuzemském fóru v letech 1974 a 1978 měly dobový název Zpracování dat v klinické mikrobiologii, Zpracování dat antibiotické rezistence, Informační systém v klinické mikrobiologii a byly zároveň prvními vlaštvkami využití informatiky v mikrobiologii u nás.

Organizovat sběr dat bylo náročné. Dosud se tím u nás nikdo nezabýval, v laboratořích nebylo potřebné přístrojové vybavení. Práce to byla dobrovolná. Vzhledem k dobré pověsti identifikační skupiny se však hnuly

ledy a podařilo se dohodnout systém sběru dat na děrných štítcích nebo dálkopisem do tehdejšího Institutu hygieny epidemiologie a mikrobiologie. Pomohla i aktivitní podpora volně organizované skupiny z Národní referenční laboratoře pro antibiotika, z níž se později vyvinula institucionálně organizovaná Pracovní skupina pro monitorování antibiotické rezistence.

Po sametovém převratu se situace uvolnila personálně i organizačně. Už v letech 1992 až 1994 jsme vypracovali a tiskli přehled rezistence bakterií ve FNKV a s Národní referenční laboratoří přehled pokrývající Českou republiku. Data z mikrobiologické laboratoře ve FNKV i z celého státu dodávalo do referenční laboratoře více než 30 mikrobiologů, členů pracovní skupiny. Když jsem pak tuto monitorovací činnost vyhodnocoval, poznal jsem, že v rámci možností byla sice přebíraná data spolehlivá, při zpracování jsem je ale poznamenal akademismem a snahou floru v nemocnicích podrobně mapovat. Bylo to užitečné, ale v některých kategoriích nadbytečné. Laboratoř pokračovala později v celostátním monitorování podle vývoje mezinárodních potřeb a byla napojená na evropský EARS-Net.

SURVEILLANCE

Problém rezistence se v osmdesátých a ještě intenzivněji v devadesátých letech stal v jednotlivých zemích naléhavým a ukazovalo se, že může dostat i globální rozměr. V roce 1994 jsem se účastnil porady expertů WHO v Ženevě, na které byla situace shrnuta a na které se hovořilo o nutnosti znát stav rezistence v jednotlivých zemích světa. Diskuze vcelku nikam nevedla, ačkoliv přítomní experti znali problém laboratorně i klinicky. Smysl některých diskuzních vstupů mi unikal, zdálo se, že jsou spíše z nějakého důvodu zadržující. Závěr porady nicméně zdůraznil i potřebu surveillance rezistence u lidí i zvířat na lokální, národní a globální úrovni. Na poradě se v této souvislosti zmiňoval již známý systém lokální nemocniční surveillance WHONET.

Momentální mezera v mezinárodní realizaci surveillance byla patrná, a tak jsem připravil projekt podle doporučení porady WHO.

Jeho cílem bylo zaměřit se na monitorování a sdílení dat z vybraných center, vzorky, bakteriální druhy a rizikové mechanismy rezistence. Byla to vize, která měla naději na realizaci zejména také proto, že jsem na mezinárodních kongresech a konferencích v Montrealu, San Francisku, Berlíně, Londýně, na Sardinii, v Linci, ve Veroně, v chorvatském Brioni organizoval semináře a setkání a při návštěvách v laboratořích seznamoval účastníky se záměrem, provedením a filozofií projektu.

Tato aktivita a její intenzita byla přijímána s jistým překvapením. Vznikla dosti široká korespondence s příslibem účasti a možnosti spolupráce v zasílání dat ke zpracování. K realizaci jsem jako spolupracovníky v informační části získal svého bratra z Ústavu teorie informace a automatizace ČSAV a svého syna z Computer Laboratory MIT, Cambridge, USA. Rodinný výzkumný tým, vzniklý jemným nátlakem, měl výhodu dobré vzájemné komunikace s odborníky obeznámenými s mikrobiologií i s účelem práce.

Vznikl informační systém nazvaný WARN (World Antibiotic Resistance Network). Nabídka služeb byla obsažena v oddílu Aktuální problémy. Jádrem systému byl oddíl Globální monitor pro monitorování, tj. interaktivní zpracování s tabelárním nebo grafickým výstupem. Uživatel mohl získat informace o vybraném druhu významné bakterie, pracovišti, zemi a materiálu v kombinaci a srovnání se stránkami Metody, Odkazy, WHONET a Aktivity WHO.

Systém byl lokalizován na vlastním serveru na ÚTIA AV ČR. Ve zkušebním sledovaném provozu trvajícím 45 dnů se připojilo 4 287 klientů z 39 různých domén. Každý třetí přístup byl do sekce Global s převahou analýzy rezistence pneumokoků, enterokoků a rezistence k aminoglykosidům.

O systému WARN se zmiňují obšírněji proto, že je poučením o roli společenských, ekonomických a vědecko-politických kontextů. Reagoval na potřebu mezinárodní surveillance, deklarovanou WHO. Ve fázi přípravy měl širokou podporu kolegů z první ligy oboru. Když se po čase ukázalo, že projekt lze uskutečnit v celém rozsahu, začal být sběr dat některými původními příznivci znejišťován. Systém přitom byl interaktivní, technicky i koncepčně dobrý, s odpovídajícím softwarem

a vyzkoušeným provozem vlastního serveru. Proč se tedy neujal? Především proto, že data a výsledky mají pro antibiotickou politiku velkou cenu, a hlavně pro strategii výroby. Pouhým příslibem, nezávaznou kolegiální a bez úhrady se nám zaslání dat ze světa do pracoviště v tehdy neprověřené zemi, která dosud nebyla ani v EU, zajistit nepodařilo. Data sbíraná s ekonomickou podporou zejména průmyslu začali zpracovávat někteří výrobci léků.

Možná že kdyby se globální realizace ujala pragmatická osobnost formátu Karla Rašky, dospěl by WARN dále. Patočkova škola, k níž jsem patřil, však byla povytce akademická, spíše zaměřená na poznávání. Až teprve v roce 2015, skoro po dvaceti letech diskuzí a manévřů o WARNu, naservírovala byrokratická administrativa na Valném shromáždění WHO projekt surveillance rezistence systémem GLASS, čili Global Antimicrobial Resistance Surveillance System.

Souhrn poučení z WARNu, který přišel dříve, než na něj byl terén připraven, a byl zaváděn s naivitou a bez silného podporovatele, vystihuje moudrost Kazatele (Všechno na světě má svůj čas ...) a moudrost lidová (Bez peněz do hospody nelez). Avšak práce to byla zábavná a vlastně uspokojivá; čeho si cením nejvíce, je obětavost mých rodinných spolupracovníků.

— KOLONIE BAKTERIÍ, KOLONIZACE PROSTŘEDÍ

Denním chlebem mikrobiologické laboratoře jsou kolonie bakterií. Při lovu bdellofága v Jinonicích mě upoutaly bakterie s velmi bizarními koloniemi. Staly se impulsem vrátit se v laboratoři k základním otázkám: co jsou kolonie, jak vypadají a proč jsou? Jsou to jen hromádky bakterií, nebo něco víc? Bohatost tvaru nabízela volit jako metodu model co nejvíce simulující dynamiku morfogeneze kolonie.

Pravidla funkce modelu byla odvozena při přímém sledování množení buněk našeho *B. pumilus*, jenž byl izolován z pražských odpadních vod. Buňka je reprezentována jedním pixelem. Má atribut polohy, vitality a původu. Buňky se množí v náhodném sledu tak, že

se umísťujú rovněž náhodným směrem lomeným v pravém úhlu o několik míst na neobsazené místo. Jejich životnost je omezená, po určité době určené počtem generací nebo frakcí začnou všechny aktivní (živé) odumírat. Vygenerovaný útvar má podobu nehomogenní kolonie s roztrpenými dendritickými výběžky. Tvar je určen parametry, jako je vzdálenost obsazovaného místa, počet volných míst v okolí umístění buňky, konečná velikost populace, počet živých buněk. Změnou parametrů v modelu lze docílit různou dynamiku růstu a výslednou morfologii modelové kolonie.

Práce o fraktálové geometrii kolonie a funkce modelu měla překvapivý ohlas v okruhu biologů, kteří se touto tematikou začali zabývat. Takže žádná světová sláva, publikaci si však vyžádal prestižní časopis *Trends in Microbiology*, byl jsem pozván diskutovat o tématu na semináři na Chicagské univerzitě a řídil jsem sekci s touto tematikou na 7. světovém kongresu mikrobiologů v roce 1994 v Praze.

STAROBYLÉ POZOROVÁNÍ PŘÍRODOZPYTCE PŘED PENZÍ

Proteus mirabilis je mikrob studentům i lékařům dobře známý. Je odolný až agresivní, po povrchu agaru se plazí. Tento mikrob se mi proto náramně hodil k pozorování kolonizace, tj. obsazování životního prostoru, což je obecná vlastnost organismů na Zemi. Včetně člověka.

Tedy co jsem viděl: K pohybu spontánně aktivované klidové krátké buňky se prodlužují až do vlákna. Vydávají se vpřed v hejnu na hrotu obtočeném ohnutými buňkami, jež usnadňují pohyb hejna vpřed. Hejno si razí energicky cestu okolními ještě klidovými buňkami. Toto šíření v hejnu představuje koordinovaný pohyb mnoha buněk, mezi nimiž existuje komunikace a účelová funkční diferenciací. Spolupracují inteligencí hejna, založené na kolektivní navigaci známé u ryb, ptáků či hmyzu. Jakmile se buňky usadí, vrací se do klidového stavu a původní délky.

Laskavému čtenáři je určena omluva: moje práce zde vylíčená nebyla řádně publikována jako vědecká. Vlídne se jí ujal oblíbený Vesmír.

Jde tedy o trpělivé pozorování mikrosvěta a o volbu podmínek pro bakterie k akci. A k tomu doznání: celý život rád pozoruji bakterie v mikroskopu, zvláště živé. Obrazem v mikroskopu jsem doslova (použiji slovo, které jinak nemám rád a v Americe se jím plýtvá) fascinován.

Velmi mnoho zjistil o chování bakterií Eshel Ben-Jacob, profesor fyziky v Tel Avivu. Po publikaci matematického modelu morfogeneze kolonií v Nature v roce 1994 následovaly desítky prací. Spojením mikrobiologických experimentů, úvah, výpočtů a modelování dospěl k závěru, že bakterie spolu komunikují, spolupracují k dosažení cíle, jsou nadány kvantifikovatelnou sociální inteligencí, chrání si své území tvorbou toxinu i proti klonu téhož druhu. Jeho závěry o sociálním chování bakterií byly v následujících letech potvrzeny studiem genetiky mezibuněčných signálů. Zaujala ho také estetická stránka bizarních kolonií různých bacilů. Obrázky publikoval na svých stránkách serveru Telavivské university.

VYZNÁNÍ NOVOTÁM

Ohlížet se zpátky životem chce víc než připomínat si fakta, děje, situace. Člověk se musí chtít nechtě vyznat i ze svého soukromí a vyprávět nejen o tom, co dělal, ale sám sobě odpovědět, proč to dělal.

Kdybych na tuhle otázku musel odpovídat na fóru skeptiků, k nimž se hlásím, řekl bych, že proto, že mě odjakživa přitahovaly nové myšlenky, koncepce i vynálezy, něco, co přináší kvalitativní změnu, třeba nové technologie. Vždycky jsem zvědavý, jak věci fungují, rád podléhám pokušení a touze je vyzkoušet. A navíc jsem byl vždycky umíněný. A kdyby se mě někdo z kolegů skeptiků zeptal, proč jsem s takovým motivačním vybavením nedosáhl větších úspěchů, mohl bych jen pokrčit rameny nebo odpovědět historkou o profesoru Patočkovi, jak mi ji vyprávěl Dimitrij Slonim.

Bylo to v dávné době ústavu, snad jsem tam ještě nebyl. Na stěně laboratoře vynesli malíři linku, která dělí stěnu od stropu. Patočka prý vzal štěteček, namočil a táhl. Bezchybně. A bystrý Dimitrij se ptal,

pročpak pan profesor, když je známo, jak rád má výtvarné umění a též mu to se štětcem tak dobře jde, proč nemaloval? Patočka posmutněle pravil: „Maloval bych, maloval, ale Bůh mi nedal talent.“

UČITELÉ

O FRANTIŠKU PATOČKVI

Nevím, zda jsem měl v mládí tak málo zkušeností, ale rozhodně jsem byl opatrný s úsudkem, abych někoho prohlásil za svůj ideál. Ideální osoba se přece přijímá se vším všudy a v komplexu vlastností a to je velmi ošemetná věc. V roce 1968 bylo na zdech a nárožích jako reakce na vpád okupačních vojsk možno číst: Svoboda, Dubček, Černík, tehdejší politické ideály a naděje. Kam zašli oni a kam jsme se se svou důvěrou dostali my? Rozdílné dva světy a rozdílné osoby neporovnávám, ale chci jen říci, že mít absolutní ideál je riskantní. Proto nemohu ani mluvit o vzoru, spíše o obdivu vlastností vhodných následování.

Studoval jsem v době, která nebyla zaměřena dnešní inflací profesorů. Na lékařské fakultě byli skoro všichni profesori a docenti, kromě těch, kteří se dali do služeb komunismu, hodni svého titulu a respektu. Asi nejvíc z těch, s nimiž jsem se setkával, pak profesor František Patočka.

...

Strávil jsem v jeho blízkosti přes polovinu svých let, až do jeho odchodu z tohoto světa. Nikdy mě nenapadlo, že bych od něj odešel. V šedesátých letech jsem byl požádán, abych vedl výuku mikrobiologie na pediatrické fakultě. Na popud profesorky Benešové, vedoucí tamní katedry patologie, mi po dvou letech děkan fakulty nabídl definitivní místo šéfa mikrobiologie. Ačkoliv jsem tam měl otevřenou cestu k habilitaci a s profesorkou Benešovou jsem překvapivě dobře vycházel, zůstal jsem v Patočkově ústavu. Byl k tomu důvod, vždyť ve své době byl František Patočka v Československu vždy číslem jedna lékařské mikrobiologie.

Patočka byl i osobitým učitelem. Byl výborný řečník s dramatickým projevem založeným na dynamice hlasu. Přednášku začínal skoro ostýchavě, sotva ho bylo slyšet. Po chvíli přidával na důrazu a zanedlouho už burácel, když třeba naléhavě prolašoval lapidární metaforou pyogenního streptokoka za veřejného nepřítele číslo jedna. Hlasový příliv několikrát opakoval a občas, jako by si nevšímal auditoria, upil vody z připravené skleničky. A jako kdyby se s pronášenou myšlenkou

nemohl v tu chvíli rozloučit, před prvním douškem vhučel ještě několik slov do hloubi sklenky. Jeho přednes nám imponoval, zároveň jsme se nad ním se vši úctou usmívali.

Měl i osobitý písemný projev. Málokdy tvořil a psal sám, skoro nikdy; vlastně vždy jenom diktoval. K tomu využíval jako samozřejmosti služeb mladších kolegů, a to většinou pozdě odpoledne a večer. Sloh to byl košatý, dlouhá souvětí, s poněkud archaickými slovními tvary a vazbami. Nerad se loučil s infinitivy sloves na -ti, jak to bylo pravidlem v dobách jeho mládí a s trpným rodem sloves. Patočkův styl vyrostl ze způsobu vzdělávání středoškolskými profesory za Rakouska a později rozkvětem vědy v mladé republice, záhy ovlivněné rovněž květnatou frankofonní kulturou. My o generaci mladší jsme pak trochu potouchle citovali vazby typu: „jak námi opakovaně intimováno“, „dle mého soudu“, „via facti“.

Patočka miloval výtvarné umění a architekturu, uměl o tom všem dobře vyprávět, stejně to platilo o věcech víry a církve. Ve vědě měl originální nápady a instinkt pro aktuální novinky i zajímavosti vědy, spojené s obecnou kulturou. Jeho raná práce o vitalitě bakteriálních spor nejen odráží jeho styl, ale je i klíčem k některým stránkám jeho osobnosti.

Posuďte sami z malého úryvku. Text plyne a nakonec Resumé uvádí:

*Náhodou se stalo, že jeden z nás přišel o dovolené do staroslavného města Klatov a jeho pozornost upoutaly, jako jistě každého lékaře, proslulé mumie v jesuitských katakombách. Zevrubnou prohlídkou mumii a z ústního podání se mohl poté bezpečně přesvědčiti, že ve všech případech běží skutečně o přirozenou mumifikaci a nikoliv o balsamizaci. Prohlídka těchto namnoze vzácně zachová-
ných těl lidských, z nichž nejstarší bylo pohřbeno do katakomb před 250ti lety a nejmladší před 150ti lety, musela téměř samozřejmě u bakteriologa vyvolati úvahu o tom, co se asi stalo s anaerobní intestinální florou, která, jak známo, je pramenem putrefakčních procesů každého lidského i zvířecího organismu za tak dlouhou dobu. Uvážíme-li, jak je hniloba mrtvého těla za normálních poměrů mohutný a nezadržitelný proces, nezbyvá než žasnouti nad tím, že může býti za určitých okolností zaražen poměrně nevinnými faktory, umožňujícími přiroze-
nou mumifikaci a o nichž se domníváme, že je známe.*

(...)

Průkaz popsaných atypických variant střevních anaerobiontů v intestinálním obsahu mumii, spolu s negativním nálezem prakticky nepatrně sporujícího bacila plynové flegmony, ale s hojnou přítomností posledně uvedeného bacila v bezprostředním okolí mumii, zdá se mluvití značně přesvědčivě pro to, že vypěstované anaerobionty pocházely z původních střevních spor, které byly ve stavu latence téměř po dvě století.

I když nelze toto tvrzení uvést s naprostou jistotou, svědčí většina uvedených a v práci blíže rozvedených faktů pro to, že bakteriální spory mohou za určitých podmínek přežít i po dobu delší nežli 150 let.

Připomeňme si, že z té doby nelze najít práci o maximálním stáří bakteriálních spor a že až za sedmdesát let byly novými metodami nalezeny aktivní spory v útrobach včely uchované v jantaru starém přes 20 milionů let.

•••

Patočka byl pověstný svým zevnějškem – vždy perfektně padnoucí oblek, boty s perforovaným vzorem a elegantní patinou, bezvadně vyleštěné. Pochopitelně vždy také vyholen s následnou vůní kolínské vody 4711 a nikdy jiné. Zvykli jsme si na paradox jeho klobouku – k elegantnímu raglánu nosil šedý klobouk s černou stuhou, více než méně omšelý, promáčklý do formy vpředu jako vzadu a na ostrém předním přehybu s dírkou. Nepochybně prvotřídní kvality – přestál i autoklávování, jímž mu měla být dodána stálejší forma. Patočka byl zkrátka elegán neboli fešák.

Čtyřicet let komunismu mu znemožnilo pronikat do světa. Od cizí vědecké komunity byl izolován. Kdo z ciziny nepřijel za ním, s tím se setkat nemohl. U mocných fakulty nebyl dobře zapsán, navštěvoval kostely, neskrýval svou víru ani přesvědčení a nepapouškoval povinné úlitby. Pro jeho odbornost ho však fakulta potřebovala, a tak byl vynuceně a zvláštním způsobem respektován. V tomto směru pro něj mnoho udělal Ctirad John. Patočka byl také tolerován jako přednosta ústavu, jeho odborná autorita v obci mikrobiologů byla nezpochybnitelná. Disidentem nebyl. Jeho bratr, filozof Jan Patočka, ho v ústavu občas na-

vštěvoval, většinou, aby mu pomohl s francouzskými texty. Byl to člověk velmi laskavý, vždy s námi pohovořil, když na svého bratra čekal v kanceláři ústavu.

Uvnitř ústavu byl Patočka vládcem osvíceným, který si své pozice užíval, ale nezneužíval. Vzhledem k obtížné době se ústav podobal dvoru zchudlého šlechtice. Některým zaměstnancům náležely zvykovým právem jisté – nevyhnutelné – povinnosti. Paní Císařová, společenská elegantní dáma, fungovala jako sekretářka a Kerberos zároveň. Měla absolutní přehled o činnosti a povinnostech svého respektovaného a občas ironizovaného šéfa. Balila mu zavazadla na služební cesty. Také mu napouštěla vodu do vany v neútulné koupelně v nejvyšším patře ústavu s výhledem na Smíchov. Pro nás byla tato místnost čímsi jako třináctou komnatou.

Pan Jonák, zvěřinář, chodil s oděvy do čistírny a z čistírny. Pan Erhard, topič a údržbář, pečoval o červeného Spartaka; šoféroval ho, a navíc s ním po noci tajně na černo taxikařil. Uklízečka paní Frejková nosila z menzy oběd v patrových kastrůlcích a ukládala ho do staré skříně na chodbě před dveřmi pracovny a po vypršení odpoledního klidu přihřívala v horkovzdušném sterilizátoru. Na jídlo byl totiž pan profesor skutečně nenáročný. Všechny osobní služby přiměřeně ze svého honoroval.

Pracovnu měl celkem malou a skromnou – psací stůl, knihovna, v níž upoutávala monografie Žena, věčná inspirace umění. Křeslo, na jehož opěradle bývala přetažena béžová pletená vestička, pokud si ji neoblékl. Na stěně velký obraz od Rabase. Nechodil do divadla, do kina a kupodivu neměl zálibu v hudbě. Dominantní imobilii pracovny byl široký gauč. Byl pokrytý separátkami, spisy, dopisy, časopisy, rukopisy, vše přehledně a ve vrstvách. Pan profesor v ústavu často nocoval. Neměli jsme představu, jak a kam ty spisy před spaním stěhuje.

Z domova do ústavu chodil po poledni (ne po obědě), a tak dopoledne řinčely z bytu ve vinohradské Hviezdoslavově ulici na Albertov telefony s dotazy, pokyny a vzkazy. Vzkazy byly většinou velmi rafinovaně dirigované jako „...kolego, řekněte panu Šimáčkovi, aby řekl paní Císařové, aby řekla doktorovi tomu či onomu, aby mi zavolal“. Sám vytáčet číslo ústavu zřídká.

Do ústavu přicházel pln čerstvě načtených mikrobiologických noviněk, které sdílel s každým z nás, koho kde potkal. Bylo-li to třeba, pak cesta po albertovských schodech dolů trvala hodně dlouho, zastávky na každém asi tak pátém schodu s příslušným výkladem. Pokud došel do ústavu sám, sděloval novinky nám, kteří jsme se kolem něj shromáždili na chodbě před komorovým termostatem.

Zásadou profesora Patočky v řešení problému byl vědecký přístup. Vyžadoval vědeckou korektnost a exaktnost, dnešními očima možná úsměvnou, ale tehdy zásadní. V praxi identifikoval všechny bakterie, které vyrostly, sedával s panem Stárkou a slečnou Lyerovou, svými dvorními laboranty před hromadami Petriho misek a uvažoval. Dnes sice taková praxe patří minulosti, obráží však důležitou zásadu otevřených očí a otevřené mysli, která vede k objevům. „Technika (jejich) izolace zejména u druhů anaerobních bývá velmi obtížnou a zdlouhavou, takže se může zdáti, že si tím přiděláváme velmi značnou a přitom na první pohled neužitečnou práci.“ Ale: „... každý náš výsledek má být považován eventuálně za doprovod případné vědecké práce“. V Patočkových žácích zanechala zásada exaktního a hloubavého, tedy vědeckého přístupu prospěšné stopy.

Některým z okolí profesora Patočky jeho hraběcí způsoby vadily. Působil snad egocentricky, ale na druhé straně byl demokrat, který svou osobu překvapivě uměl ironizovat. Je nutno říci, že imponoval všem kolem, starším i mladším. Skoro jako svatokrádež jsem pocítoval, když ho jednou jeho neteř oslovovala Frantíku. Když jsme jeho postoje či chování ironizovali, bylo to nejspíš proto, abychom si ho sami pro sebe přiblížili.

Ani v nejmenším nebyl snob, či dokonce narcis. Nemusel, byl přirozený a každému ponechal, aby ho četl, jak chtěl. Nerozpakoval se před svými spolupracovníky pokorně přiznat prohru, omyl nebo neznalost.

Také jsme se několikrát vzbouřili – když jsme my mladší chtěli věci dělat jinak, nově a jednodušeji: jednou to byla náplň a organizace praktik, jindy skripta. Pan profesor ustupoval od svého konzervatismu velmi nerad a řešil to tak, že ustoupil, ale nějaký čas s námi nemluvil. Takto každá strana hrála své předem dané generační role, nutné k správnému běhu a vývoji věcí.

Mocní Patočkovi vrstevníci se k němu příliš dobře nechovali. Ač kryti režimem, snad dokonce žárlili. Občas spadlo pár drobtů se stolu boháčova, jako expertní cesty do zahraničí pro mezinárodní organizaci, jejichž náplň se nesrovnávala s úrovní jeho intelektu a zkušenostmi.

Jen jeden z jeho bývalých spolupracovníků z raných dob o něm ve svých memoárech pronesl nespravedlivý soud, vedený hojením vlastních ran. Patočka měl přátele, ne pivní druhy, byl dobrým diplomatem a vyjednávačem, měl jasnou představu a některé spolupracovníky neprotlačoval ze srozumitelných důvodů.

Může se zdát, že tu líčím cosi jako ztracený ráj. Jenže on to možná přes veškerou nepřízeň tehdy panujících poměrů a ve srovnání s vůkol tlejícím „lidově demokratickým režimem“ do jisté míry pracovní ráj byl. Ale je také možné, že člověk jen s nabytými roky vzpomíná spíše na všechno dobré a ještě lepší, osoby dostávají zářivější obrysy a vyvstávají jejich dobré vlastnosti. Ať je to jak chce, nejsem historik, ale vypravěč vzpomínek, snažící se být co nejlíže pravdě.

•••

Ještě pár vzpomínek ryze osobních. První je historka s plnovousem. Protože mnozí muži z mého rodu Bořkovců, zejména můj dědeček i milý bratranec mé matky, měli plnovous, chtěl jsem ho nosit také. Nezapadlo v úvahu. Nevím přesně, proč profesor Patočka kladl takový odpor. Po staru jsem to vnímal tak, že já jsem jeho asistent, a když nechce, tak fousy nebudou. Že prý katoličtí duchovní je také nenosí. To sice byla pravda, ale nevěděl jsem proč. Argumentoval jsem a ukazoval, že svatý Petr zastupující na Zemi Krista fousy měl. Tyto diskuze se odehrávaly v polovážné rovině, ale fousy nepřicházely v úvahu. Až když jsem se vrátil z pracovního pobytu v súdánském Chartúmu, za přispění mé ženy a povídání o dcerušce (ač nahlas nevyslovené) povolení přišlo. Od těch dob dodnes mám plnovous.

Mimochodem, pár dní před odjezdem do Chartúmu jsme se s ženou jeli s panem profesorem rozloučit na jeho letní sídlo do Mukařova. Ke konci přišla řeč na něžnou plastiku Tismické Madony, kterou jsem měl moc rád, a pan profesor o ní vyprávěl. Poznal moje zaujetí a nabí-

dl, abychom se před odjezdem, už vpozdvečer, do románského kostela v Tismicích, vzdálených asi 10 kilometrů, zajeli podívat, že je tam ke shlédnutí. Přijeli jsme, Madona byla sice uvnitř, ale kostel už byl zamčen. (Dnes je uvnitř kopie Madony, protože s výbuchem svobody v roce 1990 byla původní soška ukradena). Kostel Nanebevzetí Panny Marie jsme tenkrát jen obešli a vrátili se do Mukařova. Moc jsem si té historiky vážil.

Možná se zdá, že tu pyšně a s chloubou líčím náš vztah jako „já pán, ty pán“. Tak tomu nebylo. Můj vztah k profesoru Patočkovi byl hluboce zakořeněný, obdivný, plný respektu a radosti z přijímání některých projevů přízně. Jako respekt to možná někdy tak úplně nevypadalo, mluvil jsem třeba málo opatrně a snažil prosazovat nápady s mírnou vehemencí, až jsem byl jednou ve služebním styku upozorněn: doktore Schindlere, jste trochu přidržený.

Nepochybují, že podobné osobní vzpomínky má mnoho mých kamarádů a kolegů. Nebyl jsem privilegovaná výjimka, ba dokonce myslím, že profesor Patočka chtěl ukázat každému jinou tvář než tu služební.

Prof. MUDr. František Patočka, DrSc., (22. října 1904 – 14. března 1985). Svého času nejmladší univerzitní docent, vzdělaný a nadaný. Dlouholetý přednosta Ústavu pro lékařskou mikrobiologii a imunologii Fakulty všeobecného lékařství UK.

František Patočka měl vše, co potřeboval – výbornou paměť, vynalézavou kombinační schopnost, vědecký instinkt, absolutní oddanost oboru a velkou píli. Měl vzácnou intuici pro vše nové nebo už i známé a opomíjené. Uvědomme si, že před více než osmdesáti léty se nezdálo, že se infekční nemoci budou léčit nějakými produkty mikrobů nebo že bude in vitro možno izolovat a studovat viry, v té době ještě záhadné původce infekcí.

František Patočka tehdy ve své habilitační práci popsal povahu jím preparovaného antibiotického produktu, mikroba, jehož sám izoloval a nazval *Polyococcus honli*. Už tehdy Patočka předpokládal, že tkáňové kultury bude ve virologii možno využívat. Tehdy vypracoval citlivou metodu izolace bakterií, včetně anaerobů z krve, ve speciálních skleněných tak zvaných Patočkových

nádobkách. Metoda se u nás užívala po téměř padesát let. I v dalších letech ho intuice a úvaha vedla ke studiu anaerobních bakterií, nebezpečného *Bacillus anthracis*, L-forem bakterií, korynebakterií, původců antropozoonos. Správné bylo jeho rozhodnutí pro studium prasečí obrny jako modelu poliomyelitidy.

V určité době byl fascinován biochemií bakterií a vytrvale věnoval pozornost bakteriálním toxinům. Brilantní byl jeho světově uznávaný postup v odhalení tehdy málo známého mikroba *Listeria monocytogenes* jako původce sepsí novorozenců. Díky jeho odborné autoritě a umění jednat těšil se obor mikrobiologie na tehdejší Fakultě všeobecného lékařství UK velkému respektu. Vědecký rozvoj jeho žáků, kteří neprojevovali příchýlnost k tehdejšímu režimu, však byl vedením fakulty a oportunisty v komunistické straně potlačován. Po převratu v roce 1989, jehož se Patočka nedočkal, už mnoho času na revitalizaci jeho školy nezbývalo.

O CTIRADU JOHNOVI

Ctirad John mé první kroky hodně ovlivnil, jako osobnost i jako odborník. Měl jsem to štěstí, že jsem se před 65 lety stal jeho učedníkem.

Čerstvě po maturitě jsem se dva měsíce rozhlížel v laboratoři střešovické nemocnice, kde si on, o deset let starší, odbýval vojenskou prezenční službu. Když se pak z vojny vrátil, splnil mé přání, uvedl mě do Mikrobiologického ústavu a představil profesoru Patočkovi. Učil mě, jak se v laboratoři pracuje, bral mě s sebou na nejrůznější konferen- ce a za pár let učení a poslěze i spolupráce jsem již byl jeho tovaryšem a pracoval s ním v jeho nevelké laboratoři.

Honili jsme po plotnách a myších kandidy, bádali o alicinu – antimikrobní látce v česneku, dohlíželi i o víkendech na zvířata s experimentální brucelózou. Mnoho vyprávěl, žasl jsem, co všechno podnikal v mládí v Písku, jak korespondoval s autoritami české kultury, pořádal, hrál i psal divadelní představení. Našli jsme k sobě cestu nejen skrze mikrobiologii, ale i díky společnými zájmům o literaturu, divadlo a o vše kolem. Sdíleli jsme obzvláštní lásky – Fraňu Šrámka a dodnes Joana Miró. Rozuměli jsme si pak i ve všeli- jakých taškařicích v ústavu i v tvůrčím zlobení pana profesora Patočky, jehož ovšem on byl po léta štítem a pevnou kotvou. Sblížily se i naše rodiny.

Stipendijní pobyt v Pasteurově ústavu v letech 1961–1962 znamenal pro Ctirada mohutný impuls. Paříž nasával – Théâtre National Populaire, divadelní velikány George Wilsona, Jean Vilara, stopy Jean Paula Sartra, Louise Aragona a především Alberta Camuse a samozřejmě šansoniéry Aznavoura, Bécauda, Montanda. V Pasteurově ústavu byl okouzlen genetikou bakterií a pozdějšími nobelisty Jacquesem Monodem, Françoisem Jacobem, ale především Pierrem Grabarem, u něhož pracoval. Tehdy se rozhodlo o jeho dalším zaměření. Na imunologii. Po této cestě jsem se s ním sice nevydal, byl jsem zcela fixován na bakterie, ale překryv společných zájmů přetrvával.

Odkud se u něj ta humanitní kultura vzala? Podědil mnoho po otci – učiteli, vzdělavateli, nadšeném divadelníkovi, výtvarníkovi, pokrokaři, sumou obdivuhodném občanu jižních Čech, jaké dnešní doba už neumí rodit.

Asi i po něm Ctirad podědil, že je učitel se vším všudy. Jeho neokázalé přednášky byly oblíbené, zdobil je vytříbený sloh. Díky své osobitosti byly alternativní nabídkou vedle mistrných přednášek profesora Patočky. Pro imunologii získal studenty, ze kterých se po světě i doma stali význační badatelé.

Jako učitel, přednosta ústavu, kolega, oponent a recenzent vlídně aplikoval zásadu *primum non nocere*. Také proto byl vyhledávaným diplomatem při řešení širších pedagogických a vědeckých problémů naší země. Formován svými inherentními láskami z mládí, vědou a divadlem, se stavěl k událostem a problémům jak se střízlivou rozvahou, tak s emociálním dramatickým apelem.

Po odchodu z fakulty měl Ctirad John čas naplno rozvinout své touhy. Věk poněkud oslabil tělo, ne však jeho záviděníhodnou nesku-tečnou paměť na osoby a události. Odjakživa rád posloužil bližnímu detailem z jeho vlastního života, který ovšem jemu samotnému z paměti vymizel.

Paměť umocňuje trvalou stylistickou virtuozitu. Nadiktoval tři knihy paměti a vzpomínek, jednu v autorské spolupráci a dvě ve spolupráci redigoval. A protože vedle něj prožívám 66 let, mohu říci, že v tom, o čem píše, nevynechal sebemenší detail.

V nedávných letech se začal zamýšlet nad uspořádáním myslí lékařů, zkrátka jejich duše. Dvě knižní díla, která inicioval a redigoval, nesou jednoznačný titul *O duši medika* a *O duši lékaře*. Autoři příspěvků jsou převážně pozvaní lékaři, tematicky nijak zvlášť úkolovaní. Jsou bezděčnými objekty i subjekty hledání odpovědi na velice podstatnou otázku: Duše jedince formuje (dobrého) lékaře, nebo (až teprve) medicína formuje duši člověka-lékaře? Závěr je ponechán čtenáři.

Může být tesáno: Ctirad John má respekt lékařů.

Prof. MUDr. Ctirad John, DrSc. (1920). Imunolog, emeritní přednosta Ústavu lékařské mikrobiologie a imunologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, člen Učené společnosti České republiky, zakládající člen České lékařské akademie, Rytíř lékařského stavu. Po osm let byl členem etické komise Akademie věd České republiky, přes třicet let předsedou redakční rady Acta Universitatis Carolinae Medica. Byl mnohokrát oceněn – Purkyňovou stříbrnou medailí, zlatou plaketou Jana Evangelisty Purkyně, Jubilejní medailí Univerzity Karlovy a řadou dalších poct.

PŘÁTELE A ŽÁCI

Přátelství je věc složitá, skoro jako rodina. Jsou celoživotní přátelé, se kterými se stýkáte po desetiletí, jsou rodinní přátelé, jsou kamarádi, jsou dávní dobří známí, jsou zapomenutí i nezapomenutelní, jsou přátelé dávní a trvalí, vzácně jsou i přátelství nedávno navázaná.

V životě potkáváme mnoho lidí, a jen z některých se stanou přátelé. Člověk přátele posbírá nejčastěji tam, kde se nejvíce pohybuje. Uvědomuji si, že skoro všechna má trvalá přátelství vznikla ve škole, na gymnáziu, na fakultě při studiu i pak při učitelování nebo ve vědě.

—

ZDENĚK

Z dob gymnaziálního studia k nejbližším patřil milý, nadaný kamarád a přítel, snadný dobytý dívkách i dámských srdcí Zdeněk, od primy do promoce a ještě pak dále. Matka z uherskohradištské honorace, otec pediatr, prostý Jihočech, od obou získal dobré vlastnosti. Po mamince moravské nadání na muziku a zručné ruce, po otci blízký vztah k prostým Čechům i později k Bavorákům. Šikovný automontér, konstruktér vozítek, zubař, pianista a vedoucí Pražského dixielandu, sběratel motocyklů, heligonek a kamer Leica, bohužel alkoholik. Ačkoli stomatolog, v emigraci vlastní vinou nezbohatl. Na univerzitě v Mnichově plno titulu Akademischer Oberrat, Dr. Zdeněk Čamrda. Zemřel za pianem, pochován si přál být na Olšanech, kde náhrobní desku s jeho jménem na hrobu rodičů ukradli.

—

JAROSLAV

Od tercie do promoce a pak dodnes trvá přátelství s Jaroslavem. Otec známý noblesní ortopéd původně z Jiráskovy kliniky, zachránce menisků sportovců třicátých a čtyřicátých let, důstojník zdravotní služby, kapacita ve střešovické Vojenské nemocnici. Němci poháněný v krátké době z Prahy na Kladno, pak do Vysokého Mýta, po roce čtyřicátém pátem návrat do střešovické nemocnice a po třech letech odtud komunisty opět vyhnán.

Na gymnáziu jsme Jaroslav i já žili s ostatními podařenými kamarády veselým, leč mravným životem, zvažnějící před maturitou. Byli jsme od prvního pohledu nesourodá dvojice, on vysoký, černovlasý s modrými očima, já spíše pyknik a komediant. Šest let jsme spolu studovali medicínu. Spolu znamená pilně, synchronně a neustále spolu – ve škole i v univerzitní knihovně, zde peripateticky opakujícíce.

Zahleděli jsme se společně, aniž bychom si to sdělovali, do jedné urostlé inteligentní kolegyně, jež nakonec odešla s jistým stomatologem, asi vášnivým Maďarem, do Bratislavy. Já jsem ve studiu klinických oborů nepatrně polevil ve prospěch práce v Mikrobiologickém ústavu, zatímco Jarda odhodlaný pro chirurgii promoval s červeným diplomem. A protože se životy lidí dovedou všelijak prolínat a klikatit v čase a prostoru, stalo se, že naše dcery byly a jsou dobré přítelkyně, až tak, že se Jaroslavova dcera nakonec stala mou švagrovou, a tudíž tetou mé dcery. MUDr. Jaroslav Vích odešel do důchodu jako primář kladenské ortopedie a čestně následuje otce svým umem a pověstí.

—

JIRÍ

Stalo se, že jsem jednou měl zajistit na chodbě našeho ústavu nástěnku ke spartakiádě. Bylo to počátkem zlatých šedesátých let, tak to nemusely být zrovna výstřižky z Rudého práva. Jedna naše spolupracovnice prozradila, že – pozor – muž sestřenice jejího muže je architekt, který rozumí zaměstnancům v tísni. Ten pan architekt byl v telefonu příjemný, porozuměl a na nástěnce mikrobiologického ústavu se jako povinná daň objevili malí panáčci cvičenců a cvičenkyň zcela nerezimní.

A pak to šlo jedno po druhém. Poznal jsem pana architekta, jeho ženu, navštívil vernisáž výstavy Kresby k pláči, kreseb nejen nekonformních, ale hluboce přemítavých, ne smutných, ba právě naopak. A protože, jak jsem už řekl, jsem si odbýval zapojení, byv tzv. kulturním referentem, uspořádal jsem výstavu jeho dalších kreseb v Purkyňově ústavu. Ctírad John známý svou náklonností a znalostí grafiky se připojil, zahajoval a výstava měla úspěch. Moc jsme se kamarádili, Jirás-

kovým se brzy narodily dvě nadané dcery a nám dcera a syn, všichni pokřtěni a rodinně vzájemně prokmotřeni. Nechci se chlubit uměním ani kariérou svých přátel, tak je spíše v odkazech na ně šidím. Jiří Jirásek byl v šedesátých letech pojmem. Byť se scházel se známou skupinou karikaturistů Polylegrán, byl spíše svobodomyšlný solitér. Kresby v Literárních novinách, časopisech, výstavy, články a povídky, vše přemítavé, břitké a neúprosné. Za normalizace si našel svou pozici v samizdatu, psal, kreslil, rozmnožoval, kolportoval. S odvážnou drzostí posílal svá díla na výstavy do zahraničí. Jiřím Jiráskem jsem záměrně infikoval své přátele lékaře i mikrobiology v Německu, Finsku a Americe, kterážto infekce se stala nevyléčitelná a chronická.

Od raných šedesátých let dodnes jsme spojeni podivuhodným a trvalým přátelstvím, v němž talent, umění, píle a úspěchy Jiřího Jirásky v zahraničí jsou pouze základem nikoliv nutným, na němž je zbudován náš vztah. Sláva a úspěchy jsou ozdobou prožitého života, ale porozumění, vstřícnost, pevnost vztahu a pomoc unavené duši i tělu je to, oč běží v životě, jenž má přinášet uspokojení, vděk a radost.

—

PETR

Kapitola sama pro sebe. Petr nejevil nijaké nápadné zaujetí pro náš obor, myslím, že ho ani moc nepřitahoval, a už ani nevím, jestli ke mně chodil na praktika. Vnikl pod kůži jinak. Zčistajasna se na zdích Albertova objevily nápisy propagující rodící se lékařský časopis Reflex a ve Studničkově ulici velkými bílými písmeny provokující nápis, jako by žádající učitele mikrobiologie o podporu, aby Strana alias děkanát iniciativu hned v zárodku nezardousila: NA BACILY S REFLEXEM. Na scéně se Petr objevil v jedné ze svých rolí: iniciátor. Udeřil na stejně laděné struny různé síly, na mě a Ctirada Johna. Myslím, že Ctirad tehdy pomohl.

Dalo by se říci: „No a od té doby se známe, Petr fakultu neopustil, je tam učitelem dodnes, zazvonil zvonec...“. To by ovšem byla velká chyba, ochudila by čtenáře o mnohé. Neboť tak lineárně jednoduchý

život v jedné jediné roli na toho studenta nečekal. První událost v řadě všech dalších bylo přání, abych byl za svědka svatby s jeho půvabnou a chytrou kolegyní. Stylizovanou kyticí jsem stvořil z dřevěných předmětů do domácnosti a stuhu. Svatba s vyloučením, nebojím se říct, že roztomilá. Rád vzpomínám, manželé nedali ani trochu najevo rozpaký ze svatebního daru.

Další klíčová událost, již mám dosud doloženou autentickým dokumentem. Narození prvního syna Petra. Až do hájovny v Nízkých Tatrách jsem dostal dosti podrobnou zprávu, jak se malý Petr dostával na svět. Petr v dvojroli: mimořádně obětavý milující Otec, dnes též jako Dědeček.

Jako vedoucí známé Expedice Lambaréné, s hochy, z nichž čtyři byli medici, nás navštívil v Súdánu. Cesta byla obdivnou poctou Albertu Schweitzerovi. Životní role, tzv. klády: Idealista. Cestovatel. Leader. Vše sepsal, a protože mu to šlo, tak přidal medicínské historky jako poctu o dvě generace staršímu, kdysi populárnímu autorovi. Role: Publicista. Spisovatel. Organizoval cestu k Rudému moři v roli Enviromentalisty a opět Cestovatele.

Pro obě cesty a jiné další akce potřeboval profylakticky svolení vyšších komunistických míst. Jednal vždy mistrně věcně a přesvědčivě, a vyhrál. Vystupoval vždy jako externista a kredit získával tím, že je lékař. Ani v nejmenším si nezadal, ani frázemi úlitbu neprovozoval. Jeho celoživotní role, jinak to nejde než anglicky, Charmer. Tedy víc než šaramantní, charmer je okouzlující osobnost, získávající si nejen pozornost, ale i srdce všech.

Zřídil půdní byt v Maiselově ulici v úspěšných rolích Žadatel, Stavitel, Zedník. Zajistil a zorganizoval jednu historickou etapu přestavby IV. interní kliniky v rolích Fundraiser a Občanský stavební dozor. A ještě jako lodní lékař vystupoval ve své oblíbené roli Cestovatel a Námořník. Všechny tyto role přijímal, ba je vyhledával, jedna mu byla vnucena: Pacient JIPu. Po nehodě jsme tehdy měli velký strach o jeho život. Roli našťěstí zvládl.

Ted' už asi mnozí přestali mému vyprávění věřit a říkají „už dost, těch rolí je nějak moc“ a ťukají si na čelo, „co ten člověk zastane, Jára

Cimrman hadr. To by třeba mohl být přednostou kliniky, ba proděkanem. To už je silná káva“. Ale ano, byl.

Petr nikdy nehrál roli lékaře. Má to, co mnohým chybí a co se dá těžko naučit. Důslednost v péči až zarážející a rozhodnost, že si žádný pacient nedovolí bůh chraň neposlechnout, ale ani nesměle zapochybovat nebo smlouvat. Přitom hýří obětavostí. Když Ctirad John ve svých letech nemohl na kontrolní vyšetření, docházel za ním pravidelně do bytu i pro odběry. Věnoval se posledním fázím života rodičů mnoha přátel a kolegů. Oceňuji to s vděčností.

Toto není celá výpověď o docentu Petru Bartůňkovi, CSc., jen pohled přítele na přítele.

— MICHAL (O NĚM PONĚKUD INDISKRÉTNĚ) A MARTIN

Pár flash back záběrů z jakéhosi filmu: 1. Bělovlasý muž, téměř sedmdesátiletý, zřejmě ve vyšším společenském postavení, podává starci kytici a nějaký drobný dárek. 2. Vystudovaný mladík po jistou dobu často telefonuje s jakýmsi čtyřicátníkem, který ho veze městem pěkným autem, jež si vysloužil v tropech, chce si půjčit Fuchsovu knihu Myši Natalie Mooshaberové, pro oba kultovní. 3. Pán v bílém plášti, určitě to není prodavač ryb, poučuje vnímavého studenta. – Nelze si domyslet obsah toho filmu, chybí rozvoj děje, evoluce postav a časový rámeček.

Ze Súdánu jsem se vrátil prvního května 1968. Vše bylo nové, se studenty jsme s dětinskou radostí zavedli vzájemné oslovení, po dvaceti letech opět buržoazní pane. Ve vnímavém kroužku, tedy ve skupině, kterou jsem se snažil v této kypící době učit mikrobiologii, mě zaujala dvojice studentů, se kterou jsem víc než intenzivně debatoval. Jeden rozvážný pragmatik, druhý rtuťovitý idealista. Výborní hoši. Ve skupině byli také jiní dobří a výteční, ale z těchto dvou něco čišelo. Pocit se naplnil. Oba stáli na tehdejší Fakultě všeobecného lékařství ve vedení studentské stávky. Nepopsatelné zážitky, chodil jsem těch několik týdnů do posluchárny Purkyňova ústavu jako do práce.

Pak to jak známo splasklo, ještě jeden radikální student, kterého jsem si pojmenoval Čenda Guevara, auditorium v dobrém úmyslu morálně zavázal, že se nevzdáme a nepolevíme. Myslím, že pak k nějakým drastickým perzekucím nedošlo, jen oba aktivní studenti, ač velmi dobří, nápadně překvapivě propadli z patologie na listeriózu. Těžko uvěřitelné, leč vysvětlitelné.

S oběma studenty a jejich rodinami jsme se sblížili. Jeden se oženil dříve a k povinností lékaře přibyly povinnosti rodinné. Posílali jsme si pravidelně PF s fotografiemi svých dětí a Martinova žena učila mou dceru anglicky.

Druhý, Michal, měl jako svobodný více volnosti, přechodně pracoval v ústavu i učil mikrobiologii, telefonoval, scházeli jsme se, jezdil k nám na víkend, zřídka s nějakou přítelkyní. V autobusu, vždy knihu s sebou, četl. (Naučil se to cestovní vzdělávání od Václava K. nebo V. Klaus od něj?) Jisté bylo, že ode mě – a moje žena ho přede mnou varovala! – se prý mohl jen naučit mírně řečeno nebýt pozorný k manželce. Naše literární záliby a preference se silně překrývaly, což myslím trvá.

Ač zřídka, pomáhal mi se zahradními pracemi a dodnes mi to nezapomněl připomínat. Všeho všudy jednou pomáhal dobývat pařez třešně, jednou vezl na kolečku asi 50 metrů na skalku balvan (no, trochu větší kámen) a jednou pomáhal vertikálně zatěžovat zahradní pluh při mé beznadějně orbě k zakládání políčka pro brambory. Považuje to pro sebe za nebezpečnější a dobrodružnější, než když se málem topil ve vlnách na rybářském člunu u Shetlandských ostrovů.

Měl výbornou maminku se smyslem pro ironický humor i na účet svého syna (proto s jejím přepokládaným svolením si tu tolik dovoluji), výbornou kuchařku, která připravila nezapomenutelný popromoční oběd. Ohromné klasické konzervativní menu, komorní shromáždění podle hesla, které jsme s Michalem obecně vyznávali: Small is beautiful. Později přivedl do našeho kruhu i svou ženu, dceru Jana Neuwirta, neobyčejně chytrého kamaráda opět z perimetru lékařské fakulty.

Je toho mnoho, co jsme zažili, a napsal bych tu mnohem víc. Ale řekněte, jak by on vypadal, kdyby se ukazovalo, že se se mnou tolik v životě stýkal. A naopak: jak bych já vypadal, že se přihřívám na slunci jeho funkcí a slávy.

Prý jako důkaz své úcty odmítl už v pokročilém věku nás obou, že mi nebude tykat (snad že judaismus zakazuje vyslovit Jeho[vovo] jméno? To snad ne, červenám se.). Takže si onikáme a na veřejnosti vykáme. Nikdo nic neví.

Nakonec průhledné dramatis personae: Martin Bojar, poněkud méně na scéně, nikoli však postava vedlejší a Michal Anděl, dříve a nyní několikanásobný děkan fakulty, ve shora fiktivním filmu děkující a uděluující starým, ještě vnímajícím členům fakulty kytky, upomínkovou vázanku a dárky.

—

SHOSH

V sedmdesátých letech proběhla na jedné porodnici klebsielová nosokomiální epidemie. Začal jsem se proto zabývat klebsielami a také jejich taxonomií. Jednou spoluautorkou několika britských výborných publikací byla jistá Shoshana Bascomb. Byl jsem dost hloupý a vrtalo mi hlavou, co že to je za jméno; jen od Karla Maye jsem znal Indiány Šošony.

Později jsme pořádali v Liblicích velmi podařenou taxonomicou konferenci, na níž přijela elita oboru z Evropy, a účastníky jsme vezli autobusem z Prahy. Shromáždili se v hotelu, kde vedle váženého Petera Sneathe seděla nějaká paní badatelka a psala od prava do leva. A bylo jasno: Shoshana je hebrejské jméno (z něhož vznikla Zuzana), ta dáma pochází z Izraele a teď pracuje v Londýně.

Když viděla ubohou normalizační Prahu, opatrně mi sdělila, že už by sem pro tu šed' nejela. To se mě podvědomě dotklo, vždyť my za to nemůžeme. Připomněl jsem si citát z Dalimilovy kroniky, který si kupodivu pamatuju ještě z gymnázia: ... Čestte své ač i krastavo, nedaj sa cu-zozemcu, česká hlavo: „Važ si svého, i když nestojí za nic, a nedej se ci-zinci.“ V duchu jsem si řekl: Madam, vidím, že jste vy i váš manžel dost

inteligentní, abyste poznali, oč tu v ČSSR běží, a protože mi imponujete svými pracemi, ještě vás pozvu, až tu budeme něco v Mikrobiologické společnosti pořádat.

I stalo se, že Shosh přednášela na četných našich konferencích a sympoziích o taxonomii a rychlých diagnostických metodách. Bascombovi tu byli nescíslněkrát a já u nich v Británii, a když to tu prasklo, tak jsme trávili společné chvíle na kongresech v Seville, New Orleansu a na Miami Beach, odkud mě vzali na výlet po Floridě až po Key Largo. A znovu v Británii a se ženou Emmou nakonec i v Rehovot v Izraeli.

Mezitím zemřel její muž Bill, s nímž trávila čtyřicet let mimo svou vlast. Rodilý Angličan z Winchesteru si vzal děvče z Izraele, které tehdy studovalo botaniku, a ve vzájemné toleranci strávili dlouhé manželství, dokud je smrt nerozdělila. Byl inteligentní, chytrý, šetrný, ale kavalír, přemýšlivý, zásadový. Radoval se z originálních maličkostí, jako jsou dřevěné hrábě, lžíce na boty s dlouhou rukojetí, sandály s krytou špičkou a věděl proč.

Shosh jako dcera ruských osadníků Izraele z dvacátých let, velmi chytrá, urputná v diskuzích, důsledná v prosazování svého názoru, zvědavá a zvědavá, na všechno se dokázala proptat, až jsme si asi šli někdy mírně na nervy, velmi pohostinná a praktická. Byla plná porozumění našim problémům života v totalitním režimu a s vřelým zájmem účastna našich rodinných událostí.

Můj syn u nich v Kalifornii při studiích v Americe trávil jedny Vánoce a po letech jí udělal radost a po kongresu v Turecku ji navštívil v Rehovotu. Poznala podrobně naši rodinu a my jsme poznali její – sestru, bratra, milého synovce lékaře-humanistu a jeho rodinu. Všichni velmi schopní. V mládí se účastnila boje za svobodný a samostatný Izrael. Vím o válečných ztrátách v její rodině.

Shosh působila v prestižní laboratoři veřejného zdravotnictví Public Health Service, Colindale, v laboratoři St Mary's Hospital v Londýně a pak ve výzkumu a vývoji automatizovaného stanovení citlivosti k antibiotikům ve Spojených státech. Viděl jsem, co dá práce dovést k cíli výzkum, jak vedla svůj tým, jaké množství dat musela shromáždit a otestovat, a navrhnout konečnou verzi modelu, který musí fungovat za všech možných podmínek, aby se osvědčil v praxi.

V poslední době si v 85 letech zrenovovala svůj rodný dům u ro-
dinné pomerančové plantáže a na stáří se tam nastěhovala. Teď už si jen
píšeme, zdraví a stejný věk obou nedovolí vzájemné návštěvy.

Prožívala naše rodinné události s účastí a porozuměním. Jako
kdyby nebyla z ciziny.

—

DON

Byla doba, kdy chytrá genetická metoda doktora Donalda Brennera v ta-
xononii byla číslem jedna. A protože ho kromě toho také mnozí volali
na pomoc při popisu a zařazení nového izolátu, byla ho plná bakteri-
ologická literatura. Ve svém oboru to leckdo jistě poznal; takový autor
stoupá ve vážnosti, v mysli pracovníků ve stejné oblasti se dostává na
pedestal, stává se oblastním bohem, a tím i stvořením ne-lidským.

V takovém rozpoložení jsem se s ním setkal na sklonku tota-
lity na světovém kongresu v Manchesteru, kam jsem jel neoficiálně,
jako aktivní člen výboru Československé společnosti mikrobiologické.
V Manchesteru se mělo rozhodovat o příštím světovém mikrobiologic-
kém kongresu IUOMS. Naše oficiální delegace to proti Japoncům po pa-
palášsku mizernou přípravou a prezentací totálně prohrála.

A tam jsem HO u jednoho posteru uviděl, pro samý respekt roz-
pačitě oslovil, vyptával se nebo-li diskutoval. Byl prostý a neobyčejně
vlídný a hned projevil jádro své osobnosti. Svým sytým hlasem a sro-
zumitelnou američtinou zavedl řeč na československý tenis. Ten mu
imponoval, tehdy jsme měli mnoho hvězd – Martýna, Sukóva, Man-
dlikóva, Lendl, Mečírž, Šmíd i ostatní, které jsem ani neznal. Teprve
pak přišla řeč na bakterie a určité překvapení z neznalosti svobod-
ného života. To, co pro nás byla Velká věda, byl pro něj seriózní job,
pilná práce s intuicí a rozvahou, možná dobrodružství poznání, ale
nějaké vědecké romantiky jsem si nevšiml. Prostě úspěšný vědecký
prozaik. V CDC, Center for Disease Control and Prevention v Atlantě,
pracoval jako civilní zaměstnanec, zatímco jiní jsou formálně členy
Pobřežní stráže (Coast Guard). Jeden z Donových kolegů působil ve

sněhově bílé uniformě, jako by do laboratoře omylem zabrousil snad Gary Cooper blahé paměti.

V práci mi Don napomáhal, jak mohl, v jeho laboratoři jsem se prohrabával literaturou, kterou jsme neměli, a pilně kopíroval. Zařídil, aby mě uvedli do adresáře CDC k bezplatnému zasílání časopisu o nových infekcích, poskytoval kmeny, seznámil mě se svými kolegy v CDC – Clydem Thornsberrym zabývajícím se rezistencí k antibiotikům, Jimem Farmerem III., taxonomem střevních tyčků, pracovala tam i Donova žena Frances – a později napomáhal i při potvrzení moravských legionel.

Nevím, jak se stalo, že jsme se tak spřátelili. Jsem přesvědčen, že vzhledem ke mně to rozhodně nebyly moje výsledky ve vědě, snad moje tvrdošíjná snaha o něco. Byl asi motivován svou vlídnou dobrotou, snahou pomoci někomu, kdo se pachtí a pachtí a nezapadá do schématu. Kdykoliv jsem přijel do Atlanty, bydlel jsem u něho a Frances. Jednou mi mimochodem řekl, že u něj na pozvání přebýval z mikrobiologů pouze jeho kolega Bercovier z Izraele. Byli s Frances skvělí hostitelé, neokázalí. Ráno jsme cestou do laboratoře většinou zajeli na snídani, pro mě pancakes – lívance s javorovým sirupem.

Don a Frances mají pěkně zařízený prostorný dům, vše v amerických dimenzích a kvalitě, kuchyň, jak má být, ale i jak by ani být nemusela, uprostřed stylizovaný kulatý řeznický špalek od země do pasu, který díky celodenně pracujícím není vytížen. Kuchyň jsem jednou zažil v provozu a jedl v ní připravené domácí jídlo – výborné jižanské, to když z jihu přijeli rodiče Frances na návštěvu a její matka vařila.

Don rád jí a má porozumění pro chuť jiných. Jednou jsme podnikli v Americe neobvyklý pěší výlet po cestě jižanským lesem, dlouhý dobrý kilometr, na řecké národní slavnosti, za všelijakými oblíbenými řeckými jídly a zejména na baklavu. Ukázal mi, jak má chutnat dobré pastrami, předvedl hot and sour soup a jednou k večeři objednal domů čínská jídla. Od té doby si myslím, že v Americe vaří asi opravdoví Číňani. Ale kdo pak jsou ti u nás?

Vyjevil jsem mu, že mám slabost pro dřevo a líbí se mi skandinávský nábytek. Odvezl mě tedy do obchodů na kraji Atlanty prohlédnout si

netuctový designový nábytek. Mé ženě daroval své letecké míle na letenku, aby navštívila našeho syna na studiích v Bostonu a pak také jeho a Frances v Atlantě.

Don je stále obyčejný kluk, nic ze sebe nedělá, oficióznosti nemá rád. Jednou ráno zmizel, objevil se doma až v podvečer a přivezl si z Washingtonu jakési vyznamenání, které odložil a ani o něm nevyprávěl. Mám dojem, že to bylo z Bílého domu, nic neříkal. Má jistou nechuť k politice ve vědě, některé kolegy proto nemusí, ale je vždy korektní.

Je laskavý, fair, v práci do detailu svědomitý. Asi z přátelství mi jako jeden z redaktorů Bergey's Manual of Systematic Bacteriology, což je jakási bible systematiky, přidělil kapitolku o budvicích a pragiích, které jsem v tuzemsku jejich objevitelům pomáhal charakterizovat.

Má několik koníčků a zálib. S přáteli hraje místní tenisové turnaje stejně jako jeho žena Frances, navštíví několik tenisových turnajů do roka a pravidelně podniká pouť do New Yorku na US Open. V roce 1991 jsme vezli do Osaky propagační tisk k podpoře kandidatury příštího kongresu v Praze. Don propůjčil svůj kredit a napsal do něj stat o československém sportu a zvláště o tenisu.

Jednou jsem ho zastihl hrát tenis na soukromém kurtu místní komunity s mladíkem, z něhož se vyklubal reprezentant Paraguaye v Davis Cupu s minimální podporou svého svazu. Z lásky k tenisu a dobrého srdce pomoci ho Don hostil, aby se mohl připravovat v USA. Zanedlouho uprostřed léta hrála Paraguay na Štvanici. Nemohl jsem tam z nějakých rodinných důvodů jít a poprvé jsem u Dona zpozoroval zklamání, že jsem na tom zápase nebyl. Mrzí mě to dodnes. Sbírá memorabilia tenisu, kromě jiných má mnoho historických raket a jiných památek. Kouřil mnoho. Na pozemku CDC měli kuřáci přidělený potupný přístřešek s komínkem (!), ukázněně tam chodil. Kvůli zdraví už kouřit přestal.

Jak bývá za mořem zvykem, pečliví lidé na konci roku posílají přátelům tradiční poštou dopis, co za ten uplynulý rok stihli, kde byli, jaké měli strasti a radosti. Mám jich hodně a už se těším na Donovo „Mazal tov“, až se přiblíží příští Chanuka.

Toto jméno bylo pro mě také zvláštní. Profesora Helge Gyllenberga jsem pozval na konferenci do Liblic jako významného mikrobiologa. Věnoval se numerické taxonomii, kde uplatňoval své matematické nadání a představitivost. Jako první už v roce 1965 (!) myslel na možnost identifikace pomocí počítače.⁴ Pro samý respekt nebylo snadné se k němu přiblížit. Jako předseda Finské akademie věd také přijížděl do Prahy na jednání s ČSAV. Jako Fin byl přijatelný i pro účast v mezinárodní komisi pro vyšetřování obětí nelidského Pol Potova režimu. Byl činný v četných mezinárodních organizacích, zastával řadu funkcí, věnoval se vědecké politice a vysokému školství, zkrátka pro naše mikrobiology byl někdo. Ani nevím, jak se to seběhlo, ale po několika rozmluvách o mikrobiologii, taxonomii a počítačích mě pozval do svého ústavu na Helsinské univerzitě. V univerzitním hostelu jsem tam velmi intenzivně, často dlouho do noci, pracoval na kalkulátoru, který jsem měl s sebou.

Spolupráce s Helge Gyllenbergem se rozvinula a v Helsinkách jsem pak byl vícekrát. Se ženou Ullou mě brali na výlety po okolí Helsink do lesů a k jezerům, poznal jsem jejich domov a členy rodiny, zejména jeho nejmladšího syna Matse, nyní profesora matematiky na Helsinské univerzitě, který se pak připojil k práci na našem taxonomickém problému. Vzpomínám na společné procházky a výlety v okolí. Helge má zájem o architekturu a výtvarné umění, ukázal mi v Helsinkách vzácnou ulici se secesními domy, byli jsme i v kině na zde neznámém ruském či sovětském nekonformním filmu *Komisařka a Pokání*, ukazoval mi stopy Aalavara Alta, chodili jsem do sauny a po ní jedli stříbrné baltské sledě silakka a zapíjeli je finským pivem, jeli jsme lodí po východním pobřeží do starobylého města Porvoo, cestovali vlakem na pracovní schůzku při přípravě společné publikace do Turku, procházeli jsme se tímto kdysi po krátkou dobu hlavním městem, které před dvěma sty lety vlastně lehlo popelem, a měli jsme mnoho dalších nezapomenutelných zážitků. Velmi

4 Gyllenberg, H.G.: *A model for computer identification of micro-organisms*. *Journal of General Microbiology*, 1965, 39(3): 401–405.

si cením velkého výletu na sever; letěli jsme do Rovaniemi a pak jeli vypůjčeným automobilem na sever od polárního kruhu Laponskem k hranicím Norska, smutným krajem Pallastunturi přes Sirkku, nejchladnější místo ve Finsku a zase zpět letadlem do Helsinek.

Nadevše si vážím toho, že ač jinak povahou uzavřený, mě zavezl k hrobu svých rodičů do místa, kde u starého strýce žil do dospělosti. Bojoval jako mladý dělostřelec v karelské válce proti Sovětům, pak demobilizoval a začal studovat.

Mám Finsko rád, klidnou zemi, stavěnou z červené žuly, s lesy a jezery, krásnou čistou přírodou, s jadrnými lidmi, kteří mají vřelý vztah k přírodě a k jejím surovinám – dřevu, kožešinám, oceli a kůži, s výrobky, které se nepřetvařují. Lidé, kteří se přizpůsobují přírodě s citem pro design, ať už jde o prosté obyvatele venkova nebo světové architektky. Miloval jsem klidné Helsinky, malé velkoměsto, praktické, bez nápadných sociálních rozdílů, v oblečení podrobeném podnebí. Město s nádherným skanzenem, mnoha pozoruhodnými pomníky od realistického Paava Nurmiho po abstraktní pomník Sibeliův.

Helge byl často i u nás – několikrát jako host Akademie na oficiálních jednáních, na našich mikrobiologických seminářích, minisymposiích, konferencích nebo kongresech, kde přednášel. Do Prahy jezdil rád, navštěvovali jsme výstavy, jezdili jsme i po Čechách a debatovali. Na mé pozvání se zastavil v Praze v očekávání studentského průvodu 17. listopadu 1989. Přiletěl bohužel unavený a nastydlý, a tak vše sledoval z postele v univerzitním hostelu v Celetné. 18. listopadu jsme společně odjeli probírat situaci k příbuzným u Vlašimi. Sledoval naši vzrušenou debatu, byl jen tu a tam drobenou do angličtiny. Následující den u nás doma poslouchal argumentaci syna a až s otcovskou opatrností řešil jeho účast ve stávce.

Později a naposledy u nás jsme se jednou po obědě chystali do města, myslím, že do domu U kamenného zvonu na výstavu a pak se projít po Starém Městě. Najednou říká: víš, už jsem viděl těch kostelů, katedrál, galerií, výstav a budov... Zůstanem tady a budem si povídat. Byl z těch cest po světě unaven. Ani jeden z nás nemusel nahlas říkat: bylo to krásné a bylo toho dost.

Otík je svou osobní a profesní drahou vzorovým mikrobiologem dle názvu a náplně naší Československé společnosti mikrobiologické. Narodil se v Českém Krumlově, do školy chodil na Spiši, vystudoval Vysokou školu veterinární v Košicích, prošel od hygienické stanice ve Spišské Nové Vsi, přes Virologický ústav SAV v Bratislavě, Státní veterinární ústav v Praze, Ústav lékařské mikrobiologie 3. lékařské fakulty UK, Státní zdravotní ústav až po Ústav lékařské mikrobiologie 2. lékařské fakulty UK. Pracoviště měnil dobrovolně, často pozván, vždy s cílem naučit se. Na začátku své cesty v Praze ve FNKV zažil zkušenost charakteristickou pro své originální badatelské myšlení a snahu: u spolupracovníků nenašel porozumění pro výzkum flóry holubů a koček, protože z jim nepochopitelných důvodů lezl po pracovní době po zaprášených půdách, pak cosi kultivoval a dělal nepořádek na uklizeném stole.

Ve Státním zdravotním ústavu se věnoval stafylokokům rezistentním k oxacilinu – MRSA a jejich klonální distribuci v Čechách a v Evropě. Pracoval v prestižní portugalské laboratoři v Oeiras u Herminie de Lencastre. A rok pobýval na Rockefellerově univerzitě v laboratoři Alexandra Tomasze.

Pak ho zaujala *Bartonella henselae*, u nás odstrkovaný mikrob. Začínat s bartonelami při úspěšné práci se stafylokoky nevypadalo na nejlepší volbu. Nedal se odradit. Zapojil vše, co znal – od veterinárního vzdělání po komplexní přístup mikrobiologa. Bartonelám se tvrdošíjně věnoval, zpracoval výskyt bartonely a infekci našel zejména u toulavých koček, prokázal protilátky u pacientů s lymfadenitidou.

Otík pracuje pilně a zaujatě v Mikrobiologickém ústavu motolské 2. lékařské fakulty. Náplní a trvalou touhou jeho života je příroda v rozmanitých formách a lidé tvůrčí i potřební pomoci. Napsal několik rozmilých povídek o zvířatech pro děti s jasným posláním, sám zručný řezbář učil nevidomé děti vyřezávat ze dřeva. Podobně jako já miluje dřevo jako substanci a rád s ním pracuje, na rozdíl ode mne ale umí, účastní se letních workshopů a setkání řezbářů. Dětstvím zakotven na slovenském venkově bojuje s touhou mít malé stádečko ovcí v Rozto-

kách blízko svého bydliště. Touží tam zakoupit kus země a postavit salaš. Vychoval nevychovatelného psa z útulku.

Jako by byl věčně putujícím Ahasverem (aniž ovšem někomu byt slovem ublížil) i Sisyfem, kterému se ale jeho kámen valit přece jen daří. Je praktikující romantik životního stylu, jemuž sice nelze úmysly vymlouvat, ale spíše s porozuměním dovést k reálnému závěru.

Doc. Oto Melter, Ph.D., můj žák, kolega a přítel je empatický altruista, citlivý ke křivdám světa, s láskou ke zvířatům a s trvalou nadějí. Dokladem toho je kanárek Pepík, kterého mi věnoval jako útěchu v období mé zdravotní krize.

...

Jsou lidé, ani to nemusí být přátelé, kteří tvoří váš svět, aniž si to uvědomujete, a to, jak jsou pro vás významní, pochopíte, až když odejdou. Nemusí to mít nic společného s láskou, ba ani s praktikovaným přátelstvím, nic takového. Nemusíte je třeba desetiletí vidět, ba můžete je spatřit jen jedinkrát v životě, a přece víte, že tu jsou a tvoří konstrukci stavby vašeho života. Obdivovali jste je, třeba pro něco co vám chybělo a mysleli jste si, že na nich spočívá správný běh vašeho mikrosvěta. Jejich náhlý odchod vás zasáhne.

Odešel Jiří Matoušek, matematik, znal jsem ho jako studenta, který se mnou pracoval, a já sledoval zpovzdálí jeho dráhu profesora pracujícího ve světě a ani se nám nepodařilo se sejít. Odešel neočekávaně můj truhlářský guru, žádný umělec, dobrý řemeslník, vlídný tloušťík, mladší o třicet let. Poradil, potěšil. Náhle odešel už zmíněný izraelský vědec Eshel Ben-Jakob. Setkal jsem se s ním a s jeho rodinou krátce na kongresu v Praze. Obdivoval jsem ho a sledoval jeho práci a věděl, že jeho zaujetí pro bakterie, ač je fyzik, může přinést seriózní závěry. Lituji, že jsem se ostýchal ho bez ohlášení navštívit, když jsem později procházel kampusem Univerzity v Tel Avivu.

Proč takový pocit ztráty? Možná z egoismu. Byli to lidé ze světa, který jsem neovládal, a brali mě vážně. Možná proto. Jsou kolem i jiní toho druhu, jsou i takoví, o nichž to nevím. Na ty, o nichž to vím, nebudu ukazovat prstem, mířícím na druhý břeh řeky Léthé.

**VLASTNĚ JSEM
MĚL V ŽIVOTĚ
ŠTĚSTÍ**

Vypravěč tohoto životního příběhu už toho na sebe prozradil hodně. Hodně však také zbývá. Ne proto, že by vypravěč chtěl cokoli skrývat – ale prostě proto, že se o těch věcech buď jen letmo zmínil, nebo je zcela pomínil. Ze skromnosti? Z pokory? Protože descartovské Cogito ergo sum vztahuje nejen na poznání světa, avšak i na sebe?

Chybět by ale neměly – vždyť právě details dávají celku smysl – a proto vznikl na rozlehlé zahradě kolem chaty v Ládví tento trochu dotazník, trochu rozhovor.

Uvažoval jste vůbec někdy o jiné životní dráze než o medicíně?

Jen okrajově po maturitě. První volba byla jasně medicína, druhá pak veterinární fakulta. A i v medicíně jsem se velmi rychle vyhranil a soustředil se na lékařskou mikrobiologii. Jen po té maturitě jsem si myslel, že kdyby mi to z nějakého důvodu nevyšlo, mohl bych zkusit na divadelní fakultě studovat režii. Netušil jsem, zda mám nějaký tvůrčí talent, jen jsem se bláhově domníval, že jakožto druhá garnitura školního dramatického souboru bych to mohl zkusit.

Druhá garnitura... Nepodceňujete se? Nebo to vaše školní divadlo bylo tak skvělé?

Jo. To vím bezpečně. Na La Gardiově gymnáziu v té době učil pan profesor Vetter, a ten dokázal lidi pro divadlo pobláznit. Proslavil se později zejména na Nerudově gymnáziu v Hellichově ulici, kde vychoval hvězdy, jako je Jan Tříska. A pobláznil i mou ženu Emmu tak, že šla divadlo studovat. Hráli jsme Lukianovy Dialogy, Kšaft umírající matky Jednoty bratské, zkrátka gymnaziální klasiku. Ale taky Averčenska. Řada z členů souboru pak v umění uvízla natrvalo. Třeba literární historik Radko Pytlík, kameraman Jarda Kučera, spisovatelka Eva Bernardinová. Hrál s námi taky strýc Cyrila Höschla Radmil, který se ovšem stal lékařem. Já ale brzy poznal, že nemám ten pravý tvůrčí múzický talent. Ten vždycky měli Bořkovci, katolíci a múzičtí lidé z jiné než maminčiny rodinné větve. Já jsem po dědečkově straně skeptický, div ne neznaboh a múzy kolem mě nekrouží.

I když jsem o ně stál, celý život. V tom jsme si souzněli s Ctíradem Johnem. Skládali jsme básničky na ústavní nástěnku, rozebírali Urfausta, debatovali o francouzském divadle.

Hrajete na nějaký nástroj?

Tohle umění se mi taky vyhnulo. Kdybychom měli doma piano, možná bych začal, ale prostě se to nestalo. Ale od mládí jsem měl rád hudbu a měl jsem štěstí, že jsem chodil do třídy se Zdeňkem Čamrdou a o třídu výš chodil Jarda Vodrážka, později slovník profesor na konzervatoři a na AMU. Ti dva mě k hudbě tak trochu přivedli. Chodili jsme po kostelích a oni hráli.

Milovali jsme Bacha, taky staré české barokní mistry. Pak jsem začal za hudbou chodit sám, na Orchester bez dirigenta do Rudolfinu, ke svatému Jakubovi, kde hrál Ropek a později Reinsberger. Moc rád jsem poslouchal i Beethovena, taky Janáčka, Brahmsa, Mozarta, Mahlera...

A koho jste rád četl?

Moji autoři? Jen namátkou. Oba Rothové, Rakušan Joseph i Američan Philip. Jsem angličtinář samouk a anglosaské autory mám rád. Začalo to snad Lewisovým Arrowsmithem, sociologizujícím J. B. Priestlyem. Potom skvělý Nabokov. A David Lodge, Issac Bashevis Singer. Ale abychom nezůstali jen u těch anglofonních autorů. Úžasné jsou reflexe Marcela Reicha-Ranického, hloubka Imré Kertésze nebo Sándora Máraie. Psaní Itala Calvina i jeho osud. Ne, nemá cenu sestavovat seznam těch, které obdivuju a mám rád... Ale přece jen: nade všemi pak výpověď o lidstvu román Poslední spravedlivý André Schwarz-Barta a Thorntona Wildera Most svatého Ludvíka krále.

S literaturou jste si ale „zadal“ jako překladatel. V roce 1973 jste pro Odeon přeložil příběh Michaela Crichtona Kmen Andromeda a po něm ještě Člověka na konci. Obě knížky měly v tehdejší Československu velký ohlas. Jak se to tenkrát přihodilo?

Začalo to vlastně, když jsem byl v Súdánu. Chodil jsem často do knihkupectví, kupoval si paperbacky a čas od času narazil na knížky, které mě dost zaujaly. Doteď vzpomínám na Malamudův příběh The Fixer,

který česky vyšel jako Správkař, nonfiction Gordona Taylora Biologická časovaná bomba a právě Crichtonův Kmen Andromeda. Nebyl jsem žádný čtenář science fiction, ty hvězdné boje mě nikdy moc nezajímaly, ale tohle bylo něco jiného: blížilo se to skutečnosti, situace v laboratoři a prostředí mikrobiologie byly skvěle popsány, příběh měl i pro úspěch nezbytné napětí.

Když jsem se pak vrátil do Prahy, mluvil jsem o obou posledních knihách s Boženkou Johnovou, která tehdy pracovala jako redaktorka v nakladatelství Odeon. Požádala mě nejdřív, abych na knížky napsal lektorský posudek, a pak mi překlad Crichtona zadali. Pustil jsem se do toho, a teprve přitom poznal, že to není jen tak, že zdaleka nestačí porozumět vyprávění. Ale hodně mi pomohl můj redaktor Hanuš Karlach, sám skvělý překladatel z němčiny. A víte, že mě to začalo úžasně bavit? Nejen kvůli té mikrobiologii – ale vžíval jsem se do dialogů, hledal rytmus věty. Někdy jsem si říkal, že je to ode mě troufalost...

Když měla knížka vyjít, chtěl jsem, aby předmluvu napsal tehdy nepovolený básník a vědec Miroslav Holub. Jenže byla normalizace a předpodělané vedení nakladatelství se obávalo. Dopadlo to tak, že Mirek předmluvu napsal, já ji podepsal a měl tak příležitost vyzkoušet si roli „pokrývače“ zakázaného autora. Taková to byla doba.

Protože kniha měla úspěch, zadalo mi nakladatelství ještě další Crichtonovu knihu Terminal Man, která vyšla pod titulem Člověk na konci. Svou počítačovou inspirací mi byla také blízká, a tak mě její překládání bavilo. Ale tím to skončilo.

Sám jste psát nechtěl?

Ne. Já píšu hrozně tvrdě, řekl bych suše⁵. Takže jsem psal jen knihy odborné, v jednom případě i popularizující můj obor (Ze života bakterií, Academia, Praha 2008). Ale vždycky jsem obdivoval talentované lidi, kteří dokázali vytvořit románový příběh. Jenže, jak už jsem říkal, talent mě v tomto případě minul.

5 Laskavý čtenář měl příležitost na předchozích stánkách této knihy posoudit omylnost tohoto tvrzení. (pozn. editora)

Jak důležitou roli hraje talent ve vědě?

Otázka vztahu talentu a píle platí ve všech oborech lidského konání. Talent je specifický, píle je obecná vlastnost či činnost. Talent bez píle plodí poletavé ptáky vědy, kteří mohou prozřít a nakonec se uchytit. Píle bez špetky talentu je politováníhodná kombinace.

A jak důležitá je ve vědě intuice? Jak byste ji definoval?

Intuice se neobejde bez osoby, která je in, není to věštba jasnovidce. Myslím, že je to náhlý nápad nebo odhad cesty v bádání, nebo dokonce objev. Je nevlastní sestrou náhody, která také, jak pravili mnozí povolání, například Louis Pasteur, přeje jen připraveným. Takový Patočka měl tzv. čich na nové věci, např. na anaeroby, na zvláštní korynenbakteria, na listerie, na pigmentované streptokoky z vaginální sliznice.

V předchozím vyprávění jsem se zmiňoval o tom, že jsem vyzval svého postgraduálního studenta Alexandra Němce, aby se na Klinice popáleninové medicíny FNKV věnoval acinetobakteriím. Tenkrát mě k tomu vedla právě intuice. On tak učinil, stal se z něho světový odborník na tento rod (podlých) bakterií a jejich rezistenci k antibiotikům. Popsal řadu nových druhů a jeden druh nazval *Acinetobacter schindleri*. Vidíte, jak se intuice vyplatila!

Lze mikroorganismy vnímat nejen jako předmět racionálního zkoumání, ale také esteticky? Zkrátka – mohou být krásné?

No to bych prosil! I když je krása relativní pojem, tak se musí uznat, že vzhled společenství některých bakterií zvaných kolonie je zajímavý, překvapivý, roztodivný, pěkný. Při dobré vůli je lze prohlásit za krásné. Nutí k zamyšlení, jak asi příroda k tomu či onomu tvaru došla.

Ale k odhalení této krásy je potřeba trpělivost, na kterou v diagnostické mikrobiologii není čas. Všechny mikroorganismy a bakterie také nevytvářejí pěkné kolonie, a pokud ano, tak pozdě. Diagnostika však nemůže čekat, takže estetické vjemy jsou buď zcela mimo, nebo jen na okraji zájmu. Na přírodozpytné pozorování není čas, lékař chce výsledky, pacient je potřebuje, tak jaképak študýrování. Na estetiku má čas jen badatel.

Přítom aktinomycety, klostridia a bacily jsou zvláštní tím, že tvoří kolonie jako bizarní rozvětvené útvary, složené ze sektorů nepravidelné struktury s laločnatými okraji. Kolonie mohou mít nejrůznější tvar a skladbu – morfotyp závisí na druhu a na podmínkách, v nichž bakterie roste. Jsou bohatě strukturované, stromkové či vějířové.

Mistrem v objevování estetických kvalit kolonií byl Eshel ben Jakob, o kterém už jsem tu taky psal. Propadl poznávání kolonií bakterií, k nimž se přiblížil z málo očekávané strany, a interpretoval svá poznání až do neuvěřitelných závěrů, zdánlivě do světa fantazie. Podobně uvažoval také nedávno zesnulý myslitel Zdeněk Neubauer, kterého kdysi očarovaly nepolapitelné záhady tvorby pigmentu bakterie s dnes zapomenutým původním jménem *Bacterium prodigiosum* – podivuhodné či zázračné.

Ben-Jakob sbíral bizarní mikroby tvořící bizarní kolonie, jako by zdánlivě pozapomněl na úděl fyzika. Aby zdůraznil estetický záměr, dodal jim počítačem vykalkulované barvy a homogenně probarvil pozadí. To vše z oprávněného nadšení nad krásou kolonií. Postup umělce. Výsledek artefaktu je, při vší úctě k tomuto velikánovi, až kýč. To na úctě k jeho dílu nic nemění.

Vraťme se však ještě zpět proti toku času. V poválečných euforických letech se leckdo třeba na čas přiklonil k marxismu, ač by ho to v jiné době nejspíš nenapadlo. Neměl jste tenkrát někdy podobné pokušení?

Ne. Protože se k němu hlásil komunistický režim, který vraždil, a navíc ho zdokonalil leninismem. Ani v době vyfabrikovaných úspěchů tzv. socialismu mě to ani náhodou nenapadlo. Důsledné vymývání mozků, předstírání, že nevzdělaní a nevzdělatelní lidé mohou chápat složité ekonomické sociální a politické problémy světa, odpírání svobody nemohl myslící člověk přijmout. Bylo to však překvapivě úspěšné. Po převratu v listopadu 1989 jsem se zděsil sám sebe, prošetřil nesčetnými povinnými školeními nestraníků, odborářů, učitelů, zkouškami a pohovory, že termín kapitalismus mi na krátkou dobu zněl jako něco moc radikálního, skoro jako rouhání. Marx zkrátka mohl být podnětný myslitel, ale jeho doktrína prošla zvrácenými převraty. Do stavu dnešního světa se nehodí.

Jak se tenkrát žilo mladému badateli plnému chuti objevovat, který ovšem pracoval na odvrácené komunistické straně železné opony?

Po osmačtyřicátém roce byly dlouhou dobu v knihovnách jen čínské pirátské přetisky odborných časopisů, zejména amerických. Originální exempláře byly jen v unikátech a jen někde. Na fakultě či v ústavní knihovně nebylo nic. Časem se to poněkud zlepšilo, ale stále jsme chodili do Ústřední lékařské knihovny, kde byly vybrané tituly jen prezenčně přístupné. Zapisovali jsme do sešitů, včetně bibliografických poznámek, to kvůli publikaci. Pokud jsem dostal výpůjčku třeba přes noc, dělal jsem si vlastní amatérské fotokopie. Deskovou kameru na stojan, místo desky fotopapír 13 x 18, vyvolat, ustálit, usušit, zatížit. Stránka trvala tři až pět minut.

Vyšší úroveň spočívala v desítkách zdvořilých žádostí o separáty, poštovné podle hesla každému podle jeho potřeb, za peníze fakulty. Po roce 1968 začaly být k dispozici Current Contents.

Když tohle vyprávíte někomu o půl století mladšímu, patrně nechápe, jak bylo vůbec možné dosáhnout nějakých výsledků...

Dnešní počítačová doba má taky své stíny. Upozornění vniká na monitor stejně snadno jako reklamy, automatické kuplířství LinkedIn, Research Gate pomáhá a obtěžuje. Rytiřskou ctností zachytit všechny dřívější i historické publikace o tématu nectí autoři ani recenzenti, redaktory to snad obtěžuje. Jako novinku se dnes můžete dočíst i v prestižním časopise něco, co jste učili mediky před padesáti léty. Je to dobře nebo špatně? Čas uhání, termíny, granty, konkurzy. Protože to funguje, má se za to, že je to dobré.

Je tu však past, či nedokonalý filtr: peníze. Peníze na výzkum, na zaplacení publikací, na předplatné, na vysoký obnos za otisk jedné práce u prestižních nakladatelství jako jsou Springer, Elsevier a dalších. Lze to pochopit, režie je drahá, autor může být rád, že publikuje, poplatek se logicky hradí z grantu.

A neměl jste tenkrát chuť se vším tady praštit a emigrovat?

Měl jsem v roce 1969, ještě než spadla klec, dohodnuté zaměstnání ve výzkumu firmy Geigy. Byli jsme už připraveni odejít a kvůli mým rodičům a mladšímu bratrovi to vůbec nebyla lehká situace. Jenže otec dvou

synů mé ženy z prvního manželství nepodepsal potřebný souhlas. Nedivil jsem se a musím připustit, že mi tím spadl kámen ze srdce.

Jistě, byl bych po nějaké době našel další odpovídající místo, měl jsem namířeno přes oceán a vše by se vyvíjelo ve všech směrech jinak. Ale kdo ví? Mám toho litovat? Když se tu po letech doma zase všichni scházíme, ti, kteří odešli, i ti, kteří zůstali, čím se lišíme? Různými zkušenostmi, různými zklamáními, různými radostmi, snad majetkem, prožitou kariérou, zdravím či nemocemi. Máme ale stejné marné naděje, že budoucnost bude jen lepší.

A jak jste tenkrát reagoval na celé ty náruče klacků, které vám házeli komunisté pod nohy?

Bylo jich dost, místní skupina KSČ na fakultě, taky v IHE mě drželi na velmi krátké oprati a všelijak šikanovali. Po úspěšném habilitačním řízení bylo mé jmenování zastaveno na osmnáct let. Z toho plynula újma na platu a nemožnost obhajoby doktorské práce. Na druhou stranu mi nevnucovali vstup do KSČ ani spolupráci s StB. Soustředěný frontální útok jsem nezažil. Za mlada mě poněkud hájil Ctirad John, později to vyplývalo z mého nepoužitelného chování. Že jsem nemohl pracovat v laboratoři v zahraničí, mě mrzelo.

Co myslíte nepoužitelným chováním?

Šel jsem hodně lidem na nervy svou přílišnou aktivitou. Pořád jsem se hnál dopředu, nesnášel jsem lenochy a hlupáky a dával jim to najevo. To se těžko odpouští. Škoda, že převrat nepřišel v době, kdy jsem byl v odpovídajícím věku. Rok před šedesátkou se sice dožijete uznání i přátelského respektu v zahraničí, ale použitelný v laboratoři nejste. I ti zasloužili po padesátce, zejména ve vývojových laboratořích, jsou už bez milosti odsouvání. Tak odcházejí...

Co soudíte o tradiční představě vědce zahloubaného v tichu pracovny či ševelení ventilátorů laboratoře?

Na nuceném vzdělávání v marxismu třeba před obhajobou kandidátské práce jsem často slyšel šarži, jak se vědec nesmí uzavřít ve věži ze

slonoviny. Každopádně je klid pracovny představa metaforická a téměř komická. V klidu bez lidí může pracovat matematik, teoretický fyzik, filozof a podobní šlechtici myslitelského ducha. V medicíně a biomedicíně a v biologii by to byla duševní porucha, a kdo by se v ní zahloubal, NÚDZ ho nemine,

Jste spíše solitér, nebo potřebujete tým, debatu o problémech, oponenturu lidí okolo?

Dnes jsme v éře kooperace skupiny autorů. Někdy pěkně početné, autorů je dvacet, třeba i více. Sledovat třeba některé onemocnění, jeho výskyt, příčiny vzniku, rozdílnosti atd. po celém světě musí dělat velké skupiny desítek badatelů. Když jde o odměnu či o peníze z grantu, musí být v autorském seznamu přirozeně uveden každý, kdo se nějak zasloužil. Na konci filmu dnes taky běží dlouhý výčet jmen. Důvod je stejný.

Když jste s vědou začínal, nemluvílo se o etice bádání zdaleka tak často jako dnes. Obešel se však člověk v těch dobách bez vlastního etického zvažování, aby obstál sám před sebou? Vedli jste o tom debaty třeba mezi kolegy, se kterými jste si byli blízcí?

Zjednoduším si odpověď únikem na pole laboratorní práce a vlastní zkušenosti. Před mnoha léty jsem dělal pokusy na myškách. Experimentální infekce sloužily k hledání faktoru virulence listerióz. S tím souviselo stanovení LD50, tedy padesátiprocentní letální dávky. Dvacet myšek na jedno stanovení. Tenkrát to nebylo neetické ani na Západě, natož v tzv. socialistických zemích. A tak to bylo se všemi pokusy se zvířaty.

Na praktikách se dnes nepoužívají demonstrace toxinů a infekcí vzbuzující opravdu nelibost či odpor. Ale chřipkový virus se izoluje na kuřecím embryu a kuřecí embrya se proto usmrčují. Jak se liší usmrčení zvířete od usmrčení člověka? Má platit stejná etická omezení na usmrčení kuřecího embrya jako na lidské embryo? Živá jsou obě, hýbají se.

A co říct o lidech zabitých v Číně, které ne tak dávno vystavovali v Lucerně a našinci ty skvěle preparované mrtvolky – jako živé – chodili okukovat. Rodiny s dětmi omlouvaly svou nekrofilii touhou po anatomickém poznání.

Označil jste se za neznaboha...

Vždycky to tak nebylo, já do určitého věku věřil v Boha, modlil jsem se – Otčenáš je nádherná modlitba – a chodil na náboženství. Ale pak přišla puberta, já začal našeho hodného katechetu zlobit s Husem a začal jsem i pochybovat a Bůh, ten stařeček nad námi, se všemi dogmaty mi přestal stačit. Převážila úžasná rozmanitost přírody. Přitom ale, právě v souvislosti s tou rozmanitostí, nemůžu smysl víry vyloučit. Důmyslnost třeba jen těch bičíků, které pohánějí bakterie vpřed, to se nemohlo jen tak samo vyvíjet, chce se říct, že to musel někdo stvořit. Člověk nad tím žasne, stejně jako třeba nad instinkty zvířat, ojedinělostí života ve vesmíru. Základy jako semínko, z něhož něco vyrostě... jen proto, že v zemi jsou soli a svítí na to slunce... Jsem prostě agnostik, vyznávající racionalitu poznání.

A vidíte: přestože mi vadí jak dogmata, tak církevní rituály, ostatně všechny obřady a rituály, mám rád faráře a pastory. Dělají dobrou a pěknou práci a navíc ten jejich kostel je symbolem duchovna v krajině i v čase.

A ovlivnil vás někdo významně třeba svou filozofií?

Vědecky mě určitě ovlivnil Patočka, ale filozoficky? Možná ještě na gymnáziu, v oktávě náš mladý profesor. Ne svou vlastní filozofií, ale tím, jak nás přesvědčil, abychom začali filozofii vnímat a přemýšlet o ní. Vyprávěl nám o Sartrovi, o jeho knize Za zavřenými dveřmi, dnes se to překládá spíše S vyloučením veřejnosti, psali jsme eseje a traktáty a vybavuju si, jak jsem v jednom řešil téma dědičnosti a Mendela... Vidíte, ale pak jsem se doslechl, že taky vstoupil do komunistické partaje...

Dost se mi líbil Čapkův pragmatismus, ale to nebyla moc filozofie, taky myšlení Josefa Čapka, jeho Kulhavý poutník. Později však víc, než že by mě něčí filozofie ovlivňovala, mě štvála ta pseudofilozofie všude kolem. Chudák Hegel, co ten zkusil, jak byl ohýbán a zneužíván. A šli mi na nervy i bystří myslitelé zaprodávající se Rusům a bolševikům, třeba jinak určitě skvělý matematik Bertrand Russell.

Dosud jsme mluvili vlastně jen o samých vážných věcech. Život však má víc faset... Co třeba sport?

Tomu jsem moc nedal. Nebyl jsem z těch kluků, co přeskakují koně na dél, jak se říká. Rád jsem bruslil, běhal jsem jako gymnazista do-
cela slušně delší tratě, ale míčové hry, to byla katastrofa. Vzpomínám,
jak v Súdánu nezbylo, než abych nastoupil ve fotbalovém utkání týmu
českých expertů proti Angličanům. Hrál na mě nějaký tlustoch, krkal
mi pořád do obličeje, já nevěděl, co s míčem, který mě neposlouchal...
Hrůzný zážitek. Ale nebyl jsem odpůrce tělocviku a sportu, to ne.

Koníčky ale máte...

S celoživotní lítostí musím konstatovat, že nejsem nijak manuálně
šikovný ani nemám potřebnou výtvarnou ani řemeslnickou představi-
vost, což je pro koníčky handicap. Nešikovnost nahrazuji nakupováním
knih, příruček a cizích časopisů v naději, že se mi nápady, rady a návo-
dy z nich přelejí do hlavy a do rukou. Vítězím zarputilostí.

Mám rád dřevo. Bylo prvotním materiálem pro stavbu příbytků,
výrobu nástrojů a předmětů potřeby. Má svou konzistenci, barvu, struk-
turu a vůni. Takže stačí smysly. Ale přece – všechno se objeví a vynikne
třeba při řezání a štípání hedvábně bílé břízy, nažloutlého akátu, slámo-
vého topolu, načervenalé třešně, rudohnědé švestky... co dřevo, to jiný
barevný odstín. Všechny odhalují v každém kroku zpracování, od řezu
nebo štípání, přes broušení až ke konečnému leštění svou krásu.

Zní to asi moc lyricky, ale to se jen snažím zakrývat chudobu své
rukodělny. Ke knihám jsem totiž ještě přikupoval všelijaké nástroje. Ty
jsou přece ideálním status symbolem kutilství, ruční i elektrické, po-
třebné i nepotřebné.

Takže jsem šedesát let trpělivě vyměřoval pravé úhly a pokosy,
řešil problémy záměny levých a pravých stran při spojování nebo netěs-
nosti čepů v dlabech. Musel jsem se naučit, co dělat, když se materiál při
hoblování vytrhává, jak čelit záludnostem dřeva upnutého v soustruhu
a vyplňovat a maskovat štěrbiny ve spojích. Víte, o kolik tvrdší cestu si
truhlář amatér zvolí, když tvrdošíjně spojuje zahradní nábytek čepy a ne
šrouby? Šedesát let jsem se takhle klopotně dopracovával k jednotlivým

cílům. Nevím, kolik jich bylo – vím, že dost. Kusy nábytku pro plenér i interiér, stolky, lampy, police, dýmky a jiné. Rodina mi ty výrobky chválila, jak jinak. Jen proto o nich taky z nemístné pýchy mluvím.

Tahle dřevěná křesla, ve kterých sedíme, jsou taky vaše práce?

To jsou adirondaky. Specialita z Nové Anglie, se širokými područkami, na kterých dobře stojí sklenice s vínem... Skvěle se v nich sedí, ale špatně se z nich vstává.

Ale ještě k druhému z mých koníčků, k vázaným kobercům. Svou přes dva tisíce let doloženou historií mají pro kulturu lidstva v jeho asijské kolébce mnoho společného se dřevem. Nomádi, kteří putovali za pastvinami, měli vlnu jako základní surovinu. Z vlněných tkanin zhotovovali vše, co potřebovali. Lůžka, závěsy a koberce do stanu, polštáře, vaky či torby. V těch stěhovali na hřbetech zvířat všechn majetek, postýlky pro nemluvnata, svatební pásy a ozdoby, sedla.

Měli imperativ zdobit tkaniny ornamenty typickými pro svůj kmen a oblast. Ty ornamenty se drží celé desítky generací. Abstraktní, spíše stylizované ornamenty a opravdu – to se nestydím říct – náramně líbezné motivy zvířat, ptáčků i postav jsou krásné.

Mám rád kavkazské koberce – kazaky, širvány, karabachy, afgánské, turkmenské, kurdské a z perských hlavně kaškaje. Emma „koberečky“ nemá zdaleka tak ráda jako já, a tak jsem si pár kousků mohl do bytu propašovat jen na své území. Zrcadlový osud postihl syna Jiřího, kterého jsem derivací své touhy zásobil přes oceán několika kousky. Ale přišel vzkaz: už dost.

Jsem tedy vlastně cosi jako zadržžený sběratel omezený na kupování knih z Amazonu, prolézání internetu, výstav a pražských obchodů s koberci.

Prioritou této doby je být úspěšný. Můžete se takovou optikou dívat na svůj vlastní život?

Spíš bych řekl, že mám několik důvodů být spokojen. Ten hlavní je, že jsem se dožil převratu. Sice pozdě, peníze mi to nepřineslo, šel jsem brzy poté do důchodu, ale rozhodně to stálo za to.

A vlastně jsem měl celý život štěstí, přes všechny těžkosti a překážky. Na fakultě jsem si našel spoustu přátel, mezi kolegy i mezi studenty. Spolupracoval jsem s lidmi, se kterými jsem si rozuměl. Nemusel jsem se, tak říkajíc, kurviti. Spolupracoval jsem s lidmi, kteří mi rozuměli... Jiným jsem se snažil vyhýbat.

To bylo důležité – největší kus času jsem prožil v době, která byla naprosto nesvobodná, ale ve své práci jsem si vždycky uhájil svobodu, také díky atmosféře v Patočkově ústavu a prvních letech i intervenci Ctirada Johna. Ale především, ta práce mě vždycky nesmírně bavila.

Ptal se Jaroslav Veis

INGREDIENCE

**(ANEB DVA TEXTY, NA KTERÉ V PŘEDCHOZÍCH
KAPITOLÁCH PŘIŠLA ŘEČ)**

Dávný učitel a dlouholetý přítel Ctirad John mě oslovil, abych zasáhl do debaty o něčem tak zvláštním jako je duše lékaře. Vážím si toho. Jsem však na rozpacích. Je těžké říci už něco o duši, ale ta kombinace? Duše lékaře. Co s tím?

Třeba to vzít z gruntu. Napřed ta duše: hledat význam termínu duše a začít od Platona a Aristotela až po naši dobu. Bloudit ve filozofii, náboženství, psychologii, sémantice a v mnohém jiném?

Moc učené. Přiznám si, že na to nemám, moje duše se přičí. Zkouším se tedy této cestě vyhnout a pokračovat spíše prakticky, vybírat z knih našich známých odborníků, kteří píšou o „Mozku a jeho duši“, o tom „Kde bydlí lidská duše“ a též se podívat do katalogů blízkých knihoven. Co se na heslo „duše“ vynořilo v Národní knihovně, si nepřejte vědět. Lepší to bylo v knihovně Akademie, ale nic moc. Na dotaz odpověděla i naše chudá Městská knihovna, kvantitativně uspokojivě; na třicet titulů se značnou příměsí subjektivního esoterična. Zřejmě je to vina tématu. Přísně nebo uvolněně, vyhnout se filozofickému a biologickému víru Charybdy a narazit na pragmatické úskalí Scylly? Tak ani tak to nejde.

Abych uspokojil zadání, něco se s tím musí udělat. Albert Schweizer napsal: Nikdo nedokáže definovat duši. Dokážeme ji však vnímat. Duše je pocit něčeho vyššího, než jsme my sami je to něco, z čeho se rodí myšlenky, naděje a touhy vedoucí do světa, dobra, pravdy a krásy.

Budu-li tedy dále uvažovat o duši, pak to bude o uvědomělé mysli, o jednání, o psychice. O duši, která odchází se smrtí. Která je nástrojem tvorby ducha, jejího produktu, který smrtí nezaniká a žije, dokud je na světě někdo, kdo ho vnímá a pamatuje.

Na duši jsme se tedy domluvili a dostáváme se o kousek dál. Lékař je pochopitelně člověk jako každý jiný, ale v očích lidí je šaman, obdivovaný a obávaný, skrze něj mluví osud a budoucnost. Nezáleží na tom, zda jsme ve 21. po nebo 21. století před Kristem. Společenský, ekonomický ani technický vývoj na tom nic nemění, jen vnímání a postoj se okolnostmi mění. Proto je úloha lékaře ve společnosti unikátní,

jeho povolání je vnímáno jako nejprestižnější, byť ne vždy jako nejdůležitější. Je tomu v Čechách a na Moravě a v jiných zemích. Takže doktor je člověk s respektem u lidí v roli pacientů, ale i předmětem kritiky žalob i napadání u lidí, kteří pacienti byli a už nejsou. Ponechme stranou, co z toho je dobré, co přípustné a co špatné.

Takže máme jasno, o čem budeme hovořit. Lékařova duše je jedná z kvalit lékaře a extrémně vzato, nehraje ani roli, zda lékař zachrání při technicky obtížné operaci život, zda zachrání život při katastrofě a ve vypjaté situaci, zda se rozhodne i s jistou měrou sebeobětování, kdy není o čem přemýšlet. Je k tomu nadán a vyučen.

Již výběr ke studiu a tím pak k povolání může formovat duši. Motivy ke studiu medicíny jsou rozmanité, určitě ne už naivní příslovecná „pomoc trpícím“. Ve Spojených státech se vedla diskuse nad výzkumem vhodných metod přijímání na lékařské studium s cílem posoudit za jakých podmínek se studenti nejlépe uplatní ve škole a hlavně později v povolání. Vycházelo se z toho, že zavedené vědomostní testování s ochrannou známkou MCAT®, představované standardizovaným testem s výběrem odpovědí, který má sloužit k posouzení schopnosti řešení problémů, kritickému myšlení a znalosti přírodovědných pojmů a principů, nejsou zcela dobrým prediktorem.

V Journal of Applied Psychology publikovali výsledky jinak koncipované zkoušky zaměřené na testování osobnosti studentů medicíny. Výzkum se prováděl na 600 studentech v Belgii, protože na rozdíl od USA je podle evropského způsobu lékařské studium kompaktní od prvního do šestého ročníku. Zkoumaly se extroverze, otevřenost, přívětivost, svědomitost a neurotismus jako osobnostní znaky. Výsledky testu osobnosti nápadně korelovaly s výkonem studentů. Citová vzrušivost byla konstantním prediktorem špatných studijních výsledků, až vyčerpání. Svědomitost ale byla zvláště důležitým prediktorem studijního úspěchu. Význam otevřenosti a přívětivosti v průběhu studia stoupal, i když také ne tak výrazně jako u extrovertů, kterým to zpočátku moc nešlo, ale byli tím úspěšnější, čím více později strávili času u lůžka. To jsou vyhlídky účinku studia na hnětení duše.

Vlastnosti lékaře: podle názoru pacientů zařazených do studie Mayo Clinic má lékař vystupovat s patrnou jistotou, aby pacient mohl důvěřovat jeho rozhodnutím, současně s empatií a porozuměním. Má mluvit otevřeně, nezamlčovat diagnózu. Má být humánní, soucitný a laskavý, má znát pacientův osobní život a brát vážně, co mu pacient říká. Očekává se tedy, že lékařova duše se vyznačuje jistotou, empatií, humánností, osobním zájmem, otevřeností, společenskou zdvořilostí a důkladností. Ušlechtilost těchto kýžených vlastností vynikne výčtem jejich protikladů – jistě lékař nemá být bojácný, bezcitný, chladný, společensky nezdvorný, uspěchaný. Tyto protiklady ukazují na očekávané vlastnosti každého člověka. Shodneme se tedy, že ideál duše lékaře se neliší od ideálu duše každého člena lidského rodu.

Společnost i lékaři se odedávna snažili zavázat lékaře ke správnému jednání a vyslovit požadavky na lékařovu duši. První, všeobecně známá a na svou dobu obdivuhodně humánní je tak zvaná Hippokratova přísaha, pocházející z 5. století před Kristem. Byla v uplynulých padesáti létech upravena, rozšířena, aktualizována a adaptována na dnešní dobu, ale v principu je stále táž. Je to přísaha, za jejíž porušení hrozí jen hanba a připadně i opovržení.

Takže jděme na to pragmaticky. Jak se prakticky projevuje duše člověka vzdělaného školou i zkušeností, vedeného k humanismu s předpokládanou oddaností oboru? Ve světle vlastností očekávaného ideálu se podívejme na duši lékaře v historii i v současnosti.

Z života i z literatury známe ušlechtilé lékaře, jako byli Albert Schweizer, Anton Čechov, Doktor Živago, Dr. Wilbur Larch z Pravidel moštárny, Dr. Galén z Bílé nemocí, Dr. Arrowsmith a četní další. Jsou však i lidé, o nichž se ani mluvit nechce, že jsou lékaři: Dr. Mengele, Dr. Claubergh a 16 lékařů, převážně členů SS, kteří byli souzeni v Norimberském procesu pro pokusy na lidech, a i další němečtí lékaři.

Pokusy na lidech se nikoliv se zničujícím záměrem provádějí i jinde. Ve Spojených státech je podrobný seznam všech pokusů, s účastí lékařů pracujících pro firmy nebo pro státní výzkumné ústavy. Co duše těchto lékařů? Zdánlivě pominutelná duše mladého lékaře jedné pražské nemocnice, který na prosbu pacientky s nehybnýma nohama,

aby jí pomohl zvednout nohy na lůžko, sdělí, že kam by přišel, kdyby měl každému pacientovi takto pomáhat? Jinou duši měla ale asistentka nebo subtilní sekundářka. Taky duše. Duše lékaře jednou tak, podruhé jinak?

Má lékař duši specificky lékařskou? Zkušenost je přesně z nedávné doby zvláště humánní akce některých mladých lékařů a odborářských činovníků, kteří své požadavky učinili pádnými zvrhlou kombinací quasi zdvořilosti se slibem smrti. Jejich duše si najala duši totalitního odborníka. Nešlo o vydírání. Zdvořile děkovali, odcházeli-neodcházeli, strašili černou sanitkou. Proti tlaku na lepší existenční podmínky nelze nic namítat. Jen ty duše to vzaly za špatný konec.

Dlouhou dobu namáhavého studia si lékař volí svobodně si stejně jako budoucí povolání. Lékař je z definice orientován na službu zdraví, u lůžka, nepřímou v pomocných oborech nebo ve výzkumu. Očekává se, že lékař je svému povolání oddán, identifikuje se s ním z motivů existenciálních a morálních. Lékařské povolání naplňuje občanskou povinnost a občan v principu nic jiného od něj nevyžaduje. Občan jako pacient je v tomto názoru ještě úzkostlivější, po právu chce mít lékaře pro sebe a pochybuje, že z jeho jiných aktivit v zaměstnání může mít ve své léčbě prospěch.

Lékaře však z různých důvodů přitahuje politika. Vyšším vzděláním lze těžko vysvětlit, že 10 % z 200 poslanců a 15% z 80 senátorů jsou lékaři, přičemž z voličů je sotva půl promile lékařů. Je s podivem, jak málo se podle zápisu lékaři účastní rozprav v parlamentu z hlediska své odbornosti. Je trapné, když primář poslanec nemá na svém oddělení pořádek. Do politiky mají vstupovat – ať už aktivně nebo jako rádci s životní a profesní zkušeností –, jen ti lékaři, kteří své povolání nešidili. Přesto se občas objeví postava lékaře, který v touze po společenském uplatnění mění politické strany, stavovské organizace a zastupitelské sbory, lpí na dosažených funkcích a v narcistním politickém boji od počátku používá protimluvné argumenty. Stavovskou organizaci zatáhne do politického a odborářského klání, které s jejím posláním záruky odborností, cti, etiky a profesních zájmů nesouvisí. Co říci o duši takového lékaře, od něhož se očekával klid, a když ne moudrost, alespoň zdr-

ženlivost. Mediálního vření je veřejnost od jiných stavovských komor ušetřena.

Staré pořekadlo vybízející ševce, aby se držel svého kopyta, platí. Jen výjimečně se objeví Baťa. Pak to stojí zato.

Často jsem slyšel Zdenka Neubauera přednášet. Od jeho studentských let. Když kdysi v Dejvicích hovořil o koloniích, neporozuměl jsem mu docela a měl jsem dojem, že spíše porozumím koloniím než jemu. Dnes, po létech se zdá, že spíše jemu, než koloniím. I když je totiž nesnadné porozumět vzdělanému filozofovi, je ještě nesnadnější porozumět úkazům a záměrům přírody.

Říká se, že bakterie jsou jednoduché organismy. Jak se to vezme. Ve srovnání s mnohobuněčnými organismy se chovají jednoduše. Množí se v tekutém prostředí, jež je pro ně obvyklé a přirozené. Na pevném povrchu se množí též, avšak záleží na dostupnosti vody, v níž je rozpuštěno vše, co k životu potřebují. Je-li vlhkost povrchu velká, rozprostrou se po povrchu i ty nepohyblivé, případně pronikají póry do hloubky. Rostou stejně jako v tekutém prostředí.

Je-li vlhkost povrchu taková, aby se buňky mohly množit a přitom neodplouvaly, začne se naočkovaná buňka množit a její potomci osidlují – kolonizují – povrch. Vzniká útvar, často velmi charakteristický až bizarní, který se nazývá kolonie. Od doby, kdy Robert Koch zavedl do bakteriologie gel z těla mořské řasy agar-agar, se kolonie pozorují a popisují. V laboratořích lékařské mikrobiologie pomáhá jejich vzhled diagnostikovat původce onemocnění. Je s podivem, jak málo se mikrobiologové kolonii jako přírodnímu jevu věnují.

Zamyšlení přináší hned řadu otázek. Proč je kolonie omezena na určitou plochu a naplňuje celý povrch, který má k dispozici, co určuje její vzhled, proč jsou kolonie tak různé a naopak některé tak k nerozeznání stejné, čím to, že se některé podobají vyšším rostlinám? Čím to, že čím je kolonie starší, tím roztodivnější má morfolonii? Tyto úvahy pak vedou k dalším: je kolonie pasivním nahromaděním jednotlivých buněk, nebo je to útvar, v němž jedna buňka je nějakým způsobem závislá na druhé? Možno hovořit o chování buněk v tom smyslu, že reagují na nějaké podněty prostředí, či od sousedních buněk? A nakolik je tvar a uspořádání kolonie určen příslušným genem? Je to jeden gen, je jich víc, jsou to geny strukturální?

Vědecká současnost má po ruce nástroj k studiu některých těchto otázek. Molekulová biologie, modelování, fraktálová geometrie jsou některé z nich. Pokud mohou, uplatňují se v různých rovinách – ve zkoumání kolonie jako jevu – tedy vnějšího aspektu a ve zkoumání vnitřního uspořádání, tedy ve struktuře.

Pro studium kolonie se přirozeně vybírá tvar dostatečně charakteristický. Kolonie jsou okrouhlé. Některé, třeba kolonie bacilů, jsou rozbrázděné s rozsochatými okraji, mají nápadnou strukturu. Do periferie vybíhají radikálně větve se sekundárním, terciálním a dalším větvením. Tyto keřovité útvary jsou vějířovité a je jich v kolonii většinou více než deset.

Kolonie se popisují slovně. Jediný užívaný parametr je její průměr v daném čase, neboť ostatní kvality lze těžko objektivizovat. Stěží lze předpokládat, že by fraktalová dimenze mohla sloužit jako znak pro identifikaci. Její rozptyl je větší než reprodukovatelnost kultivačních podmínek.

Pomocí modelu fraktálového růstu však lze získat dvourozměrný, dostatečně věrný analogický obraz kolonie. Model vychází z radikálního uspořádání rozvětvených segmentů, jež postupně rostou superpozicí menších a menších sobě podobných větví. Takový model demonstruje známý fenomen, že ve starých koloniích zčista jasna na obvodu začne rychle vyrůstat jeden, jakoby zmlazený, segment, ojedinelý z celého okraje a vějířovitě se rozvine jako nová frustní kolonie.

Obraz kolonie poskytuje také model balistický, který je netrpělivou variantou modelu agregace omezené difuzí (diffusion limited aggregation). Modeluje vylučování kovových iontů, jež v elektrolytu doputují ke katodě. Z periferie difundují partikule a agregují. Putují náhodnou procházkou Brownovým pohybem. Jakmile se jedna částice zachytí na jiné, přestane putovat lineárním pohybem směrem ke středu, kde je umístěna jedna částice jako očko. Výsledný obraz je věrný, postihuje fenomen kolonie, nikoliv její strukturu. Jestliže si analogizujeme takto vzniklý agregát s kolonií a partikule s buňkami, můžeme obtížně charakterizovat takový model růstu kolonie apozicí buněk přicestovaných z periferie jako přiléhavý. Necht' alternativní model přirozeného

růstu tedy funguje jinak: z původního inokula vyrůstá kolonie dělením buněk v náhodném pořadí všemi směry. Po obsazení určité okrouhlé plochy roste kolonie do periferie, případně zaplňuje některá, ne všechna, volná místa centripetálně. Výsledkem je nepravidelná kolonie, čím větší, tím rozsochatější. Impuls k dělení zasahuje buňky kolonie, stejně jako se v reálném vzoru množí buňky již na místě fyzicky přítomné.

Jak vlastně kolonie roste? Zprvu rychle, později pomalu. Tato nelogická odpověď chce zdůraznit dosavadní zavádějící úhel pohledu. Odpovězme však po pořádku. Kolonie roste z periferie. Zprvu rovnoměrně – má přísně kruhový půdorys. Dříve či později (u některých kolonií nikdy) se začnou okraje třepit, vroubkují se, vytvářejí se laloky. Kolonie hrubne, stromkovitě se člení i jejich povrch. Tato přeměna nastává někdy velmi záhy, takže se zdá, že pozorovaný tvar tu byl již od samého počátku růstu. Jednotlivé buňky na okraji kolonie se množí a usazují se tam, kde je volno a kde jsou podmínky příznivější než v pře-huštěné masě buněk. Tyčkovité, ale zejména vláknité buňky vybíhají v paralelních shlucích podobných provazcům, jež se ohýbají a rozvětvu-jí. Právě změna směru dělení buněk, vlastnost inherentní některým bac-ilům a tvorbě provazců mohou vést k tvorbě rozvětvených segmentů.

V tomto směru se neodbytně vtírá otázka: čím je tato bohatost tvaru a členitá struktura dána? Je determinována v genomu přímo nebo nepřímo? Představa genu, který strukturu určoval přímo, je asi daleko pravdě. I determinaci nepřímo si není snadno představit. Snad že buňky interagují s prostředím na úrovni fenotypu. Ne však jako náhod-ný vedlejší produkt tohoto fenotypu. Není vyloučena možnost interak-ce mezi buňkami, jednostranná komunikace, byť zatím neprokázaná. Zbývá též uvažovat o jakési supracelulární regulaci, determinaci struk-tury a tvaru, jak je vidíme v celé živé přírodě. Pro tuto aktivitu nejsou zatím přímé důkazy a je otázka, zda někdy budou. Možná se tu pohy-bujeme na hranici poznatelnosti, byť v říši prostých a jednoduchých organismů.

Jevy, s nimiž se mikrobiologové setkávají ve svěbytném životě kolonie, vedou k hypotéze, že se na kolonii máme dívat jako na více-buněčný organismus (Shapiro 1991, Belas, Ernskin, Flaherty 1991).

Dokonce Americká mikrobiologická společnost uspořádala v říjnu 1990 konferenci Multicellular Behaviour of Bacteria in Nature, Industry and the Laboratory.

Vraťme se však k modelu agregace. Již v roce 1968 vyšla práce (Cooper, Dean a Hinshelwood), jež s pozoruhodnou důkladností a vcelku jednoduchými prostředky studuje faktory, jež ovlivňují růst bakterií na agaru. Přesně popisuje známý fakt, že při jiné hustotě populace kolonií na ploše agaru, závisí jejich velikost kromě na délce lag fáze i na jejich počtu. Vyčerpávání a posléze vyčerpání dostupného media nebo jeho limitujících složek v okolí kolonie limituje růst. V modelových pokusech to byla glukóza a ústrojná látka. Růst kolonie prochází dvěma stadii. V prvním jsou potřebné živiny dostupné a růst není limitován. Po určité době se živiny v okolí vyčerpají a růst je limitován dostupností živin nebo odstraňováním kyselých produktů. V této fázi je difuzí limitován a okraje kolonie se laločnatě třepí, a to i u krátkých uniformních tyčinkovitých mikrobů. V určité chvíli, kdy je růst limitován difuzí, se obvod kolonie stává nestabilní. Náhodná vychlípenina či lalůček vystupující z obvodu je v jisté výhodě přednostního zásobení či odklizení kyselých produktů a dále se protahuje. Tím získává výhodu. Tak se tento morfologický jev zesiluje. Pozoruhodný je popis soběpodobnosti kolonie ještě v době, kdy slovo fraktal nebylo vysloveno. „...Nepravidelnosti se stále zvyrazňují, až celek má výrazný tvar květu s okvětními lístky oddělenými hlubokými fjordy. Jak výběžky rostou, vyřázejí více či méně kolmo k jejich ose sekundární, až celek dosáhne vějířevitého tvaru kapradiny. Odhlédneme-li od geometrické nepravidelnosti, kolonie má pak strukturu nápadně podobnou sněhové vločce. Zářezy podobné fjordům pak vznikají vyčerpáním media mezi výběžky a sekundární vějířovité výběžky představují opakování v menším měřítku, co vyvstalo při tvorbě primárních vějířů.“

Touto argumentací podloženou experimenty poukazuje Dean se svými spolupracovníky na význam difuze a to v době, kdy se o agregaci limitované difuzí ještě nemluvilo. Vyjadřuje názor, že na kolonii lze pohlížet jako na tkáň, jejíž růst je určen částečně difuzí a částečně vnitřními vlastnostmi a jež je schopna morfogeneze a diferenciaci.

Vzpomeňme na balistický model. Dává věrný obraz jedné možné varianty vzhledu kolonie. V úvahách o růstu kolonie jsme z něj udělali outsidera a hledali jsme model jiný, intrinsický, model přirozeného růstu, při němž se náhodně aktivují buňky schopné množení na okraji kolonie. Tento model dává ještě věrnější obraz. Z uvedeného pohledu ho můžeme považovat i za zvláštní případ modelu limitace difuzí. U modelu limitace růstu difuzí difundující partikule narůstají apozici v náhodném pořadí od samého počátku a od samého počátku se tvoří i typický obrazec. U modelu přirozeného růstu je pořadí dělení náhodné. Zprvu se vytváří okrouhlý shluk zaplňováním volného prostoru. Prostor, tedy pole je tu ztotožněno s dostupností živin, jež je vyčerpáváno opět prostorovou veličinou, totiž počtem aktivních, množení schopných buněk. Čím větší množství buněk je schopno se množit, tedy čím větší dostupnost potřebných látek, tím je obrys kolonie stabilnější. Náhodnou aktivaci množení buněk lze považovat za ekvivalentní náhodnému sledu apozice partikul v balistickém modelu, počet aktivních buněk a za maximální koncentraci živin v mediu. Lze-li tedy sjednotit oba modely, pak druhý model má něco navíc, zbývají ještě faktory modifikující obraz. Lze je volit nastavením některých parametrů, jako je délka odstupu od periferie, volný prostor kolem buňky, maximální počet generací. Tyto parametry mohou být chápány tak, že naznačují ono navíc k mechanickému způsobu stavby na půdorysu kolonie.

V současném stavu vědomostí o koloniích není ještě zralý čas k závěrům. Je těžké experimentálně uchopit jev mnohotvárnosti přírody ve tvaru a struktuře, s nímž se vnímavý pozorovatel setkává nepřetržitě, ve všech říších živého. Více či méně znalým některých mechanismů je nám dobrá rada drahá i tváří tvář k bakteriím-organismům z nejjednodušších. V tomto směru položil Zdeněk Neubauer otázku porozumění jevu společenství bakterií před léty jako první.

(Sborník k padesátinám Zdeňka Neubauera, Centrum teoretických studií, Praha 1992)

Respondeo Dicendum

Georgio Scandulario

Avant propos

(...)

Zamýšlel jsem (...) ukázat, že můj přístup ke koloniím byl komplementární k Vašemu. Váš je tradičně vědecký: pokouší se vysvětlit tvar a růst kolonií heteronomně: na základě principů, které s vnitřní povahou, svébytností, individualitou – a tedy přirozeností kolonie nemají nic společného: jsou vyvozovány z pravidel společného světa fenomenality, týkají se toliko jevů. Chtěl jsem ukázat, že kolonie má vzhled a jeho výrazem je projev. K tomu jsem musel zavést některé ontologické pojmy a uvést je v souvislost se současnou fyzikou, počítačovědou a kognitivními vědami. Chtěl jsem ukázat, že kolonie jsou elementárním projevem života tak jako jsou částice elementárním projevem hmoty. Chtěl jsem Vaše zkušenosti doplnit o zkušenost, že kolonie je jednak projevem tvůrčí aktivity živé bytosti, a jednak prostorem evoluce: otevírání nových prostorů. Protože jde o tematiku, kterou nyní žiji (v souvislosti s otázkami vědomí např.), I got stuck a místo toho jsem předpoklady tohoto přístupu dále rozpracoval. Z těchto úvah vznikla např. co by-produkt úvaha o intuici, jejíž these přikládám. Zároveň to představuje základ chystanému článku do Vesmíru „Proč se organismy zdají složité?“ v návaznosti na polemiku s dr. Kyprem o molekulární biologii v posledním Vesmíru.

Jsem si vědom, že jsou to věci in statu nascendi, a velice rád bych je rozvedl v osobním rozhovoru.

Zdeněk N. (Nedatováno)

QBFFFS

Když si připomínám profesora Jiřího Schindlera, vybaví se mi spousta drobných epizod, snad jakoby videoklipů, a ve většině z nich je Jiří Schindler usměvavý, klidný a příjemný. Jednou nastupuje do své R 16, kterou si koupil za peníze, vydělané na univerzitě v Chartúmu mezi roky 1964 a 1966, jindy mi ukazuje poličku, kterou vyrobil ve své dílničce v Ládví, a konečně se usmívá, když si oba myslíme, že se mi povedlo přenést hemolysin z hemolytického na nehemolytický kmen *Escherichia coli*.

Jiří Schindler se narodil na Tři krále v jedenatřicátém roce minulého století, v devětatřicátém mu bylo osm let, v pětačtyřicátém čtrnáct a osmačtyřicátém sedmnáct. I když jsem jen o patnáct let mladší, pořádněji si na věci a události v mém okolí vzpomínám tak od šesti let – to bylo Schindlerovi už jedenadvacet a byl rok dvaapadesát. Jiří Schindler již studoval medicínu, miloval bakteriologii, pracoval u profesora Františka Patočky a už tehdy se znal se Ctíradem Johnem, o více než deset let starším kolegou. A pochopitelně, jako každý, se díval okolo sebe. Každý se okolo sebe díváme, jenže každý trochu nebo více méně jinými očima. Ty oči Jiřího Schindlera měly v sobě oči dítěte ze solidní středostavovské rodiny, která měla, tak jako mnoho pražských rodin, také trochu židovské kořeny. Ale také měla českou národní identitu, odpor k nacismu a nechuť ke komunismu. S tím vším Jiří Schindler pozoroval svět poválečný, poúnorový, stalinský, chruščovovský a kennedyovský, později také svět krátkého jarního pokusu o demokratický socialismus a dlouhý svět normalizace.

Jiřího Schindlera jsem potkal první říjnový týden na praktikách z mikrobiologie. Upřímně řečeno se mi na ně moc nechtělo, představoval jsem si, že bych se mohl během výuky nějakou mikrobiální infekcí nakazit. První setkání se Schindlerem však bylo naprosto úžasné. My, kteří jsme se po prázdninách vraceli otrěseni na fakultu, jsme nějak rychle zvažněli. Ti z nás, kteří zažili střelbu na Václavském náměstí, viděli mrtvé a začali si nějak uvědomovat, že se chystá zcela jiná doba, než na kterou jsme v posledních letech byli zvyklí, jsme potkali mladého

muže, který místo učebnice mikrobiologie nechal kolovat knížku vtipů Ivana Steigera. Najednou ta většina z nás, která se v průběhu dnů muse-la nějak smířit s tím, že vývoj v naší zemi půjde k horšímu, našla svého spojence. Jiří Schindler učil jasně, chyťře, ke svému výkladu přidával spoustu klinických kontextů a výuka probíhala hladce a příjemně. Neuplynuly ani tři měsíce a rád jsem přikývl k tomu, abych dělal na mikrobiologii demonstrátora a později pomocného asistenta.

Schindler tehdy přitahoval spoustu studentů medicíny. Myslím si, že pro nějakou lehkost bytí, která z něj tehdy vyzařovala, pro velký kulturní přehled, pro velmi dobrou znalost angličtiny. Byl první, který již na počátku sedmdesátých let přeložil do češtiny knihu Michaela Crichtona, pochopitelně, že z prostředí mikrobiologického – Kmen Andromeda. Univerzitní učitel, vědec a překladatel, to už stačilo k tomu, aby se vymykal průměru. To se v době již nastupující normalizace neodpouštělo. Jiří Schindler a jeho kolega Bohuslav Korych obhájili před Vědeckou radou Fakulty všeobecného lékařství (dnes 1. LF UK) Univerzity Karlovy své habilitační práce a po hlasování byli doporučeni ke jmenování docenty mikrobiologie. K tomu bohužel již nedošlo a trvalo dvacet let, než byl tento lapsus napraven. (Pokud vím, už tehdy mnoho lidí neoslovovalo Jiřího Schindlera jinak než pane docente. Ostatně jeho habilitace byla schválena Vědeckou radou a další postup mu byl znemožněn z čistě politických důvodů.)

Ne, nebyl to lapsus ani trapas. Byl to zločin, jeden z mnoha, které se podepsaly na nepříznivých osudech české inteligence ve dvacátém století. Schindler, podobně jako desetitisíce či možná statisíce jiných, byl postupně předbírán těmi, kteří byli loajální a konformní s novým režimem. Vlastně nedělal žádný odboj, neorganizoval žádné paralelní struktury, jen byl na první pohled jiný. Od saka či kravaty, které nosil, po auta, ve kterých jezdil, až po kamarády, které měl. V době tesilových obleků a dederonových košil působil Schindler trochu jako mladý profesor z klasické britské univerzity. Nevím, jak k tomu přišel, snad v Chartúmu, kde jistě byla řada britských vyučujících a kde tehdy jistě byly nějaké britské zvyky. V Praze to ale jedny přitahovalo, druhé popuzovalo. Stačilo to, aby jeho profesní kariéra byla brzděna. Na druhé straně jeho odborný zájem

spojený s počítači a automatickou klasifikací bakterií, s možností urychlit diagnostiku bakteriálního agens, které způsobilo infekční chorobu či komplikaci, našel uznání mimo fakultu. Dokonce i v odborných komisích Ministerstva zdravotnictví. Schindler mezitím vedle výuky v Ústavu mikrobiologie vedl mikrobiologickou laboratoř na Urologické klinice, tehdy nově vybudované. V ústavu mezitím začali hrát významnější roli mladí straníci. Nevím, jaký to byl moment, který nakonec přivedl Schindlera z akademické půdy do tehdejšího Institutu hygieny a epidemiologie, kde mu bylo konečně nabídnuto místo odpovídající jeho schopnostem i zkušenostem. Možná, že to bylo ve chvíli, kdy se jeden z mladých straníků habilitoval. Od poloviny osmdesátých let byl již Jiří Schindler mimo fakultu a mimo výuku. Od začátku devadesátých let se s ním setkávám ve Vědecké radě naší fakulty, kam ho přivedl tehdejší děkan Cyril Höschl. Současně se stal přednostou Ústavu mikrobiologie, podle tehdejších pravidel však mohl v této funkci působit jen do pětadesáti let či snad o rok později a v té době byl nahrazen, také na svůj návrh, svým žákem docentem Markem Bednářem.

Jiří Schindler, přes mnoho kyselých hroznů, které polykal, žil většinu svého profesního života s grácií a elegancí. Svou významnou snahu o zrychlení a zautomatizování bakteriologické diagnostiky měl možnost konzultovat se svými přáteli v Německu a Americe. Někteří z nich byli důležití i pro rozvoj vědeckých vztahů mezi Českem a Spojenými státy. V tom všem pak byl Jiří Schindler jako ryba ve vodě. Bohužel většinu života ale strávil v podmínkách, ve kterých musel dost šlapat vodu sám.

To je jedna stránka života Jiřího Schindlera. Tou další jsou jeho nejbližší přátelé, díky kterým vzniklo kouzelné a zajímavé společenství, které si žilo svobodně bez ohledu na okolní svět. Snad jen pro ilustraci poměrů připomenu, že na oslavě Schindlerových padesátin v restauraci Valnovka v Ládví se najednou objevili příslušníci tajné policie a začali oslavu trochu rušit. Naštěstí se jim to zase tolik nepovedlo. Okolo Jiřího Schindlera je i široká rodina. Ta díky synům z prvního manželství jeho paní Emmy, Pavlovi a Davidovi a jejich společným dětem Madle a Jirkovi, časově rozkročena přes celou generaci, díky Jiřímu je rozprostřena mezi Prahou a Spojenými státy. Sám jsem, také díky tomu, že nejsem o moc

starší než Pavel, do té jejich rodiny docela vrostl. V dobách komunismu mi byli oporou i radostí. Zblízka jsem pak mohl pozorovat zálibu Jiřího Schindlera v práci na zahradě v Ládví, jeho výtvary truhlářské, kterými postupně zabydloval svoji chatu, a také jeho rozhled i rozkročení mezi medicínou a kulturou. Jeho znalosti anglosaské literatury jsou rozhodně výjimečné. Nebylo také náhodou, že mu k letošním pětáosmdesátiletým narozeninám přišli blahopřát i skvělá pianistka se vztahem k naší fakultě Slávka Pěchočová s manželem a malou dcerkou.

Co jsem v Jiřím Schindlerovi nacházel já, je spíš složitější. Kromě obdivovaného učitele možná staršího bratra. Možná, že mi chvílemi nahrazoval otce, bez kterého jsem byl od jedenácti let. Možná, že mi představoval někoho z imaginární svobodné univerzity, na které bych chtěl studovat a později učit. On by na ní krom své odbornosti přinášel i ducha anglosaské univerzity. Možná, že mi po určitou dobu přinášel jeden z důležitých kontaktů se světem, který žil zcela mimo usnesení stranických sjezdů, v atmosféře přátelství a vřelých osobních vztahů. Jak je to paradoxní, těm se dařilo zejména v době, kdy tu panovala nesvoboda.

Jiří Schindler je téměř jediný z profesorů naší fakulty, se kterým si netykám. Kdysi, když jsem přijel v roce 1969 z Británie, jsem byl okouzlen tím, že tam si říkali i profesori pane. Začal jsem mu říkat pane Schindler a on to snášel s trpělivostí i nadhledem moudrého. Pak mi občas říkal pane Anděl nebo Michale, a tak už to zůstalo. Později jsem mu běžně říkal pane profesore a on mi Michale. I v době, kdy jsem děkanem. Myslím že už to nebude jiné. Takhle už to mám jen s panem profesorem Johnem a do nedávna s profesorem Čihákem. Přes všechno přátelství ostych i respekt k učiteli někdy přetrvá desetiletí.

To, že věčně mladému Jiřímu Schindlerovi je pětáosmdesát, mi připadá podivné. Je totiž pořád mladý. Úsměvem, rychlou reakcí, poznámkou, něčím, co ho řadí přinejmenším ke generaci mladší. Přál bych mu, aby to tak zůstalo. Tuším však, že se to stane i bez mého přání.

Prof. MUDr. Michal Anděl, CSc., je děkanem 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

Milý Jiří,

ač je to k nevíře, je to tady a je to tak – Tvých plných pětaosmdesát. Ti, kteří mně vyzvali, abych vzpomenul, věřili, že se zmožu na laudaci hodnou osobnosti tvého formátu a zpočátku jsem to předpokládal i já. Leč, jak se ukázalo, není vyschlý jen můj kalamář... Okolnosti znáš nejlépe ty sám... V nouzi tedy přepisuji příspěvek, který Jiří Jirásek zařadil v roce 1981 do skvěle koncipovaného sborníku u příležitosti Tvých abrahámovin. Ani dnes bych nic neměnil, jen bych se opakoval. To, co následovalo v letech následujících, nezpochybnitelně upevnilo naše přátelství. Museli jsme se ovšem vyrovnat se ztrátou tvjí maminky, mých rodičů, orientálními tanci na našich pracovištích a celou škálou peripe-tií nejrůznější etiologie. Zatím jsme to zvládali – někdy zoufalí, jindy klopotně – ale vždy se ctí a doufám, že tomu tak bude i v letech příštích.

Ze srdce Ti přeji vše dobré, pevné zdraví, radost z Madly i Jiřika, vnuků, vnuček, Zdeňka a last but not least i nadále přízeň paní Emmy, onoho centra securitatis Tvého života!

Motto:

Náhoda, pohled, slovo odhalí příbuznost duše, povahy nebo neklidu. Šťastný popud z vnějšku anebo pevná vůle dá této počáteční náklonosti vzrůst a pevnost. Dojde k sdílnosti a pojednou je naše mysl vůči tomuto cizímu člověku volnější a svobodnější než vůči těm, s kterými nás pojí příbuzenský vztah.

(André Maurois o vzniku přátelství)

Milý Jiří,

připustit, že Ti je dnes padesát vyvolává bezprostřední potřebu ohlédnout se po uplynulých devatenácti letech našeho společného putování mezi albertovskými schody a Faustovým domem...

Psal se školní rok 1962/63. Naplněn pocitem hořkosti ze zklamání, které mi připravily první semestry, jsem šel s nelibostí vyhledat (já, rádoby redaktor studentského časopisu) jistého doktora Schindlera (řádoby kultur-

ního referenta ROH). Tehdy Ti ještě chyběl plnovous, který ti dal jednou provždy punc Bornových erotických ztřeštěnců, nosil jsi černý baret a baloňák, který nemýlím-li se, visí dnes v kůlně na Ládví. Setkání s Tebou mi tehdy vrátilo důvěru v to, co jsem doufal na fakultě nalézt a čeho se mi zoufale nedostávalo. To vše, co od oné chvíle následovalo, řadím mezi své nejhezčí životní zážitky. A jak správně říká Michal Anděl, kdo poznal pana Schindlera, má neodbytný pocit, že se musí věnovat bakteriologii, ba co víc, že je předurčen vykonat v této souvislosti velké věci. Byl jsem infikován navíc nepochybně také proto, že někdy v té době mi bylo vyslechnouti přednášky Tvého učitele věnované obecné imunologii – mimochodem vůbec nejlepší, jaké jsem kdy na lékařské fakultě slyšel. A tak jsem se – alespoň na čas – zasnoubil s fágý a hleděl se co nejdříve dozvědět, čím se liší virulentní od temperovaných. Dodnes se pamatuji na radost, kterou jsem Ti způsobil, když se mi během pobytu v Berlíně podařilo zprostředkovat výměnu jedné fágové kultury s Max Planckovým institutem a naopak, jak jsi mně vyplísnil, když jsem na stejné téma nevalně přednesl jakési sdělení pro kroužek fiškusů na Fyziologickém ústavu...

Byly to šťastné roky! Ve Viole jsme po nocích hltali Ferllinghethiho, Ginsberga, Vozněsenského, šokoval nás Jevtušenko: „Jak vidět, nadarmo dědici Stalinovi dnes / nedostávají infarkty. / Bývalým sloupům dějin nelíbí se čas, / kdy sběrné tábory zlézá jen tma a rez / a plno lidí po sálech, / kde verše přednášejí!“ Byl to rok šedesátý třetí, vzpomínáš? Ty jsi našemu nadšení rozuměl, sdílel's ho. Stejně jako lásku k divadlu a jazzu. Potkávali jsme se nad Muzikovými Elsinory, přehrabávali v týchž antikvariátních regálech. Trysk a bláznivý let toho času (bože, co všechno bylo v našich silách tehdy stačit!) poněkud zpomalil Tvůj podpis svědka na oddacím listu neopatrné studentské lásky. Mimochodem, bylo to ve čtvrtek a čtvrtky byly tehdy bezmasé! Krátce předtím jsme oslavili Madlenčiny křtiny, nedlouho poté zakroužil nad Malvazinkami čáp s Petrem...

Pak přišel horečnatý a vyčerpávající africký sen. A Ty jsi byl snad jediný, kdo mě nezrazoval, spíše naopak. Snad proto nám pak později tak strašně chutnal chartúmský guláš. Modrou Škodovku, která nás vozila na Ládví, vystřídala er šestnáctka, na struhařovském rybníku vykáceli pár strohmů. Místo do Bubenče se začalo jezdit do Košíř, ale i tam chutnaly Emmíny

buchty báječně, ne-li více. Náš kocourek mourek byl následován Íšou. Stručně řečeno, za ta léta se ledacos a hodně změnilo, nemluvě o vstupu spřátelených vojsk. Jen Tvoje krédo – být vždy slušným člověkem – nevzalo za své. Ve světě hojně rozmnožovaném o polovzdělance, pablby i morální gaunery, se stalo výzvou všem...

Stojím-li dnes před Tebou spolu s ostatními Tvými přáteli jako gratulant, chci Ti poděkovat nejen za to, žes mi byl dobrým učitelem, za to, žes mi nezištným, opravdovým přítelem, ale v neposlední řadě právě za Tvé cílevědomé prosazování slušnosti.

Promiň, že končím citátem, ale zdá se mi nadmíru aktuálním: „Až dosud je naším velice prostým úkolem opevňovat a udržovat postavení, které na bojišti držíme, a přemáhat každý strach z budoucnosti“.

Doc. MUDr. Petr Bartůněk, CSc., je emeritním přednostou IV. interní kliniky
1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

Profesor Jiří Schindler je významnou osobností 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy i české mikrobiologie v nejširším slova smyslu. Za to, že vždy odmítal vstoupit do komunistické strany, musel nést důsledky: jeho práci se dostávalo jen pramalé podpory, do zahraničí mohl cestovat jen zřídka, a i když splnil všechny požadavky na udělení vědecké hodnosti, byl opomíjen.

Jiří se však rozhodl, že se těmito restrikcemi ve své práci brzdit nenechá. Své kolegy v Evropě i ve Spojených státech žádal, aby mu posílali odborné časopisy, které již nepotřebovali, a když to bylo nutné, materiály a činidla, jež byly pro jeho výzkum nezbytné. Ještě důležitější však bylo, že významně přispěl k organizaci a zdaru tří neobyčejně úspěšných mikrobiologických symposií. Tato symposia nejen že otevřela českým mikrobiologům přístup ke špičkovému výzkumu, ale také neocenitelným způsobem podpořila jejich spolupráci se západními vědci.

Vědecký přínos Jiřího Schindlera dobře ilustruje jím osobně vyvinutý počítačový systém identifikace bakterií. Systém pak dokázal úspěšně integrovat do klinické mikrobiologické laboratoře Univerzity Karlovy (laboratoř zároveň začala sloužit jako referenční pro Českou republiku i Slovensko). Má rovněž zásadní podíl na identifikaci patogenních rodů legionely v České republice.

Jiří Schindler vždy podporoval své studenty a mladší kolegy a měl radost z jejich vědeckých úspěchů. Nikdy mu nešlo jen o vlastní ocenění. Poté, co se Česká republika osvobodila od komunismu, začal cestovat na mezinárodní setkání a do prestižních laboratoří s cílem zdokonalit se v molekulární metodologii a rozvíjet další společný výzkum. Neúnavně pracoval i poté, co dosáhl věku, kdy jiní odcházejí do důchodu, často bez nároku na odměnu.

Každý, kdo profesora Schindlera a jeho ženu Emmu zná, zažil i jejich laskavost a pohostinnost. Já i moje manželka jsme mnohokrát měli příležitost jejich nezištnost a velkorysost ocenit. Jiří mě nominoval na čestné členství v České mikrobiologické společnosti. Protože věděl, že jsme tenisoví fanoušci, připravil pro nás skvělou prohlídku

zázemí Davis Cupu a seznámil nás i s maminkou Martiny Navrátilové, od které jsme dostali Martininy fotografie. Trval na tom, že nám musí opatřit vstupenky na Dvořákovu operu. Obrovskou laskavostí, jíž jsme si nesmírně považovali, byla návštěva u něj doma, i to, jak nás Emma rozmazlovala svou skvělou kuchyní.

Jiří dělá Univerzitě Karlově i své profesi skvělé jméno. Pro mnohé vědce v Evropě i ve Spojených státech je nejlepším představitelem české mikrobiologie. Vždy pro mne bude ctí mít možnost nazývat tohoto pozoruhodného vědce a badatele kolegou a přítelem.

Don J. Brenner, který působil Centers for Disease Control and Prevention v Atlantě (Georgia, USA), je jedním z nejvýznamnějších mikrobiologů uplynulých desetiletí. V bakteriální taxonomii patří mezi světové autority.

Známe se s Jiřím už dlouhý čas, od počátku sedmdesátých let minulého století, kdy jsme se účastnili mezinárodních kongresů a sympózií. Měla jsem na počátku své profesní dráhy to štěstí, že jsem mohla několikrát navštívit Prahu, kde jsem se seznámila právě s Jiřím, se kterým jsem pak navázala celoživotní přátelství.

Viděno profesionálníma očima je Jiří Schindler vynikající mikrobiolog. Významně svými pracemi obohatil vědeckou literaturu, zejména v oblasti růstu a reprodukce mikroorganismů.

Doktor Schindler je proto plným právem vysoce hodnocen za dlouhou řadu svých příspěvků vědě, za něž získal i řadu ocenění. Neméně podstatné však je i to, že Jiří je laskavý a vnímavý člověk, který si i v dlouhých a pro Československo tak obtížných letech vždy dokázal zachovat svou nezávislou osobnost.

Do Prahy jsem se dostala prostřednictvím Olega Lysenka, dalšího ze svých českých přátel a měla pak možnost strávit nějakou dobu na Univerzitě Karlově, která mi udělila zlatou medaili. Této pocty si velmi vážím. Víím, že za tento projev uznání vděčím právě jemu.

Jiří Schindler je nejen znamenitý vědec oddaný mikrobiologii. Je oddaný také své rodině a společnosti. Je to člověk s dobrým srdcem, bystrou myslí a velkou duší.

Přeji Jiřímu, aby i jeho čas na odpočinku byl ten nejlepší. A jsem ráda, že jsem měla příležitost poznat ho: jako významnou osobnost české mikrobiologie a lékařské vědy i jako člověka.

Rita R. Colwellová, Ph.D., D.Sc., je profesorkou University of Maryland College Park, Johns Hopkins University a Bloomberg School of Public Health. Je bývalou ředitelkou federální agentury Spojených států National Science Foundation.

Profesor Schindler vstoupil do mého profesního života na začátku osmdesátých let. Pracoval jsem tehdy na Okresní hygienické stanici ve Vyškově jako mikrobiolog. Po letech praxe jsem zjistil, že tento normovaný obor, navíc v omezeném spádovém území, mi už nepřináší mnoho nového. Začal jsem proto pátrat po nějaké skupině mikrobů, které bych se mohl nad rámec práce věnovat jako koníčku. Hledal jsem něco nového, čemu se tady zatím nikdo pořádně nevěnuje. Nakonec jsem se rozhodl zkusit to s legionelami, byť už první informace budily obavy, zda budu schopen živnou půdu nějak poskládat tak, aby mi na tom rostly.

Tady je nutno připomenout, jaké podmínky ve vědě panovaly v éře reálného socialismu. Dostat se ve Vyškově ke Current Contents bylo nemožné. Veškerý přímý styk se zahraničím musel navíc být schválen ředitelem zařízení, oddělením zvláštních úkolů a ZO KSČ. Rozhodl jsem se pro konspirativní přístup a nikomu nic nehlásit. Vstříc mi vyšla knihovna Biofyzikálního ústavu ČSAV v Brně, kde jsem si mohl jednou měsíčně Currents pročíst. Také jsem začal rozesílat po světě kartičky s žádostí o separáty a poštovné jsem si raději platil sám.

Druhým problémem bylo sehnat chemikálie. Dovoz podléhal schválení jak krajských odborníků, tak Ministerstva zdravotnictví a požadavky z Vyškova byly už předem odsouzeny k zamítnutí. Nezbylo než najít alternativu. Zkusil jsem se obrátit s žádostí o pomoc na amerického mikrobiologa Johna Kuchtu, jehož rodiče kdysi emigrovali do Ameriky z Velkého Krtíše. Pracoval tehdy v Čistírně odpadních vod města Pittsburghu. Dohodli jsme se na přátelském výměnném obchodu: já posílal broušené sklo, on zde nedostupné chemikálie a membránové filtry.

Zásilky chodily vždy přes celnici, po mně požadovali, abych prohlásil, že z USA nic nechci, a proto ani nic nepřevzmu. Pamětníci dobře vědí, jaké scény se tehdy na celnicích odehrávaly a jaké úsilí vyžadovalo zásilky vydolovat. Nakonec se nám však podařilo téměř všechny potřebné chemikálie získat. Následovala řada pokusů, jak půdu správně uvařit. Ve finále pomohl sám John Kuchta, když nám prozradil základní klíčovou fintu s úpravou pH, kterou ostatní kolego-

vé i v publikacích úzkostně tajili. Zbývalo už jen pustit se do prvních odběrů a kultivací.

První legionely nám vyrostly ze vzorků teplé vody místní nemocnice. Jelikož jsem s nimi neměl žádné zkušenosti, poslal jsem je k ověření profesoru Schindlerovi, který v té době byl i hlavním odborníkem pro mikrobiologii Ministerstva zdravotnictví. Říkal jsem si tenkrát, že musí být hodně dobrý vědec, když je na této funkci a není členem KSČ. Tak začala naše spolupráce, která v roce 1986 vedla k ustanovení NRL pro legionely. Od té doby jsem byl pod jeho neustálým „jemným“ odborným tlakem, proti kterému ani nebyla možná obrana.

...

Moje první setkání s „velkou vědou“ se odehrálo na kongresu, který profesor Schindler organizoval v roce 1986. Že tam budeme prezentovat legionely, bral jako samozřejmost, o které bylo zbytečně polemizovat. Během kongresu mě nenásilně vtahoval do vědecké komunity. Představil mě řadě uznávaných světových kapacit a mně nezbývalo než jen zírat, protože v té době byla moje angličtina bídna. Profesor Schindler požádal Dona Brennera, jednoho z otců zakladatelů bakteriální taxonomie, aby mi pomohl s identifikací neobvyklých legionel, a od té doby se také datuje naše spolupráce s CDC v Atlantě.

Zúčastnil jsem se poté celé řady kongresů, a pokud byl organizátorem profesor Schindler, vždycky dbal, abych se zocelil i jako předsedající sekce, i když jsem v ní třeba nebyl až tak zběhlý. Moje pokusy vyhnout se tomu skončily vždy nezdarem, takže mi nezbylo, než se řízení sekcí naučit, což se mi později na mezinárodní scéně velmi hodilo.

Další zlom v mé kariéře nastal v roce 1989. Kolegové ze skupiny vyspělejších zemí založili Evropskou pracovní skupinu pro legionelové infekce a uspořádali konferenci v Oxfordu. Strašně jsem se tam chtěl dostat, ale nevěděl jsem jak na to. Jednoduché odcestování do Anglie režim neumožňoval, nebyla ani šance si vyměnit libry a muselo se žádat o víza. Profesor Schindler to opět vzal do svých rukou. Zařídil na ministerstvu, aby mě tam poslali na služební cestu. Měl jsem však zaplacené

jen letenky a autobus. Jet mohu, pokud se o ubytování a stravu zvládnu nějak postarat sám, řekli mi.

S pomocí britského kolegy Johna Kurtze se to nakonec povedlo. Organizátoři exotovi z Východu uhradili ubytování i stravu. StB bývala o těchto cestách informována. I já dostal dva dny před cestou návštěvu. Místní estébák požadoval, abych mapoval dislokace vojsk kolem letiště Heathrow a další nesmysly. Argumentoval jsem, že bych se už nemusel vrátit, pokud bych na spolupráci kývl. Někdo by to určitě v UK vyzradil a mě by zatkli hned v letadle na letišti. Požadoval jsem garance, které mi dát nemohli. Tak mne naštěstí nechali být. I tohle patřovalo k vědě.

Kongres samotný byl pro mne velkou lekcí nejen odbornou, společenskou, ale také jazykovou. Při své první prezentaci tam jsem si uvědomil, jak rychle a kolik toho musím zlepšit.

...

V té době už nám fungovaly nejen metody na izolace legionel z vody, ale i z klinického materiálu, pokud tedy nějaký klinik něco ke kultivaci poslal. Vyvinuli jsme i rychlou serologickou metodu na průkaz protilátek v séru a postupy na identifikaci izolovaných legionel. Každoročně jsme pak na kongresech ESGLI prezentovali naše epidemiologické přehledy.

Pak se podařilo odhalit první velkou epidemii legionelóz v Praze. Ve velkém jsme rozjžděli analýzu nejen rozvodů vody velkých budov, ale také chladících věží a přírodních vodních lokalit. Díky nadšencům jsme se dostali i k řešení technologií v průmyslu, např. sklářů-brusičů nebo výrobců plastických hmot a občas jsme objevili i zajímavé kmeny, které se nedaly identifikovat.

Profesor Schindler proto požádal Dona Brennera, zda bych mohl zajet na kratší pobyt do Atlanty a u dvou suspektních izolátů si dodělat i metody, které u nás nebyly dostupné. Souhlasil. Čekali jsme jen na to, až padne železná opona. Trvalo sice ještě tři měsíce, než jsem dostal vízum, ale pak už cestě nic nebránilo. Snažil jsem se příležitosti využít co nejlépe. Proto jsem strávil nějaký čas mezi pittsburskými mikrobiology, kteří v té době udávali tón v oboru. Zajel jsem i do EPY v Cincinnati.

Zlatým hřebem byl pobyt v CDC v Atlantě. Připadal jsem si tam v onom roce 1990 jako Alenka v říši divů. Každý den jsem byl na obědě s někým jiným. Co mikrob, to světová kapacita k němu. A vždy, když jsem se představoval, se mě lidé ptali: Co Jirži, jak se má a co dělá? Bylo to magické jméno, které otevíralo dveře do mnoha laboratoří. Tam jsem si uvědomil, co dělá špičkového odborníka: úžasná mezinárodní pověst, kterou si nelze koupit. Celá mise byla nakonec korunována úspěchem. První ryze české legionely *L. brunensis* a *L. moravica* byly validně popsány a nehynoucí zásluhu na tom má profesor Schindler.

On sám v té době naznal, že NRL pro legionely už jede, jak má, a pustil nás do života. Snad bych měl zdůraznit, že nikdy nebyl mým nadřízeným, ani mi nijak nevelel. Byl ale mým neformálním učitelem a duchovním rádcem, který nad námi všemi držel nejen ochrannou ruku, když bylo potřeba. My jsme se snažili a stále snažíme držet krok se světem tak, jak nás to učil. Snad si mohu neskromně dovolit říci, že jsme nakonec NRL dovedli do samotné evropské špičky. A tohle všechno by nebylo, nebýt milé „zatvrzelosti“ pana profesora a jeho instinktu investovat do nás svůj drahý čas, aniž by dopředu věděl, zda se to zúročí.

Nezbývá než panu profesorovi poděkovat za vše, co pro nás udělal. Bez něho by naše NRL nebyla tam, kde dnes je. Možná by nebyla vůbec.

RNDr. Vladimír Drašar je dlouholetým vedoucím Národní referenční laboratoře pro legionely.

Profesora Jiřího Schindlera mám rád. Na rozdíl od mnoha jiných, kteří na něj jistě na tomto místě rádi vzpomenou, naše vzájemně propletené vazby sahají překvapivě hluboko do minulosti, dalo by se říci do mého prenatalního období. Jiří Schindler odjakživa bydlí v Dejvicích a tam v Rooseveltově ulici 49 bydlel kromě jiných také můj dědeček, knihkupec. Jiří Schindler k němu před 2. světovou válkou chodil pro pastelky. Můj dědeček byl nepraktický obchodník, který nedokázal ani riskovat, ani investovat, a budil tak v Jiřím Schindlerovi spíše sympatizující soucit.

K dalšímu přemostění našich osudů došlo v době, kdy se Jiří Schindler stal na medicíně spolužákem bratra mého otce, strýce Radmila. Ten ovšem svým odchodem do emigrace v šedesátých letech natrvalo zmizel ze scény a já jsem se osobně s Jiřím Schindlerem poprvé setkal až při zkoušce z mikrobiologie. Na Mikrobiologickém ústavu tehdejší 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy působili jak prof. Patočka, bratr slavného filozofa, tak obdivuhodný profesor John, otec méně slavného politika.

Prof. Schindler byl přísným examinátorem. Mikrobiologii jsem celkem uměl, takže jsem šel na zkoušku bez obav. Probíhala docela hladce, jen mě trochu znervózňovalo, že při poznávání mikrobiálních kolonií na živných půdách mne tu a tam examinátor v odpovědi předešel, i když jsem to věděl, a tak mi trochu vypouštěl rybník. Vzpomínám, že jsem měl poznat protea, který tvoří kolonie v takových terasovitých útvarech, jež všechno přerostou. Ke konci zkoušky prof. Schindler, zjevně váhajíc mezi jedničkou a dvojkou, navrhl řešení: „když mi řeknete, které laboratorní zvíře může dostat od člověka rýmu, tak vám dám jedničku“. Náhodou jsem to věděl, a tak jsem šťastně vyhrkl: „fretka“. Na to profesor opáčil: „No výborně!! To je úžasné, píši vám za 2“. Tuto logiku jsem dodnes nepochopil, ačkoliv důvod vážit si profesora Schindlera nejen pro jeho odborné, ale i společenské postoje časem dále narůstal.

Profesor Schindler si nikdy nezadal s režimem, byl přes manželku příbuzensky napojen na české kulturní a vědecké elity a byl a je

velice sečtělý. Po mém absolutoriu se naše cesty rozešly, a když jsem od počátku sedmdesátých let působil jako sekundář na jednom z psychiatrických pavilonů bohnické léčebny ve Výzkumném ústavu psychiatrickém, ve snu mne nenapadlo, že se z nás jednou stanou blízcí přátelé. Proti očekávání se po 20 letech normalizace dostavila sametová revoluce, věci se daly do pohybu a já byl ve společenském kotlíku osudovou vařečkou zamíchán ode dna rovnou do funkce děkana 3. lékařské fakulty.

Počátky tohoto období byly hektické, protože docházelo k četným a dramatickým personálním a organizačním změnám, jež se týkaly také míst vedoucích klinik a ústavů. Tak se stalo, že jsem musel vypsát konkurz na místo přednosta Mikrobiologického ústavu naší fakulty. Konkurz vyhrál prof. Schindler, a tak se z mého učitele a examinátora stal pojednou můj podřízený. Je zvláštní, že jsem k němu vždycky cítil osobní náklonnost navzdory negativním hodnocením, jež se mi v pozici děkana opakovaně dostávalo: že je moc přísný, že je arogantní, že ponižuje studentky, že se jim posmívá, že je ironický. Mnozí požadovali jeho disciplinární potrestání. Jaksi intuitivně jsem cítil, že to nemůže být pravda, že jde o jakési historické nedorozumění.

Když nás potom osud vyvrhl do neutrálních pozic, tzn. mne zpátky k řemeslu a jeho směrem k důchodu, náš vztah couvl k přátelské symetrii. Začali jsme si vyměňovat e-maily a já jsem zjistil, že Jiří Schindler je hluboká, široká a krásná duše, s níž jsem na mnoha polích neobyčejně spřízněn. Jedním z těch polí je komorní hudba, zvláště pak klavírní umění. Máme společné přátele (Slávku Vernerovou), společné idoly (Slávku Vernerovou, Miroslava Sekeru a řadu dalších), ale máme i společné názory: na politiku, na veřejný život, na češství, na vývoj v naší zemi. Léta jsme se až donedávna scházeli v CM-klubu, který jsme kdysi založili, v kroužku několika málo bývalých učitelů a přátel, kteří „dělali revoluci“ na 3. lékařské fakultě. Mne těší, že navzdory křivolákým cestám našeho vztahu jsem nikdy, bez ohledu na řeči, nepochyboval o tom, že Jiří je citlivý, jemný, vzdělaný, laskavý a vlastně hodný člověk, i když v očích mnohých tak ze záhadných důvodů vůbec nevypadal.

Vzpomínám na všechny krásné chvíle, které jsme spolu prožili, hudba mnohých se mi stále vrací a mám rád také jeho ženu Emmu, kte-

rá v dobrém slova smyslu „co na srdci, to na jazyku“, takže je s ní dobře. Až si jednou budu dělat v mezilidských vztazích uplynulého života inventuru, udělám si u Schindlerů srdíčko.

Prof. MUDr. Cyril Höschl, DrSc., FRCPsych., je ředitelem Národního ústavu duševního zdraví a emeritním děkanem 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

(...)

Od počátku obnovené mikrobiologické Společnosti zaregistrované v prosinci 1959 jako Československá společnost mikrobiologická při ČSAV byl jedním z jejích nejaktivnějších členů Jiří Schindler. Rozpoznal v ní profesní mikrobiologické centrum, v němž bylo možné realizovat dobré nápady, někdy i sny. Zanícení a zaujatí si vybudovali centrum podle obrazu svého srdce. V něm se nekádrovalo a nešlapalo po talentech. Profesionálním tajemníkem se „na plný úvazek” stal Vladimír Havel. Problémy Společnosti žil, byl její „duší a mozkiem”, jak říkával jeden z předsedů, Jano Štefanovič. Jeho kancelář na Přírodovědecké fakultě ve Viničné ulici byla stálým „workshopem”, zákampím, kde se scházeli vedoucí sekce a promýšleli směřování svých oborů. Jiří Schindler tu byl častým hostem. Čas tam býval bezbřehý, prostředí inspirující. Četl jsem kdesi laudatio, jehož autor mluvil o oslavenci jako „generátoru infikujících nápadů”. Když se Jiří stal vedoucím sekce lékařské mikrobiologie, padla mu „generátorová” charakteristika jako ulitá a beze zbytku. Že výbava „funkcionáře” touto schopností (lépe darem) je pro odbornou společnost požehnáním, je nabíledni.

Nehlučným počátkem řady nově koncipovaných mikrobiologických setkání, která Jiří organizoval, bylo minisymposium tehdy velmi aktuálně nazvané „vše o *Escherichia coli*”. Mikrob tu byl protřepán badateli různého zaměření i pracovníky z diagnostiky na různých úrovních. Významným aktérem bylo místo konání – Písek. Město nabídlo atmosféru Šrámkovských studentských let, do teras nad Otavou nostalgicky nahlížel „měsíc nad řekou” a stará vojenská plovárna nabídla mladým i stárnoucím mikrobiologům večery plné romantiky. Prímí účastníci dalších setkání v Mariánských Lázních, okřídlených „Mariánek”, vyprávějí o jejich dělnosti a otevřenosti, o snaze otevírat účastníkům nové obzory. Novátorský ráz „Mariánek” neotřele a věrně zachytil v Kapitolách z historie československé mikrobiologie – 2 Jaroslav Bohuš: „Osemdesiate roky sa dajú charakterizovať ako nástup nového technického vybavenia, nových diagnostických princípov a vstup výpočtovej techniky

do mikrobiologickej diagnostiky". U nás jsme se podle Bohušových slov pustili do „zúfalej snahy zachytiť sa aspoň posledného vozňa rozbiehajúceho sa rychlíka". A Bohuš po právu říká, že „ústrednou postavou týchto snah bol bez sporu Jiří Schindler, okolo ktorého sa spontánne a neformálne vytvárala skupina rovnako zameraných nadšencov". Bohuš svou vzpomínku zakončil – a mluvil za mnohé: „Tebe, Jirko, patří za ‘Mariánky’ naša vďaka”.

Ale nebuďme jen chvaliči zašlých časů. Zalistujme si – třeba hned dnes – v Schindlerově knížce *Ze života bakterií*. Vydalo ji v roce 2008 nakladatelství Academia. I vy si přiznáte, že „pozorování bakterií je stejně úžasné jako dívat se vzhůru na hvězdy". A Jiří za všechny, kteří zasvětili život mikrobiologii, říká: „Mikrosvět a makrosvět představují jedno a totéž tajemství”.

Československá společnost mikrobiologická dnes má nové úkoly, nové priority. Zase v ní pracují noví „jedinci, kteří vyčnívají a jsou nehluchými vůdci". Ale je spravedlivé připomínat při vhodných příležitostech ty z nás, kteří byli ve vhodný čas na vhodném místě a stali se „lucifery", nosiči světla, někdy i pochodní.

Prof. MUDr. Ctirad John, DrSc., viz. str. 95.

Má cesta životem probíhala jako strašidelná jízda, atrakce na dejvické Matějské pouti, veskrze bez újmy a s radostí na konci. Doba pulsovala od radosti ke zklamání, od bolesti a strachu k radosti, od naděje ke skepsi. Hle, Pravda vítězí a za chvíli už ne – jen útěcha „...se s tím smíř“ a tak dokola, dříve, teď i v čase budoucím.

Má cesta životem také byla provázena štěstím. Ne štěstím toho, kdo vsadí a vyhraje. Bylo to štěstí z práce a z prací, štěstí ze svých blízkých, štěstí, že jsem se dočkal pádu nacismu i komunismu. Už nevádí, že jsem čtyřicet let nemohl pracovat tam, kde bych chtěl. Jsem spokojený ve stáří, nic mě nežene dopředu. Jsem spokojen, jak se to všechno sběhlo. Mohlo být líp, ale i hůř. Jen se nechci dožít dalšího „...se s tím smíř.“

Má cesta životem je tak trochu jako židovská anekdota. Ta není k popukání, není drsná, je trochu lechtivá, odpozorovaná, je relativní, soucitná, a nutí zamyslet se, je to tak nebo jinak, jako vše: Izák zemře, někdo musí připomenout jeho jednu dobrou vlastnost, aby podle ritu směl být pochován. Po dlouhém sezení, v nouzi, nakonec jeden dobrý soused řekne: „Von měl tak rád nudle s mákem.“

A je to.

CV

— PROF. MUDR. JIŘÍ SCHINDLER, DRSC.

Narozen 6. ledna 1931 v Praze, ženatý, 2 děti

VZDĚLÁNÍ

- 1956 MUDr., Fakulta všeobecného lékařství, Univerzity Karlovy
- 1963 CSc. Faktory virulence *Listeria monocytogenes*
- 1965 Fellowship na Max Planck Institut für Vererbungslehre, Západní Berlín,
prof. F. Kaudewitz
- 1972 Atestace 1. a 2. stupně, IHE Praha
- 1993 DrSc. Klasifikace a identifikace bakterií

PRACOVNÍ POSTAVENÍ

- 1954 – 1956 Asistent 4. třídy, Ústav pro lékařskou mikrobiologii
a imunologii Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy
- 1956 – 1966 Odborný asistent, Ústav pro lékařskou mikrobiologii
a imunologii Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy
- 1966 – 1968 Senior Lecturer, Khartoum University, Súdán
- 1968 – 1988 Odborný asistent, Ústav pro lékařskou mikrobiologii
a imunologii Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy
- 1969 Zahájeno habilitační řízení; habilitační spis Bakteriofág jako model inhibice
replikace viru. Formální udělení titulu z „kádrových“ důvodů zastaveno.
- 1976 – 1988 Vedoucí mikrobiologické laboratoře na Urologické klinice
Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy
- 1982 – 1988 Vedoucí Národní referenční laboratoře pro automatizaci v mikrobiologii
- 1988 Vedoucí Výzkumné skupiny klinické mikrobiologie IHE Praha
- 1990 Jmenován docentem lékařské mikrobiologie
- 1991 – 2006 Přednosta Ústavu lékařské mikrobiologie 3. lékařské fakulty
Univerzity Karlovy
- 1992 Jmenován profesorem lékařské mikrobiologie Univerzity Karlovy.
Dynamika růstu kolonie
- 2006 Profesor emeritus Univerzity Karlovy
- 2007 – 2014 Profesor lékařské mikrobiologie Ústavu zdravotnických studií
Technické univerzity v Liberci

ČLENSTVÍ V ODBORNÝCH SPOLEČNOSTECH

Československá společnost mikrobiologická, člen výboru a vedoucí sekce lékařské mikrobiologie

Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně

American Society for Microbiology

ČLENSTVÍ V REDAKČNÍCH RADÁCH

1992 Binary (UK)

1991 Alpe Adria Mikrobiology Journal (Itálie)

1992 Microbiology Europe (UK),

1982 – 1990 Hlavní redaktor edice Diagnostické metody v mikrobiologie Avicenum, Praha
American Academy of Microbiology, volený člen

International Committee for Systematic Bacteriology, International Union of Microbiological Societies (IUMS), člen

Subcommittee for Numerical Taxonomy IUMS, člen

Organizátor cyklu Minisymposia v Mariánských lázních 1975 – 1991, Československá společnost mikrobiologická

Spolupředseda (J. Schindler a M. Kocur) International Conference on Taxonomy and Computer Identification of Bacteria, Československá společnost mikrobiologická, Liblice 1981

Spolupředseda (J. Schindler a M. Kocur) International 2nd Conference on Taxonomy and Automated Identification of Bacteria, Československá společnost mikrobiologická, Praha 1987

Spolupředseda (J. Schindler a M. Kocur) 3rd Conference on Taxonomy and Computer Identification of Bacteria, Československá společnost mikrobiologická, Praha 1992

Člen programového výboru 7. mezinárodního kongresu IUMS 94 v Praze 1994

Spolupředseda a organizátor sekce BC1 Computer Identification and Decision Making, 7. mezinárodního kongresu IUMS 94 v Praze 1994

Spolupředseda a organizátor sekce BC2 Bacterial Colony, 7. mezinárodního kongresu IUMS 94 v Praze 1994

OCENĚNÍ

Medaile Helsinské Univerzity

Zlatá medaile 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy

Bronzová medaile Univerzity Karlovy

Patočkova medaile Československé společnosti mikrobiologické

Medaile České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně

BIBLIOGRAFIE

1 Monografie a učební texty

Schindler, Jiří; Korych, B.: *Pomocné texty k praktickým cvičením z mikrobiologie*. Praha: SPN, 1961. 132 s.

Schindler, Jiří: *Pomocné texty k praktickým cvičením z mikrobiologie*. Praha: SPN, 1965. 162 s.

Schindler, Jiří: *Příručka k praktikům lékařské mikrobiologie*. Praha: Univerzita Karlova, 1970.

Schindler, Jiří: *Praktikum lékařské mikrobiologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1972.

Schindler, Jiří: *Programovaný ověřovací test z lékařské mikrobiologie*. Praha: SPN, 1972.

Schindler, Jiří; Duben, J.; Paučková, V.: *Standardní metoda identifikace gram-fakultativně Anaerobních tyčinek*. Praha: Inst. hygieny a epidemiologie, 1979. 124 s. *Edice: Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica; Příl., č. 9.*

Schindler, Jiří: *Automatická diagnostika bakterií*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1984. 204 s.

Schindler, Jiří: *Numerická diagnostika bakterií čeledi Enterobacteriaceae*. Praha: Avicenum, 1988. 202 s. *Edice: Mikrobiologické vyšetřovací metody; Sv. 8.*

Schindler, Jiří: *Praktikum lékařské mikrobiologie*. 1. vyd. Praha: H & H, 1993. 86 s. ISBN 80-85787-28-8.

Bednář, M.; Fraňková, V.; **Schindler, Jiří;** Souček, A.; Vávra, J.: *Lékařská mikrobiologie. Bakteriologie, virologie, parazitologie*. 1. vyd. Praha: Marvil, 1996. 558 s. ISBN 80-238-0297-6.

Schindler, Jiří: *Ze života bakterií*. Praha: Academia, 2008. 143 s. *Edice: Průhledy; Sv. 5.* ISBN 978-80-200-1666-9.

Schindler, Jiří: *Mikrobiologie: pro studenty zdravotnických oborů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 223 s. ISBN 978-80-247-3170-4.

Schindler, Jiří: *Mikrobiologie: pro studenty zdravotnických oborů*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. 215 s. ISBN 978-80-247-4771-2.

2 Překlady

Crichton, M.: *Kmen Andromeda*. (The Andromeda Strain). Přel. Jiří Schindler. Praha: Odeon, 1973, 1987; Baronet, 2008.

Crichton, M.: *Člověk na konci*. (The Terminal Man). Přel. Jiří Schindler. Praha: Odeon, 1977; Baronet, 2004.

Greenwood, D.; Slack R. C. B.; Peutherer, J.: *Lékařská mikrobiologie*. (Medical Microbiology). Přel. Jiří Schindler. Praha: Grada, 1999.

Levy, S. B.: *Antibiotický paradox*. (Antibiotic Paradox). Přel. Jiří Schindler. Praha: Academia, 2007.

3 Články v recenzovaných zahraničních a tuzemských odborných časopisech

1956

John, C.; **Schindler, Jiří**: Experimentální brucelosa syrských křečků. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1956, 5(5): 260-267.

Patočka, F.; **Schindler, Jiří**: Nové izolace atypických korynebakterií u člověka ve srovnání s některými zvířecími kmeny. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1956, 5(5): 268-273.

Patočka, F.; **Schindler, Jiří**: Průzkum faktorů ovlivňujících virulenci *Listeria monocytogenes*. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1956, 5(5): 229-235.

1957

John, C.; **Schindler, Jiří**; Vaněček, R.: Susceptibility of young rats to strains of *Brucella* of varying virulence. *J. Hyg. Epidemiol. Microbiol. Immunol.*, 1957, 1(3): 342-352.

1958

John, C.; **Schindler, Jiří**: Depotní imunisace rozdělenými dávkami. *Acta Univ. Carol. Med.*, 1958, 4(1-3): 332-345.

Patočka, F.; **Schindler, Jiří**; Mára, M.: Glycinový lysát *Listeria monocytogenes* a jeho vliv na experimentální listeriosu. *Acta Univ. Carol. Med.*, 1958, 4(1-3): 317-326.

1959

Hejnal, J.; Hrdlička, Z.; **Schindler, Jiří**; Červinka, E.: Antibiotika v předoperační přípravě tlustého střeva. *Rozhl. Chir.*, 1959, 38(8): 507-512.

Patočka, F.; Mára, M.; **Schindler, Jiří**: Studies on the Pathogenicity of *Listeria monocytogenes*: II. Influence of Substances isolated from Ceils of *Listeria monocytogenes* on Experimental Listeriosis in White Mice. *Zentralbl. Bakteriol. Orig.*, 1959, 174(7-8): 586-593.

Patočka, F.; **Schindler, Jiří**; Mára, M.: Studies on the pathogenicity of *Listeria monocytogenes*. I. Protein substance isolated from cells of *Listeria monocytogenes* enhancing listeric infection. *Zentralbl. Bakteriol. Orig.*, 1959, 174(7-8): 573-585.

1960

Patočka, F.; Mára, M.; **Schindler, Jiří**: Pyridoxine as an essential growth factor of *Listeria monocytogenes*. *J. Hyg. Epidemiol. Microbiol. Immunol.*, 1960, 4(4): 504-508.

Schindler, Jiří: K problému stafylokoků z hlediska lékařské mikrobiologie. *Lék. věda zahr.*, 1960, 4(1): 1-10.

Trča, S.; Mišinger, I.; **Schindler, Jiří**: Použití laminárií k dilataci hrdla děložního při umělém přerušení těhotenství. *Českoslov. Gynkol.*, 1960, 25(8): 669-672.

1964

Schindler, Jiří: Inhibition of reproduction of f2 bacteriophage by streptomycin. *Folia Microbiol.*, 1964, **9**(5): 269-276. DOI: 10.1007/BF02873305. **Aktuální IF: 1.335/2015**

Schindler, Jiří: RNA-containing bacteriophages. *Folia Microbiol.*, 1964, **9**(5): 312-320. DOI: 10.1007/BF02873312. **Aktuální IF: 1.335/2015**

1965

Schindler, Jiří: Inhibition of the infective activity of bacteriophage f2 by spermine. *Experientia*, 1965, **21**(12): 697-698. DOI: 10.1007/BF02138478. **IF: 2.072/1998**

Schindler, Jiří: Interaction of basic antibiotics with phage f2 particles. *Biochem. Biophys. Res. Commun.*, 1965, **18**(1): 119-125. DOI: 10.1016/0006-291X(65)90893-4. **Aktuální IF: 2.371/2015**

1966

Schindler, Jiří: Inhibition of the infective activity of phage f2 and its infectious RNA by histone. *Experientia*, 1966, **22**(3): 159-160. DOI: 10.1007/BF01897707. **IF: 2.072/1998**

Schindler, Jiří: Genetický model: bakteriofág f2. *Vesmír*, 1966, **45**(8): 234-236.

1970

Schindler, Jiří: Proměny pyogenního stafylokoka. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1970, **19**(1): 45-52.

1972

Anděl, M.; **Schindler, Jiří:** Hodnocení použití televize ve výuce mikrobiologie. *Vysoká škola*, 1972, **21**: 367-371.

Schindler, Jiří: Pigment production of *Staphylococcus aureus* PS 80 and its mutants. *Zentralbl. Bakteriol. Orig. A*, 1972, **221**(2): 157-165.

Schindler, Jiří: Spontaneous mutants of *Staphylococcus aureus* PS 80. *Experientia*, 1972, **28**(7): 853-855. DOI: 10.1007/BF01923173. **IF: 2.072/1998**

Schindler, Jiří; Ludvík, J.: A new bacteriophage specific for a saprophytic mutant of *Bdellovibrio bacteriovorus*. *Acta Virol.*, 1972, **16**(6): 501-502. **Aktuální IF: 1.222/2015**

Schindler, Jiří; Marešová, A.; Schindler, Z.: Associations of pigment markers with antibiotic resistance markers in chromogenic mutants of *Staphylococcus aureus*. *Acta Univ. Carol. Med.*, 1972, **18**(1-2): 3-15.

1973

Schindler, Jiří: Význam plazmidů u stafylokoků: Souborný referát. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1973, **22**(5): 294-301.

1974

Schindler, Jiří: Genetika stafylokoků. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1974, **23**(3): 173-179.

- Schindler, Jiří**; Rosová, V.; Jedličková, A.; Štěpánková, V.; Gadir, A.; Schindler, Z.: Sledování rezistence na antibiotika v laboratoři klinické mikrobiologie: II. Interpretace inhibičních zón v difúzním testu citlivosti. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1974, **23**(6): 352-356.
- Schindler, Jiří**; Schindler, Z.: Programování ověřovací test. *Vysoká škola*, 1974, **23**: 184-188.
- Schindler, Jiří**; Schindler, Z.: Sledování rezistence na antibiotika v laboratoři klinické mikrobiologie: I. Zpracování dat antibiotické rezistence – projekt ZDAR. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1974, **23**(6): 282-289.
- 1975**
- Schindler, Jiří**: Zpracování dat v klinické mikrobiologii. *Acta Polytechn.*, 1975, **IV**: 95-98.
- Štrbáňová-Nečinová, S.; **Schindler, Jiří**: Dělení karotenových pigmentů stafylokoků na sephadexu LH-20. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1975, **24**(1): 9-14.
- 1977**
- Schindler, Jiří**: TLG medium for pigment detection of staphylococci. *Zentralbl. Bakteriol. Orig. A*, 1977, **239**(3): 322-325.
- 1978**
- Potužníková, B.; **Schindler, Jiří**: Fosfomycin resistant mutants of *Listeria monocytogenes* are not virulent for mice. *Microbios Lett.*, 1978, **8**(29): 27-30.
- 1978**
- Langšádl, L.; **Schindler, Jiří**; Buděšínský, Z.: Účinek fosfomycinu in vitro. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1978, **27**(5): 289-295.
- Schindler, Jiří**: Informační systém v klinické mikrobiologii. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1978, **27**(1): 5-7.
- 1979**
- Schindler, Jiří**; Duben, J.; Lysenko, O.: Computer-aided numerical identification of gram-negative fermentative rods on a desk-top computer. *J. Appl. Bacteriol.*, 1979, **47**(1): 45-51. DOI: 10.1111/j.1365-2672.1979.tb01168.x. IF: **1.811/1998**
- Schindler, Jiří**; Langšádl, L.: Fosfomycin therapy of experimental infections in mice. *Zentralbl. Bakteriol. Orig. A*, 1979, **243**(1): 136-139.
- 1980**
- Schindler, Jiří**; Duben, J.; Hausner, O.; Zikmundová, V.; Lapáčeková, J.; Paučková, V.: Standard test set and a computer-generated diagnostic register for gram negative fermentative rods. *J. Appl. Bacteriol.*, 1980, **49**(2): 331-337. DOI: 10.1111/j.1365-2672.1980.tb05132.x. IF: **1.811/1998**
- Zahradnický, J.; **Schindler, Jiří**: K narozeninám docenta MUDr. Ctirada Johna, CSc. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1980, **29**(4): 255-256.

1981

Schindler, Jiří; Vránková, J.: Klinická mikrobiologie v urologii. *Sbor. Lék.*, 1981, **83**(8-9): 203-204.

Vránková, J.; **Schindler, Jiří:** Mikrobiologické sledování vyvolavatelů nosokomiálních infekcí v urologii. *Sbor. Lék.*, 1981, **83**(8-9): 208-209.

1982

Schindler, Jiří; Ildbek, J.: A simplified strategy for the identification of gram-negative fermenting rods using a desk-top computer. *J. Appl. Bacteriol.*, 1982, **52**(3): 353-356.

DOI: 10.1111/j.1365-2672.1982.tb05064.x. **IF: 1.811/1998**

Schindler, Jiří; Schindler, Z.: Numerical identification of bacteria with a hand-held calculator as an alternative to code books. *J. Clin. Microbiol.*, 1982, **15**(2): 332-334.

Aktuální IF: 3.631/2015

Schindler, Jiří; Vránková, J.: Use of a simplified dosage regimen in treating serious systemic infections with netilmicin. *Acta Ther.*, 1982, **8**(4): 353-360. **IF: 0.429/1998**

1983

Aldová, E.; Hausner, O.; Gabrhelová, M.; **Schindler, Jiří;** Petráš, P.; Braná, H.: A hydrogen sulphide producing Gram-negative rod from water. *Zentralbl. Bakteriol. Mikrobiol. Hyg. A*, 1983, **254**(1): 95-108.

Schindler, Z.; **Schindler, Jiří:** Numerical identification of microorganisms using the HP-41C calculator. *Int. J. Biomed. Comput.*, 1983, **14**(1): 17-22. DOI: 10.1016/0020-7101(83)90082-X. **IF: 0.403/1998**

1984

Schindler, Jiří; Potužníková, B.: Diferenciace sérotypu *Legionella pneumophila* pomocí izoelektrické fokuzace volných bílkovin. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1984, **33**(6): 346-351.

1986

Trupl, J.; Nagy, L.; Pis, P.; **Schindler, Jiří;** Petková, K.: Automatizovaný systém riadenia v klinickej mikrobiológii: 1. Informačný systém sérologického laboratória. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1986, **35**(1): 1-8.

1987

Trupl, J.; Nagy, L.; Pis, P.; Reguli, L.; Surovka, L.; **Schindler, Jiří:** Automatizovaný systém riadenia v klinickej mikrobiológii: 2. Informačný systém bakteriologického laboratória. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1987, **36**(4): 202-211.

1988

Aldová, E.; Hausner, O.; Brenner, D.J.; Kocmoud, Z.; **Schindler, Jiří;** Potužníková, B.; Petráš, P.: *Pragia fontium* gen. nov., sp. nov. of the Family Enterobacteriaceae, Isolated from Water. *Int. J. Syst. Bacteriol.*, 1988, **38**(2): 183-189. DOI: 10.1099/00207713-38-2-183. **IF: 3.558/2001**

Aldová, E.; Hausner, O.; Kocmoud, Z.; **Schindler, Jiří**; Petráš, P.: A new member of the family Enterobacteriaceae - *Pragia fontium*. *J. Hyg. Epidemiol. Microbiol. Immunol.*, 1988, **32**(4): 433-436.

Wilkinson, H.W.; Drasar, V.; Thacker, W.L.; Benson, R.F.; **Schindler, Jiří**; Potužníková, B.; Mayberry, W.R.; Brenner, D.J.: *Legionella moravica* sp. Nov. and *Legionella brunensis* sp. Nov. Isolated from cooling-tower water. *Ann. Inst. Pasteur Microbiol.*, 1988, **139**(4): 393-402. DOI: 10.1016/0769-2609(88)90102-0.

1989

Matoušek, J.; **Schindler, Jiří**: Selecting a small well-discriminating subset of tests from a frequency matrix. *Binary*, 1989, **1**: 19-28. IF: **0.607/1997**

1989

Schindler, Jiří; Gyllenberg, H.: Standardní kód pro tvorbu jména mikrobů. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1989, **38**(1): 48-51.

1991

Aldová, E.; **Schindler, Jiří**: Rod *Aeromonas*. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1991, **40**(3): 177-190.

Rataj, T.; **Schindler, Jiří**: Identification of Bacteria by a Multilayer Neural Network. *Binary*, 1991, **3**: 159-164. IF: **0.607/1997**

Urbášková, P.; **Schindler, Jiří**; Rataj, T.: Klasifikace citlivých a rezistentních kmenů podle míry inhibice růstu antibiotiky. *Českoslov. epidemiol. mikrobiol. imunol.*, 1991, **40**(3): 129-136.

1992

Schindler, Jiří; Potužníková, B.; Aldová, E.: Classification of strains of *Pragia fontium*, *Budvicia aquatica* and of *Leminorella* by whole-cell protein pattern. *J. Hyg. Epidemiol. Microbiol. Immunol.*, 1992, **36**(2): 207-216.

Schindler, Jiří; Rataj, T.: Fractal geometry and growth models of a bacillus colony. *Binary*, 1992, **4**: 66-72. IF: **0.607/1997**

Schindler, Jiří; Urbášková, P.: Monitoring of antibiotic resistance in Czechoslovakia. *Alpe Adria Microbiol. J.*, 1992, **1**: 47-56.

Schindler, Jiří; Vránková, J.: Semiautomatic photometric screening of urine samples for significant bacteriuria with high predictive values. *J. Hyg. Epidemiol. Microbiol. Immunol.*, 1992, **36**(1): 85-92.

1993

Aldová, E.; **Schindler, Jiří**; Urbášková, P.; Nemeč, A.: Biochemická identifikace druhů rodu *Aeromonas*. *Acta hyg. epidemiol. mikrobiol.*, 1993, **22**(2): 84-91.

Gyllenberg, M.; Gyllenberg, H.; Koski, T.; **Schindler, Jiří**: Non-uniqueness of numerical taxonomic structures. *Binary*, 1993, **5**(4): 138-144. IF: **0.607/1997**

Schindler, Jiří: Dynamics of *Bacillus* colony growth. *Trends Microbiol.*, 1993, **1**(9): 333-338. DOI: 10.1016/0966-842X(93)90073-Z. Aktuální IF: **9.500/2015**

Urbášková, P.; **Schindler, Jiří**; Aldová, E.; Nemeč, A.: Antibiotic susceptibility of mesophilic aeromonads isolated in Czechoslovakia. *Med. Microbiol. Lett.*, 1993, 2(3): 152-158.

1994

Aldová, E.; **Schindler, Jiří**; Urbášková, P.; Nemeč, A.: Biochemická identifikace aeromonád. *Epidemiol. Mikrobiol. Imunol.*, 1994, 43(2): 55-60. **Aktuální IF: 0.268/2015**

Schindler, Jiří; Parýzek, P.; Farmer, J.: Identification of Bacteria by Artificial Neural Networks. *Binary*, 1994, 6(6): 191-196. **IF: 0.607/1997**

Schindler, Jiří; Rovenský, L.: A Model of Intrinsic Growth of Bacillus Colony. *Binary*, 1994, 6(3): 105-108. **IF: 0.607/1997**

Schindler, Jiří; Rovenský, L.; Urbášková, P.: Epidemiologický význam molekulárních markerů u nosokomiálních kmenů rodu *Acinetobacter*. *Acta hyg. epidemiol. microbiol., přil.*, 1994, 23(3): 18-21.

Urbášková, P.; Rataj, T.; **Schindler, Jiří**: Pilotní studie rezistence bakterií k antibiotikům v českých nemocnicích: Srovnání ve střední Evropě. *Acta hyg. epidemiol. microbiol., přil.*, 1994, 23(3): 22-24.

Urbášková, P.; **Schindler, Jiří**: Rezistence bakterií k antibiotikům v České republice. *Čas. Lék. čes.*, 1994, 133(1): 10-14.

1995

Aldová, E.; **Schindler, Jiří**; Nemeč, A.; Šourek, J.; Urbášková, P.: Biochemické znaky *Citrobacter sedlakii*. *Epidemiol. Mikrobiol. Imunol.*, 1995, 44(2): 57-64. **Aktuální IF: 0.268/2015**

Schindler, Jiří: Enterokoky jako nosokomiální a infekční agens. *Zprávy Centr. epidemiol. mikrobiol.*, 1995, 4(3): 5.

Schindler, Jiří: Mikrobiologie bakteriálních onemocnění dýchacích cest. *Med. Rev.*, 1995, 2(11): 8-12.

Schindler, Jiří: Stafylokoky rezistentní k methicilinu - MRS. *Zprávy Centr. epidemiol. mikrobiol.*, 1995, 4(5): 4-5.

Schindler, Jiří: Základy léčby onemocnění dýchacích cest. *Prakt. Lék.*, 1995, 75(Suppl. 3): 12-14.

Schindler, Jiří: Změny v klasifikaci a nomenklatuře. *Zprávy Centr. epidemiol. mikrobiol.*, 1995, 4(5): 5.

1996

Appelbaum, P.C. ; Gladkova, C.; Hryniewicz, W.; Kojouharov, B.; Kotulová, D.; Mihalcu, E.; **Schindler, Jiří**; Setchanova, L.; Semina, N.; Trupl, J.; Tyski, S.; Urbášková, P.; Jacobs, M.R.: Carriage of antibiotic-resistant *Streptococcus pneumoniae* by children in Eastern and Central Europe - A multicenter study with use of standardized methods. *Clin. Infect. Dis.*, 1996, 23(4): 712-717. **IF: 3.240/1996, Aktuální IF: 8.736/2015**

- Nemec, A.; Urbášková, P.; Grimont, F.; Vránková, J.; Melter, O.; **Schindler, Jiří**: Identifikace a typizace nemocničních kmenů komplexu *Acinetobacter calcoaceticus-Acinetobacter baumannii*. *Epidemiol. Mikrobiol. Imunol.*, 1996, **45**(2): 71-82. **Aktuální IF: 0.268/2015**
- Schindler, Jiří**: Beta-laktamázy gramnegativních bakterií. *Remedia*, 1996, **6**(6): 344-348.
- 1997**
- Aldová, E.; **Schindler, Jiří**: Identifikace mezofilních aeromonád. *Zprávy Centr. epidemiol. mikrobiol.*, 1997, **6**(1): 18-19.
- Aldová, E.; **Schindler, Jiří**; Šourek, J.; Nemec, A.; Urbášková, P.: Detection and Identification of *Citrobacter Sedlakii* in the Czech Republic. *Zentralbl. Bakteriol.*, 1997, **285**(3): 389-396. DOI: 10.1016/S0934-8840(97)80005-9. **IF: 0.733/1997**
- Gyllenberg, H.; Gyllenberg, M.; Koski, T.; Lund, T.; **Schindler, Jiří**; Verlaan, M.: Classification of Enterobacteriaceae by minimization of stochastic complexity. *Microbiology*, 1997, **143**(3): 721-732. DOI: 10.1099/00221287-143-3-721. **IF: 2.307/1997, Aktuální IF: 2.268/2015**
- Rahal, K.; Wang, F.; **Schindler, Jiří**; Rowe, B.; Cookson, B.; Huovinen, P.; Marton, A.; Lalitha, MK.; Semina, N.; Kronvall, G.; Guzman, M.: Reports on surveillance of antimicrobial resistance in individual countries. *Clin. Infect. Dis.*, 1997, **24**(Suppl. 1): S169-S175. **IF: 2.803/1997, Aktuální IF: 8.736/2015**
- Schindler, Jiří**: Mikrobiologické informace na Internetu: Ukazatel cest 1. *Zprávy Centr. epidemiol. mikrobiol.*, 1997, **6**(9): 38-40.
- Schindler, Jiří**: Mikrobiologické informace na Internetu: Ukazatel cest 2. *Zprávy Centr. epidemiol. mikrobiol.*, 1997, **6**(10): 35-36.
- Schindler, Jiří**: Mikrobiologické informace na Internetu: Ukazatel cest 3. *Zprávy Centr. epidemiol. mikrobiol.*, 1997, **6**(11): 36-38.
- 1998**
- Schindler, Jiří**: Difterie jako laboratorní nákaza. *Zprávy Cent. epidemiol. mikrobiol.*, 1998, **7**(3): 115-116.
- Schindler, Jiří**; Schindler, Z.; Schindler-jr, J.: A WWW-based information system on resistance of bacteria to antibiotics. *Med. Inform.*, 1998, **23**(3): 179-185. **IF: 1.614/1998**
- 1999**
- Brenner, D.J.; O'Hara, C.M.; Grimont, P.A.D.; Janda, M.J.; Falsen, E.; Aldová, E.; Ageron, E.; **Schindler, Jiří** et al.: Biochemical identification of *Citrobacter* species defined by DNA hybridization and description of *Citrobacter gillenii* sp nov (formerly *Citrobacter genomospecies 10*) and *Citrobacter murliniae* sp nov (formerly *Citrobacter genomospecies 11*). *J. Clin. Microbiol.*, 1999, **37**(8): 2619-2624. **IF: 3.670/1999, Aktuální IF: 3.631/2015**
- Gyllenberg, H.; Gyllenberg, M.; Koski, T.; Lund, T.; **Schindler, Jiří**: An Assessment of Cumulative Classification. *Quant. Microbiol.*, 1999, **1**(1): 7-28. DOI: 10.1023/A:1010020209899.

Gyllenberg, H.; Gyllenberg, M.; Koski, T.; Lund, T.; **Schindler, Jiří**: Enterobacteriaceae Taxonomy Approached by Minimization of Stochastic Complexity. *Quant. Microbiol.*, 1999, 1(2): 157-170. DOI: 10.1023/A:1010039926061.

Melter, O.; Sanches, I.S.; **Schindler, Jiří**; De Sousa, M.A.; Mato, R.; Kovářová, V.; Žemličková, H.; De Lencastre, H.: Methicillin-resistant *Staphylococcus aureus* clonal types in the Czech Republic. *J. Clin. Microbiol.*, 1999, 37(9): 2798-2803. IF: 3.670/1999, Aktuální IF: 3.631/2015

Schouten, M.A.; Voss, A.; Hoogkamp-Korstanje, J.A.A.; *GROUP: The European VRE Study*; **Schindler, Jiří**: Antimicrobial Susceptibility Patterns of Enterococci Causing Infections in Europe. *Antimicrob. Agents Chemother.*, 1999, 43(10): 2542-2546. IF: 3.969/1999, Aktuální IF: 4.415/2015

2000

Goering, R.; Nord, C.E.; Hare, R.; Sabatelli, E.; *GROUP: Ziracin Susceptibility Testing*; **Schindler, Jiří**: In vitro activity of evernimicin and selected antibiotics against methicillin-resistant staphylococci: a 24-country study. *Clin. Microbiol. Infect.*, 2000, 6(10): 549-556. DOI: 10.1046/j.1469-0691.2000.00167.x. Aktuální IF: 4.575/2015

Sanches, I.S. et al.; *GROUP: CEM-NET Collaborators*; **Schindler, Jiří**: Patterns of Multidrug Resistance among Methicillin-Resistant Hospital Isolates of Coagulase-Positive and Coagulase-Negative Staphylococci Collected in the International Multicenter Study RESIST in 1997 and 1998. *Microb. Drug Resist.*, 2000, 6(3): 199-211. DOI: 10.1089/mdr.2000.6.199. IF: 3.263/2000, Aktuální IF: 2.529/2015

2001

Jones, R.N.; Hareb, R.S.; Sabatelli, E.; *GROUP: Ziracin Susceptibility Testing*; **Schindler, Jiří**: In vitro Gram-positive antimicrobial activity of evernimicin (SCH 27899), a novel oligosaccharide, compared with other antimicrobials: a multicentre international trial. *J. Antimicrob. Chemother.*, 2001, 47(1): 15-25. DOI: 10.1093/jac/47.1.15. IF: 3.490/2001; Aktuální IF: 4.919/2015

Schindler, Jiří: Mikrobiální biofilm. Jak žijí bakterie v přirozeném prostředí?. *Vesmír*, 2001, 80(4): 203-206.

2003

Richet, H.M.; Benbachir, M.; Brown, D.F.J.; Giamarellou, H.; Gould, I.; Gubina, M.; Heczko, P.; Kalenic, S.; Pana, M.; Pittet, D.; Ben Redjeb, S.; **Schindler, Jiří** et al.: Are There Regional Variations in the Diagnosis, Surveillance, and Control of Methicillin-Resistant *Staphylococcus aureus*?. *Infect. Control Hosp. Epidemiol.*, 2003, 24(5): 334-341. DOI: 10.1086/502216. IF: 1.951/2003; Aktuální IF: 3.669/2015

2004

Schindler, Jiří: Podivné chování bakterií. *Vesmír*, 2004, 83(3): 163-166.

2005

Schindler, Jiří: Vzpomínky na třicet pět let s Františkem Patočkou: narozen 22.10.1904, zemřel 14.3.1985. *Čas. Lék. čes.*, 2005, 144(4): 289-290.

4 Kapitoly v monografiích a učebních textech

1956

John, C.; **Schindler, Jiří**: Léčba antibiotiky a kandidosa. In: *Obrtel, J. a kol. (Eds.): Onemocnění vyvolaná kvasinkovitými mikroorganismy*. Praha: Stát. zdravot. nakl., 1956, s. 70-85.

John, C.; **Schindler, Jiří**; Vorreith, M.: Experimentální infekce vyvolaná *Candida albicans*. Kvasinky jako antigeny. In: *Obrtel, J. a kol. (Eds.): Onemocnění vyvolaná kvasinkovitými mikroorganismy*. Praha: Stát. zdravot. nakl., 1956, s. 61-69.

1972

Schindler, Jiří: Endotoxin. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 165-170.

Schindler, Jiří: Genetika bakteriálních virů. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 221-227.

Schindler, Jiří: Infekční nukleové kyseliny. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 199-201.

Schindler, Jiří: Množení bakterií. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 102-105.

Schindler, Jiří: Neisserie. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 452-454.

Schindler, Jiří: Organiseace a řízení životních pochodů v bakteriální buňce. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 42-55.

Schindler, Jiří: Patogenní působení mikrobů. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 142-146.

Schindler, Jiří: Pneumokoky. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 474-479.

Schindler, Jiří: Působení antibiotik. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 147-165.

Schindler, Jiří: Stafylokoky. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 455-463.

Schindler, Jiří: Streptokoky. In: *Patočka, F. a kol.: Lékařská mikrobiologie*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1972, s. 464-473.

1978

Schindler, Jiří: Chemoterapeutika a antibiotika. In: *John, C.; Přecechtěl, F. (Eds.): Lékařská mikrobiologie pro studující stomatologie*. 3. vyd. Praha: SPN, 1978, s. 24-29.

Schindler, Jiří: Množení bakterií. In: *John, C.; Přecechtěl, F. (Eds.): Lékařská mikrobiologie pro studující stomatologie*. 3. vyd. Praha: SPN, 1978, s. 13-15.

Schindler, Jiří: Stafylokoky. In: *John, C.; Přecechtěl, F. (Eds.): Lékařská mikrobiologie pro studující stomatologie*. 3. vyd. Praha: SPN, 1978, s. 74-77.

Schindler, Jiří: Základy bakteriální genetiky. In: *John, C.; Přecechtěl, F. (Eds.): Lékařská mikrobiologie pro studující stomatologie*. 3. vyd. Praha: SPN, 1978, s. 15-17.

Schindler, Jiří: Životní projevy bakterií. In: *John, C.; Přecechtěl, F. (Eds.): Lékařská mikrobiologie pro studující stomatologie*. 3. vyd. Praha: SPN, 1978, s. 11-13.

1980

Schindler, Jiří: Bakteriální buňka. In: *John, C. a kol. (Eds.): Lékařská mikrobiologie. I. díl*. Praha: SPN, 1980, s. 3-11.

Schindler, Jiří: Genetika bakterií v lékařské mikrobiologii. In: *John, C. a kol. (Eds.): Lékařská mikrobiologie. I. díl*. Praha: SPN, 1980, s. 14-20.

Schindler, Jiří: Letální vliv fyzikálních a chemických činitelů. In: *John, C. a kol. (Eds.): Lékařská mikrobiologie. I. díl*. Praha: SPN, 1980, s. 20-23.

Schindler, Jiří: Množení bakterií. In: *John, C. a kol. (Eds.): Lékařská mikrobiologie. I. díl*. Praha: SPN, 1980, s. 11-14.

Schindler, Jiří: Rozpoznávání bakterií. In: *John, C. a kol. (Eds.): Lékařská mikrobiologie. I. díl*. Praha: SPN, 1980, s. 37-39.

Schindler, Jiří: Stafylokoky. In: *John, C. a kol. (Eds.): Lékařská mikrobiologie. I. díl*. Praha: SPN, 1980, s. 96-100.

Schindler, Jiří: Výpočetní technika a zpracování dat v klinické mikrobiologii. In: *John, C. a kol. (Eds.): Lékařská mikrobiologie. I. díl*. Praha: SPN, 1980, s. 39-44.

1985

Schindler, Jiří: Automatické odečítání minimálních inhibičních koncentrací. In: *Urbášková, P. a kol.: Vyšetření pro antimikrobiální terapii*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1985, s. 73-77. *Edice: Mikrobiologické vyšetřovací metody; Sv. 2.*

Schindler, Jiří: Metody rychlého stanovení citlivosti. In: *Urbášková, P. a kol.: Vyšetření pro antimikrobiální terapii*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1985, s. 77-86. *Edice: Mikrobiologické vyšetřovací metody; Sv. 2.*

1986

Schindler, Jiří: Vyšetřování močových infekcí. In: *Duben, J.; Hausner, O. a kol.: Vyšetření při bakteriálních onemocněních*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, s. 104-112. *Edice: Mikrobiologické vyšetřovací metody; Sv. 4.*

1996

John, C.; Souček, A.; **Schindler, Jiří:** Gramnegativní aerobní tyčky. In: *Bednář, M. a kol.: Lékařská mikrobiologie: Bakteriologie, virologie, parazitologie*. 1. vyd. Praha: Marvil, 1996, s. 246-260. ISBN 80-238-0297-6.

Kaprálek, F.; **Schindler, Jiří:** Taxonomie, nomenklatura, identifikace a systematika bakterií. In: *Bednář, M. a kol.: Lékařská mikrobiologie: Bakteriologie, virologie, parazitologie*. 1. vyd. Praha: Marvil, 1996, s. 28-35. ISBN 80-238-0297-6.

Schindler, Jiří: Aktinomykóza. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 11-12. ISBN 80-7071-055-1.

Schindler, Jiří: Antibiotika. In: *Bednář, M. a kol.: Lékařská mikrobiologie: Bakteriologie, virologie, parazitologie*. 1. vyd. Praha: Marvil, 1996, s. 160-185. ISBN 80-238-0297-6.

Schindler, Jiří: Bakteriální infekce kůže a podkoží. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 25-26. ISBN 80-7071-055-1.

Schindler, Jiří: Endokarditida. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 37. ISBN 80-7071-055-1.

Schindler, Jiří: Infekce u alkoholiků. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 61. ISBN 80-7071-055-1.

Schindler, Jiří: Kandidóza. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 63-64. ISBN 80-7071-055-1.

Schindler, Jiří: Močové infekce. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 78-79. ISBN 80-7071-055-1.

Schindler, Jiří: Nemoc z kočičího škrábnutí. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 83-84. ISBN 80-7071-055-1.

Schindler, Jiří: Pneumonie. In: *Provazník, K. a kol. (Eds.): Manuál prevence v lékařské praxi. IV. Základy prevence infekčních onemocnění*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 91-92. ISBN 80-7071-055-1.

2005

Schindler, Jiří: Genus XXVIII. Pragia. In: *Garrity, G.; Brenner, D.J.; Krieg, N.R.; Staley, J.R. (Eds.): Bergey's Manual® of Systematic Bacteriology; Vol. 2 The Proteobacteria; Part B: The Gammaproteobacteria*. 2nd ed. New York: Springer, 2005, s. 744-745. ISBN 978-0-387-24144-9.

5 Statě v recenzovaných nebo konferenčních sbornících

1958

John, C.; **Schindler, Jiří**; Bušek, F.; Krabcová, I.: Experimentální brucelosa syrských křečků. In: *Anthropozoonosy*. Praha: Stát. zdravot. nakl., 1958, s. 96-98.

Konference: Sjezd sekce čs. mikrobiologů a epidemiologů Československé lékařské společnosti J. Ev. Purkyně v Praze, Praha, 21.05.1956 - 23.05.1956.

John, C.; **Schindler, Jiří**; Vaněček, R.; Krabcová, I.: Brucelosa mládat I. vnímavost krysích mládat k brucelovým kmenům různé virulence. In: *Anthropozoonosy*. Praha: Stát. zdravot. nakl., 1958, s. 99-102.

Konference: Sjezd sekce čs. mikrobiologů a epidemiologů Československé lékařské společnosti J. Ev. Purkyně v Praze, Praha, 21.05.1956 - 23.05.1956.

Patočka, F.; **Schindler, Jiří**: Nové isolace atypických korynebakterií u člověka ve srovnání s některými zvířecími kmeny. In: *Anthropozoonosy*. Praha: Stát. zdravot. nakl., 1958, s. 381-384.

Konference: Sjezd sekce čs. mikrobiologů a epidemiologů Československé lékařské společnosti J. Ev. Purkyně v Praze, Praha, 21.05.1956 - 23.05.1956.

Patočka, F.; **Schindler, Jiří**: Průzkum faktorů majících vliv na virulenci listeria monocytogenes. In: *Anthropozoonosy*. Praha: Stát. zdravot. nakl., 1958, s. 165-167.

Konference: Sjezd sekce čs. mikrobiologů a epidemiologů Československé lékařské společnosti J. Ev. Purkyně v Praze, Praha, 21.05.1956 - 23.05.1956.

1972

Schindler, Jiří: Concomittant loss of markers during elimination of tetracycline marker in *Staphylococcus aureus*. In: Kréméry, V.; Rosival, L.; Watanabe, T. (Eds.): *Bacterial Plasmids and Antibiotic Resistance: First International Symposium Infectious Antibiotic Resistance. Castle of Smolenice, Czechoslovakia 1971*. Praha: Avicenum, 1972, s. 391-396. ISBN 978-3-642-49269-3.

Schindler, Jiří; Marešová, A.: Characteristics of tetracycline resistant clones present in tetracycline sensitive populations of staphylococci. In: Hejzlar, M.; Semonský, M.; Masák, S. (Eds.): *Advances in antimicrobial and antineoplastic chemotherapy: progress in research and clinical application: proceedings of the VIIth international congress of chemotherapy Prague, 1971. Vol I/1, Antimicrobial chemotherapy 1*. Prague: Avicenum, 1972, s. 531-533.

Schindler, Jiří; Marešová, A.; Schindler, Z.: Relation of antibiotic resistance and plasmid markers to pigmentation of staphylococci. In: Hejzlar, M.; Semonský, M.; Masák, S. (Eds.): *Advances in antimicrobial and antineoplastic chemotherapy: progress in research and clinical application: proceedings of the VIIth international congress of chemotherapy Prague, 1971. Vol I/1, Antimicrobial chemotherapy 1*. Prague: Avicenum, 1972, s. 535-538.

1974

Schindler, Jiří: Genetika stafylokoků. In: *Co je stafylokok*. Praha: Institut hygieny a epidemiologie, 1974, s. 7. *Edice: Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica; Příl. č. 3/1974*.

Konference: Minisymposium Čs. Společnosti mikrobiologické při ČSAV v Novém Městě na Moravě, červen 1973.

Schindler, Jiří: Chromogenesa stafylokoků. In: *Co je stafylokok*. Praha: Institut hygieny a epidemiologie, 1974, s. 8. *Edice: Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica; Příl. č. 3/1974.*

Konference: Minisymposium Čs. Společnosti mikrobiologické při ČSAV v Novém Městě na Moravě, červen 1973.

Schindler, Jiří: Plasmidy u stafylokoků. In: *Teoretické a praktické aspekty mimochromosómní dědičnosti u bakterií*. Praha: Institut hygieny a epidemiologie, 1974, s. 4-6. *Edice: Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica; Příl. č. 12/1974.*

1976

Schindler, Jiří; Dušková, M.; Chabová, J.; Menčíková, E.; Potužníková, B.: Hodnocení didaktických a kontrolních testů metodou hromadného zpracování dat. In: *Šterník Fakulty všeobecného lékařství University Karlovy*. Praha: Universita Karlova, 1976, s. 89-93.

1978

Kawaciuková, J.; **Schindler, Jiří:** Praktická zkušenost s numerickou identifikací nefermentujících gramnegativních sacharolytických tyčinek. In: *K diagnostice gramnegativních aerobních a fakultativně anaerobních bakterií*. Praha: Institut hygieny a epidemiologie, 1978, s. 5-8. *Edice: Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica; Příl. č. 10/1978.*

Konference: Konference komise pro taxonomii bakterií Čs. společnosti mikrobiologické při ČSAV, Frýdlant nad Ostravicí, 07.09.1977 - 09.09.1977.

Schindler, Jiří: Identifikační postupy. In: *K diagnostice gramnegativních aerobních a fakultativně anaerobních bakterií*. Praha: Institut hygieny a epidemiologie, 1978, s. 3-4. *Edice: Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica; Příl. č. 10/1978.*

Konference: Konference komise pro taxonomii bakterií Čs. společnosti mikrobiologické při ČSAV, Frýdlant nad Ostravicí, 07.09.1977 - 09.09.1977.

1979

Jedličková, Z.; Duben, J.; **Schindler, Jiří:** Identifikace pseudomonád. In: *Pseudomonas aeruginosa*. Praha: Institut hygieny a epidemiologie, 1979, s. 43-48. *Edice: Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica; Příl. č. 21/1979.*

Konference: 14. výroční kongres Čs. společnosti mikrobiologické při ČSAV v Praze, Praha, 18.10.1978 - 18.10.1978.

1985

Pik, J.; **Schindler, Jiří;** Potužníková, B.: A methods of automatic analysis of electrophorograms in subspecific classification of bacteria. In: *van Bemmelen, J.H. et al. (Eds.): Medical decision making: diagnostic strategies and expert systems: Proceedings of the IFIP-IMIA International working conference on computer-aided medical decision-making: Prague, Czechoslovakia, 30 September - 4 October, 1985*. Amsterdam: North-Holland, 1985, s. 285-288.

1986

Schindler, Jiří: Automatizace, mikropočítače a osobní počítače v mikrobiologii. In: *Schindler, J. (Ed.): Mikropočítače v mikrobiologii*. Praha: Dům techniky ČSVTS, 1986, s. 88-103.

1992

Schindler, Jiří; Farmer, J.; Parýzek, P.: Identification by neural network. In: *Schindler, J. (Ed.): Proceedings of the Conference on Taxonomy and Automated Identification of Bacteria.* Praha: FEMS, 1992, s. 10-14.

1997

Schindler, Jiří: Ribonuclease sensitivity of f2 phage reproduction. In: *Patočka, F.; John, C. (Eds.): Bacterial toxins and selected topics in virology: Proceedings of the XIth Conference of Charles University Medical Faculty.* Prague: Charles University, 1997, s. 213-225.

6 Vysokoškolské kvalifikační práce

1963

Schindler, Jiří: Faktory virulence *Listeria monocytogenes*. Praha: Fakulta všeobecného lékařství University Karlovy, 1963. (*kandidátská práce*)

1969

Schindler, Jiří: Studie zábrany množení viru na modelu bakteriofága. Praha: Fakulta všeobecného lékařství University Karlovy, 1969. (*habilitační práce*)

1992

Schindler, Jiří: Dynamika růstu kolonie. Praha: Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, 1992. (*profesorská práce*)

1993

Schindler, Jiří: Klasifikace a identifikace bakterií. Praha: Akademie věd ČR, 1993. (*doktorská disertační práce*)

7 Aplikované výsledky – patenty

1982

Schindler, Jiří; Paučková, V.; Duben, J.: *Způsob identifikace bakterií pro diagnostické účely.* Praha: Úřad pro vynálezy a objevy, 1982. Registrační číslo: 197867, datum registrace: 13. 5. 1978, datum udělení: 1. 7. 1982.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA —

Nadporučík Zdeněk Schindler jako pilotní žák Čs. ústřední školy vzduchoplavecké v Chebu.

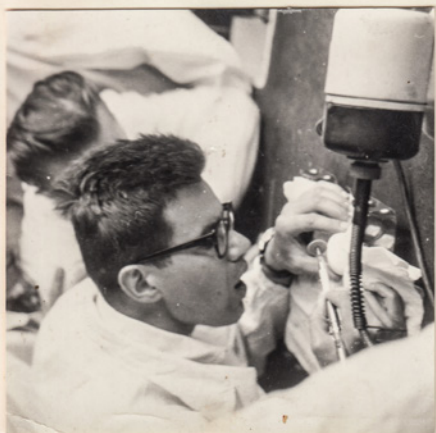
Havárie letounu Š 18-16 s motorem Walter 60 HP, 13.4.1931 u Svitav. Pilot major Schindler těžce zraněn, pozorovatel major Gaďurek pád letadla nepřežil.

Nedělní vycházka v šedém zimníčku se zlatými knoflíčky s kotvou, pletené rukavičky, na hlavě kšiltovka, na nohou tzv. meltonky. Maminka v kožichu s kabelkou z krokodýla. Jsme na Babě, nedaleko místa, kde dnes bydlím.

O kus dál ve stejně hrůzném oblečení i póze. Na horizontu kostelík sv. Matěje. Po 75 letech je dnes už zcela zastíněn stromy.

šedesátá léta

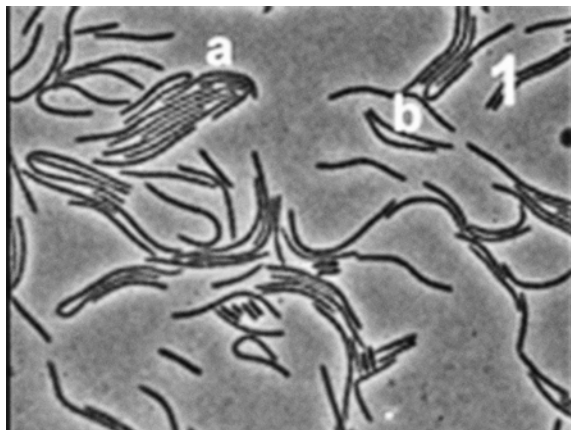
Čerstvý odborný asistent několika záběry studentů při praktikách. Na obálce časopisu (obr.2) Antonín Novotný, tehdejší prezident.

Špásování na histologii. Úleva před zkouškou. Na nic hloupějšího jsme nepřišli. Tři zleva se dosud (s úsilím) stýkají) a tudíž žijí. Vzadu visí Klement Gottwald.

Prof. František Patočka na dvoře ústavu cestou do zvěřince v typické póze při výkladu o antropozoonózách doktoru Rouxovi z Francie

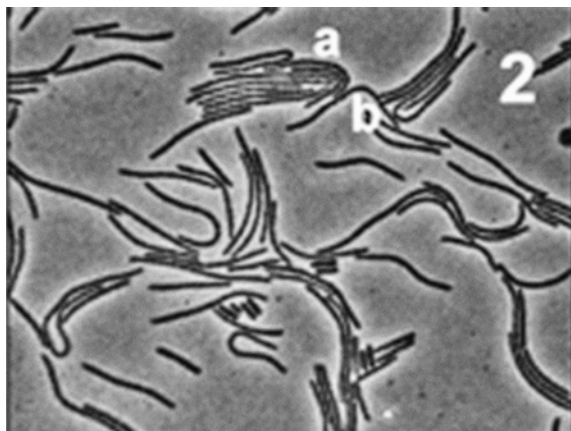
Dobývání území buňkami

(Proteus mirabilis).

1. Organizované putující hejno (a) se blíží k dvěma klidovým buňkám (b)

2. Hejno **a** další zprava kontaktem aktivují buňky **b**, které se prodlužují

3. Hejno **a** putuje dál. K hejnu zprava se připojily buňky **b** a ním putují dále. Populační hustota proti fázi 2 zesílila.

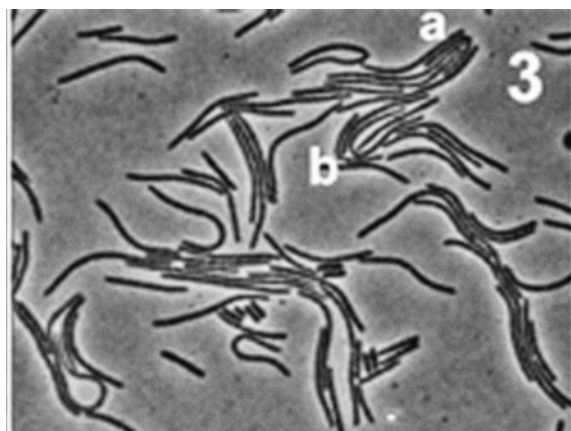
→

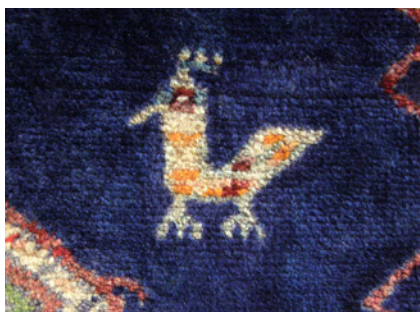
Již nomádi neuvědoměle řešili problém znázornění objektů obrazovými prvky. Dnes o totéž usiluje počítačová grafika, jen hustota pixelů je o několik řádů vyšší než hustota vlněných uzlů.

Figura páva s bohatým ocasem a korunkou na síti cca 60 x 40 uzlů na koberci Kaškajů

Veselá fauna (nejspíš páv, koza, koník) typická pro některé starší koberce Kaškajů, vázaná stejným způsobem.

Nesmělý ptáček (snad kohoutek) na síti cca 33 x 23 uzlů.

Vázaný kavkazský koberec z ázerbajdžánské provincie Širvan s geometrickým vzorem.

Truhlářské paličky z různých dřev, výsledek učňovské zkoušky, skládané před sebou samým

→

Jednoduchá rustikální křesla Adirondack původem z horské oblasti státu New York. U nás nebyla spatřena.

→

Dýmky s hlavičkami z vybraného dřeva vlastních třešní, třetí shora z hrubého přířezu vřesovce.

Soustruhovaná lampa z třešňového dřeva.

Helge Gylleberg

Shoshana Bascomb

*Don Brenner našem výletě do
Mariánských Lázní.*

Relativní mládí kolem Ctirada Johna.
Vzhledem nejzachovalejší Petr Bartůněk.

Útěcha Jiřího Jiráska vprostřed normalizace. I díky němu jsme přežili tu zaláтанou dobu celkem zdraví.

Vlastně jsem měl v životě štěstí

(K pětaosmdesátinám prof. MUDr. Jiřího Schindlera, DrSc.)

Edice Osobnosti 3. LF UK, sv. 3

Editor: Jaroslav Veis

Autoři textů: Michal Anděl, Petr Bartůněk, Don Brenner, Rita Colwell,

Vladimír Drašar, Cyril Höschl, Ctirad John, Jiří Schindler, Jaroslav Veis

Bibliografie: SVI 3. LF UK

Kresba císaře Zmikunda z knihy Opráskí sčeskí historje

je použita s laskavým svolením autora a nakladatelství Grada.

Obálka a grafická úprava: Carton Clan

Tisk: Janova dílna, Železniční 123, Třebestovice

Vydala 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v září 2016

1. vydání

© Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, 2016

ISBN: 978-80-87878-21-7

Velikost doby je ze všeho nejvíc dána lidmi, kteří ji utvářejí. Na osudy těchto tvůrců bychom neměli zapomínat, jsou stejně podstatné jako jejich dílo. Právě proto vznikla edice Osobnosti 3. LF UK, která chce připomínat kolegyně a kolegy, jejichž celoživotní práce významně přispěla k rozvoji naší fakulty i Univerzity Karlovy.

Dosud vyšlo:

Jiří Horák – Medicína je báječné povolání

Neobyčejný pan Daněček

ISBN: 978-80-87878-21-7

www.lf3.cuni.cz